

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

№ 2

2025

БЕРЕЗЕНЬ — КВІТЕНЬ

Міжнародна виставка «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року» за участі митців та науковців України та Японії

23 квітня 2025 року в Полтавському художньому музеї (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка відбулася міжнародна виставка «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року». Це надзвичайна подія, яка об'єднала художників, науковців, колекціонерів, любителів мистецтва України та Японії. Організатори виставки – Департамент культури, молоді та сім'ї Полтавської міської ради, Художній музей (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка, Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка (кафедра світової літератури та кафедра образотворчого мистецтва), Saitama University (Японія). На виставці були представлені екслібриси з колекції закордонного секретаря Японської асоціації екслібрису, доктора права, перекладача, есеїста, колекціонера, ентузіаста українського мистецтва Mr. Masahito Sakamoto. Це роботи відомих в Україні та за кордоном майстрів екслібрису – Анни Войтюк, Сергія Храпова, Олексія Федоренка, Сергія Кирницького, Міри Копча, Василя Фенчака, Геннадія Верещагіна, Романа Романишина, Михайла Дрімайла, Юлії Процишин, Марії Пляцко, Марини Купкіної, Руслана Агірби. Також було представлено зібрання робіт художниці Мар'яни Мирошниченко. Ведуча виставки – професорка Ольга Ніколенко. Цікаву статтю Mr. Masahito Sakamoto читайте в наступному номері журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика». А поки що до вашої уваги – яскраві моменти міжнародної виставки «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року».

В СЕУКРАЇНСЬКИЙ ЖУРНАЛ

Літературна освіта

ТЕОРІЯ • МЕТОДИКА • ПРАКТИКА

Події

- 2 Danning ZHAO. Серйозний дитячий погляд на реальність. Хайку і малюнки українських учнів на виставці в Японії

Інтегроване навчання

- 10 Василь ШУЛЯР. Конструювання тем інтегрованих літературних занять до курсу «Література (українська та зарубіжна)»

Уроки зарубіжної літератури

- 15 Ольга НІКОЛЕНКО. Чи легко бути підлітком? Барбара Космовська «Буба», «Буба: мертвий сезон»: система уроків (8 клас)

Творча лабораторія вчителя

- 25 Людмила ПОЛЮГА. Учителька-методистка зарубіжної літератури Жанна Ільчишин
26 Жанна ІЛЬЧИШИН. Заговори, щоб я тебе побачив. Сторітелінгові технології на уроках зарубіжної літератури

Візуалізована література

- 32 Віталій ГЛАДУН. Образи між рядками: ШІ як співтворець літератури

Наука – школі

- 37 Роксоляна КОХАН. «Страшенно» та «неймовірно»: рецептивно-інтерпретаційні маркери самотності в романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько»
41 Ірина КУШНІР. Міркування про застосування порівняльного методу у вивченні літератури в школі: кіноадаптація і художній текст

Цифрові ресурси

- 45 Олена ГВОЗДІКОВА. Інтерактивні онлайн-дошки – нові помічники вчителів та учнів

Дидактичні матеріали

- 47 Наталія ЧЕРНЯЄВА. Граємо в бінго: інноваційний підхід до уроків літератури
49 Жанна ІЛЬЧИШИН. Інтерактивний плакат на уроках літератури
56 Лариса СИВОЛОБ. Зарубіжна література очима сучасного учня: мій досвід упровадження НУШ

Літературні вправи

- 60 Наталія ФАЙЧАК. Шість капелюхів для... Снапа. Літературні вправи за оповіданнями Е. Сетона-Томпсона «Снап» і «Лобо» (5 клас)

Нові книжки

- 65 Надія БАЗИЛЬСЬКА. Книги-помічники. Розвиток креативного мислення на уроках літератури

Бібліотерапія

- 68 Василь ШУЛЯР, Володимир ГЛАДИШЕВ. Іван Карпенко-Карий «Сто тисяч»

Учнівська творчість

- 72 Війна – мир – Україна. Хайку і малюнки українських дітей

№ 2

БЕРЕЗЕНЬ – КВІТЕНЬ
2025 року

Засновник:

ТОВ «Видавничий центр «Академія»,

а|кадемія

ШЕФ-РЕДАКТОР

Василь Шуляр

доктор педагогічних наук, професор,
заслужений учитель України
(Миколаївський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти)

ГОЛОВНА РЕДАКТОРКА

Ольга Ніколенко

докторка філологічних наук, професорка,
заслужена діячка науки і техніки України
(Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка)

ВИКОНАВЧА РЕДАКТОРКА

Тамара Гревцева

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

учителька-методистка

Вікторія Турияниця

учителька-методистка

Наталія Рудніцька

учителька-методистка **Олена Гвоздікова**

учителька-методистка, півфіналістка

світової премії *Global Teacher Prize 2023*

Людмила Таболіна

учителька **Надія Базильська**

учитель-методист **Василь Власюк**

професорка **Лідія Мацевко-Бекерська**

професорка **Тетяна Качак**

професор **Володимир Гладішев**

професорка **Галина Дегтярьова**

професор **Михайло Насенко**

доцентка **Анна-Марія Богосвятська**

доцентка **Галина Гич**

доцентка, заслужена вчителька

України **Людмила Назаренко**

доцентка **Світлана Криворученко**

доцентка **Ольга Мхитарян**

методистка **Людмила Ковальова**

методистка **Наталія Химера**

методистка **Ольга Амеліна**

методистка **Ганна Пономаренко**

методистка **Діна Діордіца**

методистка **Ольга Коваленко**

методистка **Ірина Дика**

Гугл-диск журналу:

Ютуб-канал:

<https://www.youtube.com/>

@LITERARY_EDUCATION

Контакти:

osvitaliteraturna@gmail.com

Серйозний дитячий погляд на реальність Хайку і малюнки українських учнів на виставці в Японії

УДК 82.0-1(52)+75-053.5(477):069.9

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329666>

11 січня 2025 року в місті Сайтамі (Saitama, Japan) відбулася визначна культурна подія — міжнародна виставка «Хайку миру — 2025», де були представлені вірші й малюнки українських дітей.

Захід тривав із 10 по 13 січня 2025 року в культурному просторі Comunale великого центру PARCO.

Повна назва події — «З надією на мир в усьому світі. Виставка «Хайку миру — 2025» за участі хайку з України» («In hopes of world peace. «Peace Haiku» Exhibition 2025 — Featuring Haiku from Ukraine»).

Виставка «Хайку миру — 2025», місто Сайтама (Японія). 11 січня 2025 р.

© Danning Zhao, 2025

Danning Zhao,

psychologist, international student counselor,
Saitama University (Japan)

Ініціаторами виставки стали культурні товариства — «Любителі хайку із Михасі» («The Mihashi Haiku Association», Mihashi — частина міста Сайтама) і «Хайку для мирної конституції» («The Kyujyo Haiku Association for Citizens», слово Куїджо означає дев'яту статтю японської конституції, де йдеться про мирну доктрину). Проведення виставки також підтримали місто Сайтама, газета «Tokyo Shimbun», Saitama University. В організації виставки взяли активну участь лідери культурних товариств хайку — Mr. Manabu Minagawa, Mr. Hidehisa Sakaki, віцепрезидент, професор Saitama University, Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Susumu Nonaka, завідувачка кафедри світової літератури, Почесний професор Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка Ольга Ніколенко.

Виставка «Хайку миру — 2025», місто Сайтама (Японія). 11 січня 2025 р.

На виставці були представлені творчі роботи українських учнів із Запорізької, Одеської, Херсонської, Миколаївської, Київської, Львівської, Хмельницької, Полтавської та інших областей України. Школярі надіслали

до Японії хайку і малюнки про війну, мир, Україну. Також на виставці глядачі змогли ознайомитися з хайку японських авторів на теми миру, життя, природи.

Виставка «Хайку миру – 2025», місто Сайтама (Японія). 11 січня 2025 р.

Ми хочемо представити читачам журналу думки організаторів виставки та враження глядачів.

Віцепрезидент, професор Saitama University **Susumu Nonaka** прочитав лекцію про літературну освіту в Україні та співпрацю Saitama University з ПНПУ імені В. Г. Короленка, про спільні проекти (зокрема щорічні українсько-японські студентські семінари, культурні заходи для дітей та вчителів та ін.), які реалізуються завдяки зусиллям українських та японських науковців.

Mr. Susumu Nonaka, віцепрезидент, професор Saitama University

Професор Susumu Nonaka доклав багато зусиль до організації виставки, а також до перекладу дитячих хайку та лекції професора Ольги Ніколенко японською мовою.

Щодо українських хайку, представлених на виставці, професор Susumu Nonaka висловився: «Учнівські твори втілюють надію і духовну силу. Слова і малюнки надзвичайно живі. Безперечно, вчителі добре підтримують і гарно навчають дітей, якщо вони можуть так майстерно висловити свої думки у важкій ситуації. Хайку дітей відображають цінності світу. Япон-

ські хайку (дорослих людей і без малюнків), які представлені на виставці, також розповідають про мир. Отже, українські та японські, дитячі й дорослі хайку являють чудову гармонію та єдність».

Лекція професора Susumu Nonaka під час виставки «Хайку миру – 2025». 11 січня 2025 р.

Професор Susumu Nonaka відзначив провідні ідеї хайку українських дітей: «Це передовсім мрія про мир, любов до батьківщини, сум за загиблими».

З приводу форми українських хайку професор Susumu Nonaka зауважив: «У нас є усталеною силабічна форма хайку із 17 складів. Цікаво, що професійні перекладачі хайку, наведених у підручнику із зарубіжної літератури для 6 класу професора Ольги Ніколенко, дотримуються цієї норми. У японських хайку також використовують слово, що відповідає порі року, але це не обов'язково. Українські діти гарно складають вірші. У наших школах не часто спонукають учнів створювати хайку, тому ми радіємо, що це роблять українські діти».

Ольга Ніколенко, професорка ПНПУ імені В.Г. Короленка

Професорка **Ольга Ніколенко** попросила вчителів із різних регіонів України, щоб вони надіслали хайку і малюнки дітей. Протягом місяця пані Ольга отримувала на пошті дитячі роботи з різних місць, зокрема дуже небезпечних.

Події

Професорка Ольга Ніколенко разом зі студентами Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка описала й систематизувала хайку і малюнки учнів, а потім надіслала їх до Японії, що було вельми складно у воєнний час. Та все ж усі 238 дитячих робіт доїхали до міста Сайтама. Їх отримав віцепрезидент, професор Saitama University Susumu Nonaka, який передав роботи членам оргкомітету виставки.

Підготовка до виставки хайку і малюнків українських дітей у ПНПУ імені В.Г. Короленка. Грудень 2024 р.

Під час виставки «Хайку миру — 2025» у місті Сайтама професорка Ольга Ніколенко прочитала онлайн-лекцію для відвідувачів (до її лекції були створені японські субтитри), у якій розповідалося про долі українських дітей у воєнний час, а також про те, яку велику роль відіграють література і мистецтво в їхньому житті.

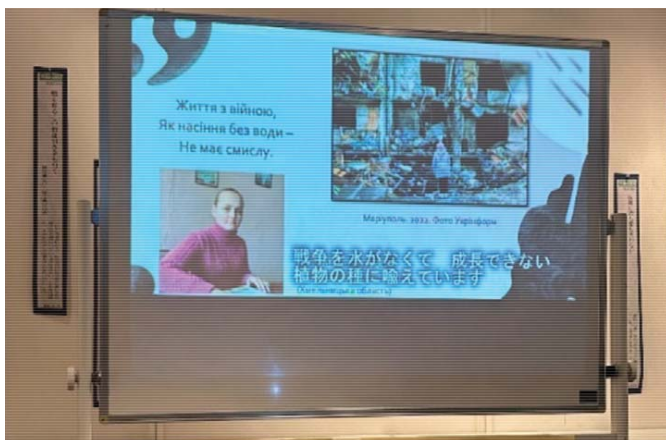
Онлайн-лекція професорки Ольги Ніколенко під час виставки «Хайку миру — 2025». 11 січня 2025 р.

Професорка Ольга Ніколенко сказала: «Ми не в змозі змінити те, що вже сталося, але ми можемо знайти нові сенси, нове бачення і нові цінності навіть у найтемніші часи. Це розуміють і наші діти, які швидко стали дорослими... У хайку і малюнках українських учнів так багато безпосередніх емоцій,

реальної правди, дитячого горя і водночас світлих мрій про мирне і спокійне життя. Я хочу, щоб усе те, про що мріють українські учні у своїх віршах, здійснилося якомога швидше. Молитви, висловлені у віршах і малюнках, мають велику силу. Ми віримо, що Бог і весь світ не будуть байдужими до наших страждань, вони допоможуть Україні бути вільною і мирною».

Аріна Власова, авторка хайку, м. Кам'янець-Подільський

Онлайн-лекція професорки Ольги Ніколенко під час виставки «Хайку миру — 2025». 11 січня 2025 р.

Згодом вона додала: «Я глибоко вдячна кожній українській дитині, яка писала хайку і малювала малюнок, а також кожному учителю, який допоміг надіслати роботи. Чому деякі дитячі малюнки дуже яскраві? Тому що наші діти в умовах бідності та руйнувань не пожаліли своїх найдорожчих олівців і фарб, щоб розповісти світові про Україну, про наші страждання та мрії. Чому деякі твори дітей є сірими або мають тільки два або три кольори? Тому що таким нині є життя українських учнів, а ще тому, що деякі роботи надіслані із небезпечних областей, де немає взагалі жодних фарб, а лише декілька поламааних олівців. Я була здивована, що у відправленнях, окрім дитячих робіт, були також сердечки, янголи, зірочки з паперу. Це все діти хотіли передати світові

зі своїх укриттів, зі зруйнованих будинків, де вони перебувають і пишуть вірші».

Головні організатори виставки, лідери товариств любителів хайку висловили свої роздуми про творчі роботи українських дітей.

Mr. Manabu Minagawa, лідер товариства «Хайку для мирної конституції» («The Kyuuyo Haiku Association for Citizens»)

Mr. Manabu Minagawa сказав: «Дізнавшись, що в українських школах викладають хайку, я запропонував представити твори українських дітей на нашій виставці «Хайку миру». Члени нашого товариства були здивовані тим, що в далекій від Японії країні діти вивчають хайку. А я був ще більше здивований, коли побачив їхні роботи, сповнені соковитих барв і свободи ідей. Я думаю, що в Україні літературна та мистецька освіта більш розвинені, ніж у Японії. Щоправда, українські діти висловлюють свої думки й почуття у важкій ситуації, але, на мою думку, покращення художнього висловлювання зміцнює надію на майбутнє. Я б хотів і надалі звертатися до поетичної творчості українських дітей».

Mr. Hidehisa Sakaki, лідер товариства «Любителі хайку із Михасі» («The Mihashi Haiku Association»)

Mr. Hidehisa Sakaki зазначив: «Мене вразило, що вони висловлюють свої думки у відвертих словах, таких як «війна в Україні», «хочу миру» та інші. Я думав, що дитячі малюнки будуть трагічними, але заспокоївся, побачивши, що багато малюнків є яскравими, барвистими. Композиції також потужні і, на мій погляд, учні мають чудові навички малювання. Мені здається, що українські діти й молодь, хоча й живуть у розпал війни, отримують «незабутні моменти» за допомогою вчителів. Я молюся, щоб війна в Україні якнайшвидше закінчилася й Україна знову стала мирною країною».

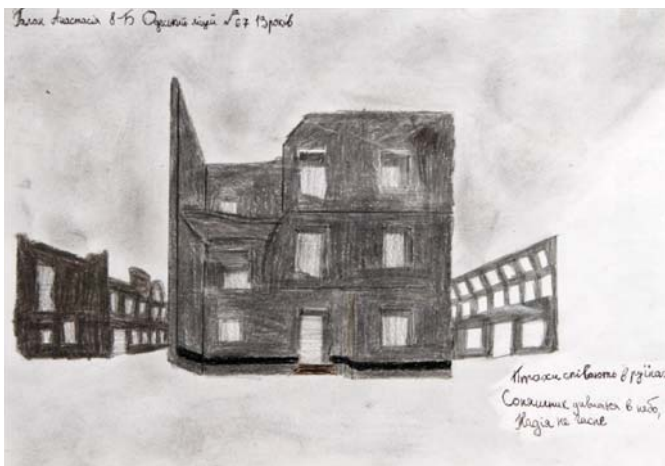
Mrs. Danning Zhao, психологиня, консультантка

Психологиня **Danning Zhao** (Saitama University), яка відвідала виставку, висловила власний погляд на подію: «Я психолог. Коли я побачила дитячі хайку на виставці, перше, що мене здивувало, — це художня якість їхніх малюнків. Кожна робота була напрочуд унікальною, а використання кольорів — неймовірно своєрідним. Коли я подумала над тим, чим ці роботи відрізняються від робіт японських учнів початкової та середньої школи, я зрозуміла, що вони несуть в собі набагато глибші та сильніші емоції, ніж можна було б очікувати від художників їхнього віку. Деякі з малюнків були яскраво-кольоровими, що відображає сильні емоції українців, тоді як інші були повністю сірими».

Найбільше мене вразило таке хайку:

*Птахи співають у руїнах,
Соняшник дивиться в небо,
Надія не гасне.*

На малюнку, що супроводжує це хайку, була зображена абсолютно сіра будівля, схожа на руїну, без жодних птахів чи соняшників. Я подумала: «Навіть живучи в такому середовищі, ця дитина несе в своєму серці птахів і соняшники». Сльози навернулися на очі, коли я це усвідомила.

Малюнок і хайку Анастасії Галан із м. Одеси

У кожному малюнку я бачила стійкість, притаманну українцям, навіть якщо вони діти. Я глибоко відчувала, що освіта в Україні справді чудова.

Під час виступів усі стільці були зайняті аудиторією, і ми постійно додавали нові. Усі слухали дуже уважно. На початку виступив Mr. Hidehisa Sakaki. Він теж пережив війну і мріяв про те, щоб війни ніколи не повторювалися. Його промова була дуже зворушливою.

Далі ми подивилися онлайн-лекцію професорки Ольги Ніколенко. Кожен фрагмент її змісту був глибоким, поетичним і проникливим. Після цього була лекція професора Susumu Nonaka. Коротка й змістовна, вона висвітлювала передісторію цієї виставки.

Після виступів організаторів відбулася сесія питань і відповідей. Люди знову й знову висловлювали своє здивування тим, наскільки дивовижними є малюнки і хайку українських дітей. Професор Susumu Nonaka пояснив, яке виняткове значення надають українці мистецтву і що їхня шкільна освіта містить у собі мистецтво в повному обсязі. Щодо хайку він відзначив, що в українській освіті є окремі курси української та зарубіжної літератури, а це виховує у школярах глобальну громадянську позицію. У межах курсу зарубіжної літератури хайку викладають належно. На його думку, українські вчителі заслуговують на велику повагу. Публіка також спитала про складову структуру українських дитячих хайку, і професор Susumu Nonaka прочитав деякі з них вголос. Вони були надзвичайно красивими і за ритмом, і за інтонацією, нагадуючи японські хайку.

Величезне враження справила розповідь сербської жінки та її чоловіка. Вона розповіла, що до дев'яти років також жила у воєнному середовищі, і ця виставка має для неї особливе значення, бо нагадала про важке минуле. Крім того, на виставці була присутня японка, яка сама пережила війну до п'ятирічного віку. Вона сказала, що ця виставка викликала відлуння тих далеких років у її серці. Бурхливими оплесками глядачі висловили свою повагу українським викладачам та учням».

Mr. Masahito Sakamoto, ентузіаст українського мистецтва, адвокат

Відвідувач виставки **Mr. Masahito Sakamoto**, ентузіаст українського мистецтва, який має ступінь доктора права та інші наукові ступені, поділився своїми думками про виставку «Хайку миру» 2025 року: «Моїм першим враженням було те, що, незважаючи на дуже небезпечні обставини війни, багато дітей створили несподівано яскраві й барвисті малюнки. Я пригадав повідомлення про те, що багато людей, незалежно від віку й статі, страждають від депресії через війну. Можливо, діти використовують яскраві кольори у своїх малюнках як спробу зцілення від своїх темних емоцій.

Багато хайку відображають горе, принесене війною. Однак деякі з них також утілюють тверду рішучість протистояти вторгненню і дати відсіч. Я можу сказати, що всі хайку пройняті щирим бажанням миру.

На малюнках вирізнялися зображення червоних маків і червоної калини. Ці рослини не знайомі більшості японців, тому мої українські друзі пояснили, що червоні маки є символом жертв війни, а червона калина — традиційний символ України.

Оскільки неможливо прокоментувати всі ілюстрації та хайку, я хотів би виділити три конкретні приклади.

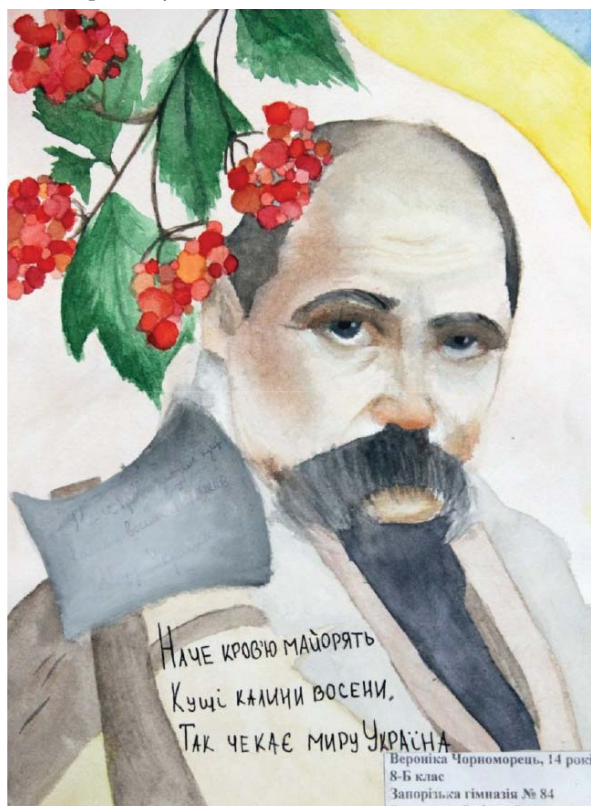
Малюнок і хайку Олександри Хмільовської із м. Запоріжжя

Олександра Хмілевська написала хайку:
 Червоні маки —
 Сльози зраненого серця
 Моєї України.

Фраза «Сльози зраненого серця» видалася мені особливо пронизливою. Малюнок передає біль емоцій, зображуючи поранене серце в українських національних квітах, серце, яке ніби летить над полем квітучих червоних маків.

Вероніка Чорноморець намалювала червону калину і Тараса Шевченка, а також написала хайку:
 Нече кров'ю майорять
 Кущі калини восени.
 Так чекає миру Україна.

Калина — рослина, яка всіяна плодами з осені і протягом зими, викликає образ подолання холодів й очікування приходу весни.

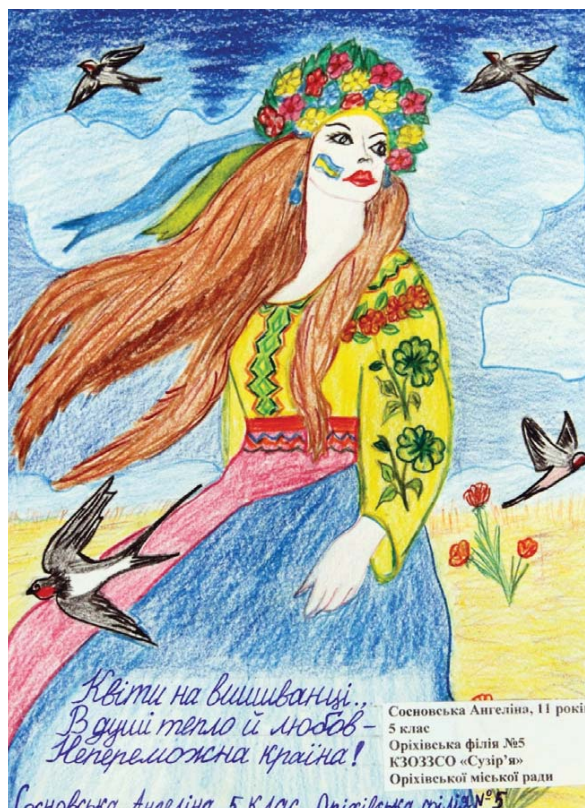

Малюнок і хайку Вероніки Чорноморець із м. Запоріжжя

Ангеліна Сосновська зобразила вдягнуту у вишиванку молоду жінку з рішучим поглядом. Малюнок супроводжує хайку:

Квіти на вишиванці...
 В душі тепло і любов —
 Непереможна країна!

Мене вразило, що такі сильні слова сказані в надзвичайних обставинах війни.

Малюнок і хайку Ангеліни Сосновської із м. Оріхів (Запорізька обл.)

Із небезпеками війни стикаються не лише діти, а й учителі. Один мій знайомий, який живе в Києві, сказав: «Поруч із моїм домом впали уламки ракети, залишивши в землі вирву. Чи зможемо ми вижити, чи ні — це питання удачі». Швидше за все, це відображає щирі настрої більшості людей, які живуть нині в Україні. Продовжувати освіту і наукову роботу, а також створювати хайку та малюнки в таких складних умовах — це справді дивовижно.

Я захоплююся волею і висотою духу дітей та їхніх учителів. Я глибоко поважаю професорку Ольгу Ніколенко та її колег за відданість освіті».

Ms. Michiko Komiya, PhD, викладачка Tokyo University of Foreign Studies

Ms. Michiko Komiya, PhD, викладачка Tokyo University of Foreign Studies розповіла про своє сприйняття виставки: «Цього року за сприяння віцепрезидента, професора Saitama University Susumu Nonaka на виставці були представлені малюнки та хайку українських дітей, створені під час війни. Це були творчі роботи, які збирила професорка Ольга Ніколенко з Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Я давно знаю професоруц Ольгу Ніколенко, у 2023 році вона відвідала Японію. Протягом двох тижнів разом із професоркою Лідією Мацевко-Бекерською та молодією дослідницею Катериною Ніколенко із Львівського національного університету імені Івана Франка вони читали енергійні лекції про українську культуру в університетах по всій країні. У співпраці з професором Susumu Nonaka я переклала їхні лекції японською мовою, які наприкінці минулого року були опубліковані у книжці. Я отримала позитивні відгуки від різних фахівців Японії про цю збірку робіт.

Усі роботи, представлені на виставці, були чудово виконані, і з першого погляду я була здивована високим рівнем якості. Малюнки були гарно розфарбовані й супроводжувалися хайку. Однак коли я ближче придивився до кожного твору, моє серце було розбите. Малюнки і вірші — прекрасні, але вони чітко показували шрами на дитячих серцях, спричинені суворою реальністю війни. Одна дитина намалювала пейзаж свого зруйнованого рідного міста у всіх відтінках сірого. Інша дитина написала хайку про те, що її батько загинув на полі бою. Але скорбота була не єдиним враженням, яке я отримала від цих робіт. Я також відчула палку любов дітей до своєї країни та сім'ї, їхню рішучість жити, незважаючи на сувору реальність. Я запитала психологиню Danning Zhao, яка розглядала роботи учнів разом зі мною: «Чи пам'ятають діти емоційну травму війни, навіть коли виростають?» За словами Danning Zhao, ступінь затягування наслідків війни залежить від самої дитини, але здебільшого діти страждають від болісних спогадів і в дорослому віці.

Виставка «Хайку миру — 2025», місто Сайтама (Японія). 11 січня 2025 р.

Виставку відвідало чимало людей, серед яких були любителі хайку та випускники Saitama University. Професорка Ольга Ніколенко прочитала відеолекцію, у якій пояснила представлені роботи. Її коментарі до хайку та малюнків дали нам змогу глибше зрозуміти поточну ситуацію в Україні, побачену очима дітей.

Професор Susumu Nonaka відповів на запитання аудиторії та пояснив зміст відеолекції у спосіб, який був більш зрозумілим для японської аудиторії. В українській школьній освіті створення хайку є важливою частиною навчальної програми. Оскільки хайку є традиційним японським віршем, він має різні правила написання. Але в українських школах хайку трактують просто як «трирядкові вірші» і зосереджуються на вільній творчості дітей, а не на тому, щоб підпорядкувати їх правилам. Слухачі лекції мали нагоду поділитися своїми думками. Зокрема випускник Saitama University, який зараз працює вчителем у середній школі, сказав: «Те, що українські діти здатні дивитися на реальність війни яким поглядом і виконувати чудові твори мистецтва, має бути наслідком гарної освіти, яку надають їм шкільні вчителі».

Після лекції я ще раз подивилася на дитячі роботи і згадала, що коли професорка Ольга Ніколенко читала лекцію в Японії, вона сказала: «Для українських дітей сьогодні мистецтво відіграє роль терапії для зцілення їхніх сердець». Малюнки та хайку справді відображають емоційні травми, яких зазнали діти від війни. Водночас, можливо, діти намагаються подолати свої страждання і жити далі через свої твори мистецтва. Я щиро сподіваюся, що настане день, коли війна закінчиться і діти зможуть жити безпечно і радісно».

Обговорення під час виставки «Хайку миру — 2025», місто Сайтама. 11 січня 2025 р.

Наведемо також думки інших глядачів виставки «Хайку миру — 2025»:

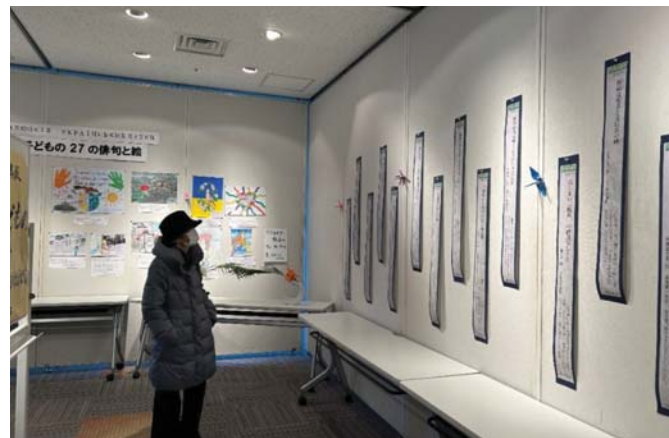
- «Мене здивувало, наскільки гарно малюють українські учні. Вони дуже добре виражають почуття молитви за мир. Я сподіваюсь, що війна швидко закінчиться і настане міцний мир».

- «Слова українських дітей викликали в мене сльози. Я маю надію на мир. На мою думку, Японія повинна продовжувати закликати не брати участі у війні».
- «Мене дуже вразило, що українські діти використовують яскраві квіти навіть під час війни».
- «Мені дуже болять за українських дітей. Нехай їм дадуть право жити мирно!».
- «Я переписала декілька хайку українських дітей».
- «Мені дуже сподобалася лекція Ніколенко-сан, яка дала нам можливість дізнатися багато цінного».
- «Голоси дітей відлунюють у моєму серці. Я молюсь за те, щоб усмішки дітей повернулися».
- «Малюнки і хайку українських дітей є сильним посланням. Прочитавши їх разом із хайку, що написали дорослі японці, я глибоко замислилась про війну і мир. Дуже важливо вжити заходи для встановлення міцного миру».
- «Який абсурд чинять люди! Мене вразив серйозний дитячий погляд на реальність».

11 січня 2025 року в газеті «Tokyo Shimbun» було опубліковано статтю про виставку «Хайку миру – 2025», де були представлені вірші і малюнки українських дітей.

Виставки хайку і малюнків українських дітей відбудуться також в інших містах Японії протягом 2025 року.

Ми щиро дякуємо всім організаторам та відвідувачам виставки! Також сердечно дякуємо всім українським дітям та вчителям, які надіслали свої малюнки та хайку до Японії! Це безцінний скарб!

Виставка «Хайку миру – 2025», місто Сайтама (Японія). 11 січня 2025 р.

Хайку і малюнки українських дітей для виставки 2025 р. в Японії можна переглянути за покликанням:
<https://www.youtube.com/watch?v=OGsMUaHB1o8>

Лекцію професорки Ольги Ніколенко про хайку і малюнки українських дітей можна переглянути за покликанням:

https://www.youtube.com/watch?v=9kq6Es_hj8E&t=1s

Стаття про виставку «Хайку миру – 2025» у газеті «Tokyo Shimbun». 11 січня 2025 р.

Конструювання тем інтегрованих літературних занять до курсу «Література (українська та зарубіжна)»

УДК 373.5.016:821.09(477+100)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329669>

Актуальність. Світ єдиний і цілісний. Формування особистості людини має відбуватися в гармонії із собою та світом. Сприйняття навколишнього світу в людини відбувається цілісно. Вивчення предметів на фундаментальному рівні забезпечує ґрунтовність знань. Використання здобутих знань і навичок із різних предметів важливо адаптувати для розв'язання життєвих і професійних проблем. Не завжди це виходить у випускників. Поінформованість ще не є гарантією високого рівня адаптування й застосування своїх знань до виконання поставлених завдань і їх розв'язання. Сприятимуть покращенню ситуації інтегровані курси. МОН України планує введення інтегрованих курсів для базової середньої школи(освіти). Значна кількість їх упроваджуватиметься в старшій профільній школі. Нині важливо підтримати вчителів, зорієнтувати їх, якими засобами та ресурсами це здійснювати, які методики й технології забезпечуватимуть результат співпраці суб'єктів літературної освіти з використанням художніх творів української та зарубіжної літератур.

Мета статті: запропонувати моделі конструювання тем інтегрованих літературних занять за технологією проблемного навчання. **Завдання** передбачає розроблення алгоритму і типології та демонстрування моделі сконструйованих на засадах технології проблемного навчання тем літературних занять до інтегрованого курсу «Література (українська та зарубіжна), 8 клас» за редакцією Ольги Ніколенко.

Конструювання тем інтегрованих літературних занять за технологією проблемного навчання має здійснюватися цілісно, комплексно, із дотриманням складників технології (Шуляр В. І., 2024г). Важливо зберегти «чистоту» технології проблемного навчання із використанням інструментарію компетентнісних літературних вправ: запитань, завдань і задач.

Запропоновані теми до інтегрованого курсу «Література (українська і зарубіжна)» для 8 класу за редакцією доктора педагогічних наук, професорки Ольги Ніколенко. У цій статті подано лише теми інтегрованих занять. Повний виклад моделей інтегрованих занять представлено в новій практико-орієнтованій монографії автора «Компетентнісні літературні вправи». Книга містить набір моделей вивчення інтегрованих літературних тем із набором компетентнісних запитань, завдань і задач. Запропоновані літературні вправи вибудовані за авторською технологією кон-

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заслужений учитель України, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

струювання і з урахуванням технології проблемного навчання. Наразі наводимо приклади проблемного формулювання тем літературних занять.

Веди (огляд)

Хто ж вам повідав про те,
звідки взялися світи всі безкраї?
Адже пізніше, ніж тії світи,
всі боги народились.
Хто ж може відати,
звідки пішло все?
3 Pitrvedi

Ситуація припущення

Завдання: з'ясувати предмет розмови та проблему для дослідження.

Людство завжди намагалося все, що його оточує, пояснити. Свої думки і враження передавало з уст в уста. Найпоширенішими були пошуки відповідей на питання: як утворився світ? де взялася людина? звідки береться дощ / сніг / вітер? Свої пояснення давні люди обґрунтовували через символи та святості, вигаданих святих і богів. Кожна культура формувала свої тексти. У них відшукували істини, які передавали від покоління до покоління. Оформляли їх усно або/і письмово.

Тема за модельною програмою: Веди

Тема інтегрованого літературного заняття: Веди — книга знання, науковий трактат* чи/і мудрість народу?

Трактат (лат. tractatus «підданий розгляду») — літературний твір, переважно наукового чи релігійного характеру. Термін характеризує один із видів літературних форм (джерело: <https://cutt.ly/refWSrKF>).

Формування літературної компетентності* УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** літературознавча:
— упізнавати, називати, відтворювати теоретико-літературні поняття.
- 2. Ціннісне ставлення:** розуміти роль читання художніх текстів для гармонійного розвитку і самовдосконалення.
- 3. Ціннісно-етична норма:** людські почуття.
- 4. Наскрізні вміння:** читати з розумінням:
— розв'язувати проблеми, що порушені в художньому творі.
- 5. Ключова компетентність:** культурна компетентність:
— наявність стійкого інтересу до опанування культурних і мистецьких здобутків України та світу.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; коментар до світлин.

Відгомін. Образні мотиви вед в українській ліриці. Леся Українка. «Гімн до ранньої зорі»

Люд арійський співом голосним
вітав кожную ранню зорю,
до сонця озивався щирою хвалою,
дівя природи південної
поймали його душу подивом,
але не гнітили страхом.
Він радів з свого життя,
він любив цілим серцем
свою розкішну матір-природу.
Леся Українка

Леся Українка, 1889 р.

Ситуація припущення

Завдання: з'ясувати предмет розмови та проблему для дослідження.

Вдивіться у фото Лесі Українки. Визначте її вік. Про що це говорить і чому саме це фото — 1889 року — вам демонструють? Так, саме в такому віці, у 18 років, молода поетеса написала для своєї молодшої сестри Ольги підручник «Стародавня історія східних народів». Чому саме цей підручник вона підготувала для своїх братів і сестер та і для всіх нас? У підручнику

вміщено ілюстративний матеріал і власні переклади гімнів із «Рігведи». Поетеса працювала не з оригіналами, а з французькими й німецькими перекладами. А безпосередньо із санскриту давньоіндійський твір переклав на початку XX століття Павло Ріттер — мовознавець, літературознавець і перекладач. Книга під назвою «Голоси Стародавньої Індії» вийшла друком лише в 1982 році. Про Павла Григоровича Ріттера ми говорили раніше. А що стане предметом сьогоднішньої розмови, маєте вирішити ви. Розгляньте візуалізовану портретну композицію ... Які будуть припущення?

Тема за модельною програмою: Леся Українка. «Гімни до ранньої зорі». Образи і мотиви Вед в українській ліриці

Тема інтегрованого літературного заняття: Боротьба життя і смерті, світла й темряви: від міфології до сучасної літератури, або Зоря надії від Індри сучасникам ...

Бог Індра

Іван Франко, Тарас Шевченко, Леся Українка

Формування літературної компетентності* УЧ:

- 1. Читацька компетентність:** літературознавча:
— сприймати й аналізувати художній твір у єдності змісту і форми, жанру і стилю.

Інтегроване навчання

2. Ціннісне ставлення: усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків.

3. Ціннісно-етична норма: віра й надія.

4. Наскрізнi вміння: критично й системно мислити:

— логічно обґрунтовувати позицію як вияв власного ставлення до описаних подій, явищ і процесів.

5. Ключова компетентність: культурна компетентність:

— виявляти приховану й очевидну інформацію, задовану в текстах різних видів мистецтва.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; коментар до світлин.

Біблія. Старий Завіт. Створення світу і людини

Йдемо у світ із Богом і до Бога,
Йдемо, щоб бути образом Його.
Григорій Сковорода

Біблія, або книги Святого Письма, Старого й Нового Завітів у перекладі українською мовою професора Івана Огієнка із мови давньоєврейської й грецької. Канонічна

Іван Огієнко

Ситуація припущення

Завдання: з'ясувати предмет розмови та проблему для дослідження

Микола Письменний, автор переказів, що вийшли під назвою «Біблійні історії», писав: «Той, хто не знає головних сюжетів Біблії, ніколи не зустрічався з розповідями про праведників і пророків, схожий на людину, позбавлену зору. Одна справа чути про сонце, зовсім інша — бачити сонячні промені».

Сподіваюся, що у ваших сім'ях / родинках є Книга Книг, або Святе Письмо, або як її ще називають, Біблія. Якщо ні, то, можливо, після наших розмов вам захочеться її мати в себе.

Тема за модельною програмою: Біблія (огляд). Старий Завіт. Створення світу та людини

Тема інтегрованого літературного заняття: Біблія у світі і моєму житті ...

Формування літературної компетентності* УЧ:

1. Читацька компетентність: літературознавча:

— пізнавати, називати, відтворювати теоретико-літературні поняття.

2. Ціннісне ставлення: усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків.

3. Ціннісно-етична норма: людські почуття.

4. Наскрізнi вміння: критично й системно мислити: — формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.

5. Ключова компетентність: культурна компетентність:

— виявляти приховану й очевидну інформацію, задовану в текстах різних видів мистецтва.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; коментар до світлин.

Старий завіт. Каїн і Авель (Книга Буття, 4)

Хто ж ти такий?
Чи не марна була
наша рвучка,
самовіддана спроба?
Над крутизною
твого чола
Встала Свобода чи
Каїна злоба?
Микола Руденко, Правнукові

В ім'я ж чого ми мали бити в бубни й літаври?..
Чи в ім'я того, щоб нас уже остаточно,
доценту було задушено тоді, нас, українство,
того недодушеного Авеля, кров якого 250 літ вопіяла до
неба й до совісті всякого порядного,
не задурманеного цею кров'ю чоловіка?
Володимир Винниченко, Відродження нації

Ситуація припущення

Завдання: з'ясувати предмет розмови та проблему для дослідження.

Репродукція картини «Каїн і Авель», художник Тіціан Вечелліо

Людина створена була за подобою Божою. Вона наділена розумом та творчою енергією. Їй доступне все нове, і вона вміє створювати нове. Може ухвалювати рішення й обирати з-поміж доступних варіантів. Їй дано пізнання ...

Каїн був першою дитиною Адама та Єви, отже, першою людиною, яку не безпосередньо створив Бог, а яку народили люди. Його ім'я в перекладі з давньоєврейської означало «придбаний», «набутий», не даремно Єва казала про Каїна: «Придбала я людину від Господа!» (Бут. 4: 1). Каїн став першим землевласником, хліборобом. Авель був другою дитиною Адама і Єви, він випасав отари овець. Про яку пролиту кров говорить Володимир Винниченко, а Микола Руденко нагадує своїм правнукам про злобу? Що ж трапилося із персонажами притчі про Каїна й Авеля із Книги Буття? Маємо сьогодні розібратися.

Тема за модельною програмою: Каїн і Авель (Книга Буття, 4). Мойсей (Десять Божих Заповідей)

Тема інтегрованого літературного заняття: Каїн і Авель: загадки і невідповідності ...

Формування літературної компетентності* УЧ:

- 1. Читацька компетентність: літературознавча:**
 - упізнавати, називати, відтворювати зміст притчі та теоретико-літературні поняття, здійснювати мовну реконструкцію тексту.
- 2. Ціннісне ставлення:**
 - усвідомлювати цінність художньої літератури для формування естетичних смаків.
- 3. Ціннісно-етична норма: щирість, любов / заздрість, озлобленість.**
- 4. Наскрізнi вміння: критично й системно мислити:**
 - формулювати проблеми, висувати гіпотези, практично їх перевіряти та обґрунтовувати.
- 5. Ключова компетентність: культурна компетентність:**
 - виявляти приховану й очевидну інформацію, закодовану в текстах різних видів мистецтва.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; коментар до світлин.

Євангеліє (огляд). Проповідь на горі

У цьому темному світі вважай істинним лише духовне багатство, бо воно ніколи не знеціниться.
Омар Хаям

Ілюстрована сторінка з Холмського Євангелія XIII століття

Ситуація припущення

Завдання: з'ясувати предмет розмови та проблему для дослідження.

Розпочати нашу зустріч хочу фрагментом із роману польського письменника Генрика Сенкевича «Камо грядеши». «Камо грядеши» — Куди прямеш? А ви подумайте, яка фраза із цього тексту може бути формулою проблеми в контексті тлумачення Біблії, Євангелія і Нагорної проповіді, що їх будемо осмислювати упродовж заняття?

<...> Та найбільше здивування охопило молодика, коли старий почав навчати, що Бог є також вищим милосердям; отже, хто любить людей, той виконує найвищу його заповідь. Але не досить любити людей свого народу, позаяк Бог-людина пролив кров за всіх ..., і не досить тих любити, які нам роблять добро, бо Христос простив і юдеїв, які його видали на смерть, і солдатів римських, які його до хреста прибили, отже належить тим, які чинять нам кривди, не тільки прощати, але любити їх і платити добром за зло; і не досить любити добрих, а треба любити і злих, бо лише любов'ю можна з них вивести зло (с. 112, джерело: <https://www.ukrlib.com.ua/world/printitzip.php?tid=4045>).

Методичний коментар: із оголошеної теми за модельною програмою важливо учнів-читачів одразу ввести в проблемну ситуацію, саме вона буде «рухати» читацькі дії, роботу мозку і душі; один із таких прийомів — учні-читачі формулюють проблеми за художнім твором, який вивчатимуть, або/і іншим

Інтегроване навчання

текстом; головне наше завдання — навчити учнів читати — вчитуватися — вичитувати, по-друге, узгоджувати проблему з предметом розмови; пропонуємо декілька варіантів роботи із розлогим фрагментом і «вичитуванням» проблеми: 1) учитель озвучить увесь фрагмент, а учні-читачі зроблять вибір, 2) учні-читачі перечитають на екрані текст і зроблять спробу виокремити, 3) фрагмент роздрукований (уміщений у робочу картку читача / читачки, що роздають кожному / кожній для роботи), у якому школярі працюють з олівцем і виділяють можливі варіанти проблеми для обговорення.

Проблеми для обговорення: 1) Бог — найвище милосердя; 2) Любити людей — найвища місія Заповіді Бога; 3) Любити кривдників і платити добром за зло; 4) Не досить любити добрих, треба любити і злих; 5) Треба любити і злих, бо лише любов'ю можна з них вивести зло...

Quo vadis? — латинський вислів, що означає «Куди прямуєш?». Також поширений його переклад староцерковнослов'янською мовою — *Камо грядеши?* (Джерело: https://uk.wikipedia.org/wiki/Quo_Vadis%3F)

Тема за модельною програмою: **Євангеліє. Проповідь на горі**

Тема інтегрованого літературного заняття: «... треба любити і злих, бо лише любов'ю можна з них вивести зло...». Осмислення істин «Проповіді на горі»

Формування літературної компетентності* УЧ:

- 1. Читацька компетентність: інтерпретаційна:**
 - обґрунтовувати власну позицію щодо прочитаного, зіставляючи з офіційними оцінками, твердженнями однокурсників.
- 2. Ціннісне ставлення:**
 - робити вибір духовно-моральних норм для формування себе як Я-особистість.

Карл Блох. Проповідь на горі

3. Ціннісно-етична норма: любов, благодать.

4. Наскрізнi вміння: критично й системно мислити:

— взаємодіяти під час спільної читацької діяльності для досягнення літературного продукту.

5. Ключова компетентність: культурна компетентність:

— виявляти приховану й очевидну інформацію закодовану в текстах різних видів мистецтва.

Продукт читацької діяльності: усна відповідь учнів-читачів; коментарі.

Висновок: запропоновані моделі формулювання тем інтегрованого літературного заняття в контексті технології проблемного навчання засвідчують свою продуктивність. Складниками проблемного формулювання теми інтегрованого літературного заняття є: 1) створення ситуації передбачення / прогнозування / припущення; 2) від вислову / ідеї / епіграфа до вичленення ключових слів / образів / концептів; 3) переформулювання назви змісту літературної теми за модельною програмою як проблеми / суперечності незакінченого твердження; 4) відбір складників літературної компетентності: читацької, ціннісного ставлення, ціннісно-етичної норми, наскрізного вміння, ключової компетентності; 5) виокремлення продукту читацької діяльності. Названі складники мають узгоджуватися зі сформульованою проблемою інтегрованого літературного заняття. Про ці складники автор докладно виписав у публікаціях (Шуляр В. І., 2024а,б,в). Перспективним є напрям розроблення цілісної системи проблемного формулювання тем до інтегрованого літературного курсу для 7—9 класів за модельною програмою під керівництвом Ольги Ніколенко та Василя Шуляра.

Список використаних джерел

1. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 1 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024а. — 197 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
2. Шуляр В. І. Компетентнісні літературні вправи (зарубіжна література, інтегрований курс «Література») у 2-х частинах. Ч. 2 : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024б. — 210 с. — (Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю»).
3. Шуляр В. І. Ноомодель інтелегентного читача. Серія «Методика літератури, умотивована любов'ю» : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : центр редакційно-видавничої діяльності МОІППО, 2024в. — 202 с.
4. Шуляр В. І. Технологія проблемного навчання в системі компетентнісної літературної освіти // Педагогічний альманах: збірник наукових праць / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти». — 2024г. — Випуск 56. — 178 с. — С. 17—24.
5. Шуляр В. І. Ціннісно-етичні норми і ставлення в системі літературної освіти учнів-читачів Нової української школи (теоретико-методологічна візія). І частина : практико-орієнтована монографія / В. І. Шуляр. — Миколаїв : ОІППО, 2022. — 225 с.

Ольга Ніколенко,

докторка філологічних наук,
професорка, завідувачка кафедри
світової літератури, заслужена діячка
науки і техніки України, Полтавський
національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

Чи легко бути підлітком? Барбара Космовська «Буба», «Буба: мертвий сезон»: система уроків (8 клас)

УДК 373.5.016:821.09(438)(092)КОСМОВСЬКА

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329671>

УРОК ПЕРШИЙ

Тема уроку: Барбара Космовська «Буба». Ідея поваги й любові до людини. Сімейні цінності у творах мисткині. (За модельною навчальною програмою «Зарубіжна література. 5-9 класи» (авт. О. Ніколенко, О. Ісаєва, Ж. Клименко, Л. Мацевко-Бекерська та ін.), у редакції 2023 р.).

Мета уроку: формувати інтерес до читання сучасної художньої літератури, виховувати повагу до особистості, сімейних цінностей, здатність до само-рефлексії, аналізу власних почуттів та вчинків.

Завдання уроку: розвивати в учнів уміння різних видів читання художнього тексту, дискусії, відповіді на запитання, творчі здібності; формувати критичне мислення, навички індивідуальної та колективної роботи, вміння досліджувати художній текст, самостійно здобувати, обробляти, порівнювати інформацію; виховувати моральні якості учнів, прагнення до самопізнання, повагу до людей різних поколінь.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

Підготовка до сприйняття навчальної теми.

Слово вчителя. Зарубіжна література — це не просто навчальний предмет, а духовний міст між Україною та іншими країнами. Тому ми з вами обов'язково повинні знати культуру і літературу наших друзів. Ми передаємо їм слова величезної вдячності і говоримо про те, що з цивілізованим світом ми справді стаємо сильнішими, а долучаючись до інших культур і літе-

© Ольга Ніколенко, 2025

ратур, можемо краще розуміти одне одного, будувати взаємини нашої батьківщини з іншими державами на підставі спільних демократичних цінностей.

Старе місто, м. Варшава (Польща). Сучасне фото.

Серед наших друзів є країна, яку ми вважаємо дуже близькою за духом, братньою. Це Польща, а точніше — Республіка Польща, що розташована в самому центрі Європи. Польща послідовно підтримувала демократичний шлях України й прихистила найбільше українських біженців під час війни. Низький уклін їй за це.

Отже, сьогодні ми познайомимося з однією із популярних представниць сучасної польської літератури — Барбарою Космовською та її творами.

Оголошення теми уроку, його мети і завдань.

Друзі, ми з вами говоритимемо про кохання, про дружбу, про школу, про дорослішання молоді, про родинні стосунки, тобто про все, що хвилює підлітків у вашому віці. Про це йдеться у повісті Б. Космовської «Буба», яку люблять підлітки в усьому світі.

Незважаючи на страшні воєнні події, життя не зупиняється... Ми маємо жити, кохати, залишатися людьми й вірити, що Україна переможе і все в нашо-

Уроки зарубіжної літератури

му житті буде добре! Упевнені, що скоро ми всі повернемося до мирного життя у вільній країні!

Барбара Космовська. Сучасне фото.

Повідомлення групи учнів-«біографів» у супроводі презентації.

Що ми знаємо про Барбару Космовську і які твори вона написала? Барбара Космовська народилася 24 січня 1958 в м. Битові. А ось Іданськ, де вона навчалася в університеті. Потім Барбара працювала вчителькою польської мови в рідному місті. Згодом сферою її наукових інтересів стала художня література для молоді. 1999 р. Барбара захистила кандидатську дисертацію на тему «Між дитинством і дорослим життям. Про романи Зофії Урбановської».

Працюючи спочатку вчителькою, а потім викладаючи на кафедрі історії літератури романтизму й позитивізму в Поморській академії у м. Слупську, Б. Космовська завжди була серед молоді. Тому саме підлітки, молоді люди стали головними героями та героїнями її творів. Б. Космовська є авторкою понад півтора десятка творів.

Найпопулярніші серед них — «Буба» (2002), «Буба: мертвий сезон», «Позолочена рибка» (2007) та ін. І саме ці твори, на наше щастя, є у шкільній програмі із зарубіжної літератури. Тож нам є що читати для душі і під час навчання, і під час канікул.

У ч и т е л ь. Я з великою приємністю хочу повідомити вам про те, що Барбара Космовська написала особисто вам лист. І спеціально надіслала його авторці вашого підручника із зарубіжної літератури О. М. Ніколенко, яка виголосила його на своєму уроці у «Всеукраїнській школі онлайн». Сердечно дякуємо пані Барбарі за це! Ми прочитаємо цей лист, а потім ви зможете висловити свої враження від нього.

Барбара Космовська. Сучасне фото.

Виразне читання листа Б. Космовської українським учням.

«Мої дорогі Друзі, Читачі Буби і поціновувачі літератури!

Для мене велика честь і нагорода — мати можливість у цей нелегкий час потрапити до вас із візитом на урок зарубіжної літератури. Українською мовою — чудовою, мелодійною, яка зараз лунає у всьому світі. Світ дивиться на вас, ще юних і дорослих героїв України, зі здивуванням, що не слабне.

Одним із своїх найбільших досягнень я вважаю літературну мандрівку в Україну, а саме мить, коли в книгарнях вашої країни з'явилися переклади моїх книжок, а особливо сьогодні, коли перекладені повісті супроводжують вас у такий звирячий час і, сподіваюся, приносять вам хоч ледь помітну посмішку чи навіть на мить дають змогу забути жахи війни.

Ви чудові Читачі! Я переконавалася в цьому неодноразово, коли приїжджала на книжкові форуми до Львова і Києва. Щось магічне було в чергах дітей і молоді, які охоче купували книжки, розглядали їх з такою ніжністю, доторкалися до обкладинок. Для автора немає більшої радості, ніж бачити таке. Я бережу це в серці досі.

Однак найбільше мене втішило, коли та «моя Буба» стала нашою спільною героїнею і «пішла» з вами до школи. Я писала цю оповідь з надією, що ви полюбите цю розважливу і чуйну дівчину-підлітку, яка показує світові те, що молодість часом буває більш зрілою за зрілість. Я трохи глузливо насміхаюся в цій книзі з нас, дорослих. Бо й нам іноді трапляється бути більш дитячими, ніж вам. Але я поставила Бубі набагато серйозніше завдання: це саме вона має всі риси, які в молодих людях є найкращими й завидними... А нам є чому

вам заздрити! Молодість справедлива і щира. Мудра і чутлива. Винахідлива і скромна. Молодість — як Буба...

Мені б хотілося, щоб ви читали мою книжку в мирній країні. У своїх домівках. Перебуваючи в безпеці, будучи щасливими. Я знаю, що зараз усе інакше, але оптимізм Буби дримає і в мені. Я вірю, що ви повернетесь до шкіл і звичного життя. Я вірю, що ще багато зустрічей і розмов у нас із вами попереду. Що в довгому і мирному житті ви познайомитеся з великою кількістю чудових літературних героїв та їхніх авторів. Тим часом залишається надія на те, що саме література допоможе вам пережити важкі дні з надією. А кожна книжка, мудра й потрібна, стане пігулкою для спокійного сну.

Переповнена захопленням — обіймаю з недалека, по-сусідськи. Щодня я надсилаю вам свої найкращі думки і з нетерпінням чекаю дня, коли я подарую вам ще одну книжку. Бо писати для такого хороброго народу навіть невеликі романи — це завжди радість і гордість.

Вітаю вас якнайщиріше! Не сама, з мільйонами моїх співвітчизників! Бажаю вам і собі витримати все погане, щоб ми могли з радістю перемогти будь-яке зло.

Слава Вам, мої любі! Слава Україні! Ваша письменниця, «мама Буби» — Бася Космовська» (Переклад Людмили Сакович).

Вправа «Інтерв'ю разом із письменницею».

Друзі! А зараз я пропоную вам пройти невеличке інтерв'ю разом із Барбарою Космовською. Уявіть собі, що ви берете участь у спільній прес-конференції, і ви разом із письменницею даєте відповіді на запитання журналістів.

Відповіді на ці питання Барбара колись дала під час перебування у Львові, на Львівському міжнародному дитячому фестивалі. Я пропоную вам теж висловити свою думку щодо питань і, таким чином, ви зможете порівняти свої міркування із відповідями Барбари Космовської. Отже, розпочинаємо...

— Чому батькам зараз важко залишатися авторитетом для дітей? Якими вони мали б бути для цього?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «Батьки насамперед мають присвячувати своїм дітям більше часу. То правда, що живемо в нелегкий час, мусимо працювати і заробляти, однак не варто забувати про дітей. Нема авторитету, бо ми, дорослі, самі його не створюємо, займаємося собою, хочемо бути молодшими, а час біжить, і ми втрачаємо наше справжнє багатство — діти виростають, вириваються з-під нашої опіки і часом не завжди гарно згадуватимуть рідний дім».

— У Вашій книжці про Бубу дорослі часто поводяться геть інфантильно, тоді як сама дівчинка-підліток — виважено й по-дорослому. Яка, на Вашу думку, причина такого обміну ролями між дітьми й дорослими?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «Відповідь на це запитання зовсім коротка: у домі, де дорослі переймаються тільки собою і поводяться, як діти, мусить бути хтось один

нормальний, виважений, розсудливий. Саме такою є Буба. Часто буває, що батьки роблять кар'єру, захоплені власними справами і віддаляються від дітей. Тоді діти в різний спосіб намагаються їх до себе наблизити, я власне й хотіла розповісти про таку родину».

— Хто для Вас є взірцем дитячого письменника?

Відповіді учнів.

Б. Космовська: «О, тих взірців більше, аніж назв книжок. Але якщо окреслити хоча б тих найважливіших — напевне, насамперед Марк Твен, який має велетенське почуття гумору. З польських письменників я виховувалась на Макушинським... Також люблю «Оскара і Рожеву пані» Е.-Е. Шмітта — бо це вдала спроба в такий гарний спосіб говорити на важку тему».

Повне інтерв'ю Б. Космовської можна прочитати на сайті «ZaxiD.NET» (16 травня 2012 р.).

У ч и т е л ь. А от ще такі важливі роздуми письменниці, які вона висловила в іншому інтерв'ю. Якщо ви погоджуєтесь з нею, підніміть руки.

«Доки не почала писати романи для молоді, була сліпа. Тепер по-іншому дивлюся на дорослих. Дивуюся, як можемо бути такими немудрими й нерозважними».

Якби можна було повернути час назад, зі своїми двома, вже дорослими, дочками я б спілкувалася і гралася, а не виховувала. (...)

Батьки багато займаються з малими дітьми, доки вони безпорадні, а потім спілкуються вже з дорослими на серйозні теми. Але в перехідному віці підлітки лишаються самі. Після таких зустрічей вчителі часто не впізнають своїх вихованців. Бо виявляється, вони уміють питати, відчувати гумор, слухати.

Я нічого особливого не роблю — просто вислуховую і дуже їх поважаю. Не хочу їх змінювати, просто приходжу з дружнім візитом».

«Важливо просто багато читати. Літературний смак формується. Він точно до вас прийде, як прекрасна шлюбна сукня. (...) Українська молодь читає більше, ніж польська. Тому мені дуже приємно, що мої книжки змогли підкорити ваші серця...».

Бесіда за запитаннями вчителя.

— А тепер познайомимося із Бубою — героїнею однойменної повісті Барбари Космовської. Ця дівчинка з'являється вже в першому романі мисткині «Буба». Хто ж вона?..

(Це 16-річна школярка Агнешка, яку називають у сім'ї Бубою.)

— Що відомо про зовнішність Буби?

(«Буба не була ані дуже вродливою, ані негарною. Не була й надто високою, хоча низенькою її теж не назвеш. Можна було б сказати, що вона товста, проте насправді гладкою вона також не здавалася. Деякі продавчині навіть зверталися до неї «крихітко», коли дівчина приміряла чергову пару джинсів. Бо Буба ходила лише в джинсах...») (Тут і далі переклад Божени Антоняк)).

Уроки зарубіжної літератури

— Як же живе Буба? Хто живе поруч із нею? Назвіть членів її родини і сусідів. Чи добре вона почувалася вдома?

(Поруч із Агнешкою чимало дорослих людей — мати Марися, відома письменниця, батько Павел, який працює на телебаченні, дідусь Генрик, сестра Ольга та її чоловік Роберт, сусіди Вальдек і Віолетта Маньчаки, хатня робітниця Аня Бартошова та інші. Домівка Буби ніби наповнена людьми, а насправді дівчина почувалася там незатишно.)

Барбара Космовська. Сучасне фото.

Авдіювання.

Послухайте уривок із повісті «Буба» і скажіть, чого бракувало Бубі в стосунках із рідними.

«Буба уявляла собі, що коли переступить поріг рідної домівки, її одразу огорне атмосфера загального зацікавлення. Пролунають важливі запитання: Ти зголодніла? Як ти написала контрольну з фізики? Що думаєш про нові квіти на балконі пані Пенцикової? Або інші, які стосуються, наприклад, хатніх справ, у яких її голос виявиться вирішальним. Важливо, аби Бубу запитували й очікували її відповідей.

Дівчина натиснула на кнопку домофона. Знову забула вдома ключі.

— Знову забула ключі? — почувся невдоволений голос Бартошової. Двері з глухим рипінням відчинилися, і Буба усвідомила, що окрім їхньої хатньої робітниці ніхто її ні про що більше не запитає. І їй не доведеться нічого вигадувати».

(Хоча багато дорослих перебувають поруч із дівчиною, насправді поміж ними немає справжнього порозуміння й довіри. Ніхто не цікавиться тим, ЯК вона живе, ЯК навчається в школі, ЯК почувалася, про ЩО думає, ЩО її хвилює...)

Проблемні ситуації.

1. Чи переживали ви подібні стани? Що ви робите, якщо таке відбувається з вами?
2. Чи повинні дорослі взагалі цікавитися життям підлітків? Яка ваша думка?
3. Чи мають право дорослі втручатися в життя підлітків? Аргументуйте.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Як батьки ставляться до Буби?

— Чи поважають вони її особистий простір, її почуття?

— І чому так гірко плакала в кінці розділу Буба?

Авдіювання.

Ось така ситуація... До Буби прийшов хлопець Адаш Куницький, який їй дуже подобався. Дівчина удала, що в неї немає підручника з фізики, але насправді засунула його в хлібницю. Для чого? Лише для того, щоб мати привід запросити й побути з Адашем... Що ж з того вийшло? Слухаємо уважно текст...

«Батько Павел сказав Марисі:

— Треба пильнувати. Ти повинна зайти до них, вигадай якийсь привід. Вони начебто фізику вчать, але доки не переконаєшся, нічого не відомо.

— Зайди, зайди! — порадив батько. — Може, якраз побачиш сцену, яка пасуватиме до твого роману. — Остання фраза пролунала погрозово.

— О! Я приготую їм бутерброди й чай, — мати блискавично прийняла рішення. — Але занесемо разом, — попередила вона. — Не хочу, щоб Буба подумала, що лише я їй не довіряю.

— Я нічого не нестиму, бо в мене тремтять руки, — застеріг дідусь Генрик.

— А вас ніхто й не просить, — відказала донька.

— Звичайно. До мене тут ставляться гірше, ніж до Бартошової. Як до непотребу, — захлипав несподівано дідусь.

— Татусю, допоможіть робити бутерброди.

— Ну, і що ви на це скажете? — мати тріумфувала. — Я простягаю руку по хліб, а там — підручник з фізики, яку вони саме вчать! Ха! Ми мали рацію!

— Дозволь нагадати, хто її мав, — дідусь цілковито оговтався. — Ви підете з бутербродами, а я — із книжкою, — прийняв він сміливе рішення.

— Залишся ще, — несміливо попрохала Буба. — Якщо, звісно, у тебе є час.

— Я домовився з Йолькою. Шкода, що ти не подзвонила раніше, — знітився Адаш. — Але якщо матимеш проблеми із задачами, забіжу післязавтра. Йолька їде на якісь курси для модельок, і я буду вільний цілий день.

— Пробачте, — у дверях стояла вся родина. Мати тримала чашки з паруючим чаєм, батько — таріль з бутербродами, а за його спиною дідусь вимахував підручником з фізики.

— Ми тут подумали, що коли ви вчитесь, то гарячий чай вам не зайвий, — мати, усміхаючись, простягнула руки із чашками.

— І під'їсте трохи, — докинув батько, поставивши таріль на столі. — А як підживитеся, можете братися до фізики. Глянь, Бубо, що ми знайшли в хлібниці! Підручник, важкий, як буханець!

— Дуже дякую, — дурнувато посміхнувся Адає, — але мені вже треба йти. Добре, Бубо, що ти все-таки маєш цей підручник. Тоді я свій заберу.

Трьома кроками Адає подолав помешкання й зник у передпокої. А Буба сиділа над двома чашками чаю й розмірковувала, чи в її віці можна так голосно плакати».

Отже, чому плакала Буба?... Що спричинило її гіркі сльози? Рідні втручаються в її приватне життя. Хоча Адає Куницький не вартий був уваги Буби, та все ж таки то її особисте життя... І ми всі — дорослі чи малі — маємо на нього право. І маємо право на те, що називають словом *делікатність*. Щоб не зашкодити, не образити, не принизити когось...

Словникова робота.

З'ясуйте значення слова *делікатність*. Доберіть до нього синоніми і антоніми.

Наведіть життєві приклади з вашого особистого досвіду, коли хтось виявив делікатність і неделікатність.

Старе місто, м. Варшава (Польща). Сучасне фото.

Проблемна ситуація.

А тепер поговоримо про родинні сварки. Чи бувають вони у ваших родин? Через що? Як ви почуваетесь тоді? Що робите, щоб владнати конфлікт?

У ч и т е л ь. У домівці Буби теж нерідко бувають сварки. У творі «Буба» постійно сваряться між собою батьки Буби, її сестра Ольга зі своїм чоловіком, сусіди. Приводи для сварок зазвичай дріб'язкові, але вони призводять до постійної напруги, через що Буба страждає і почуваеться в безпеці тільки за зачиненими дверима своєї кімнати.

«Невже я колись буду така? — подумала Буба... Вони скидалися на когось далекого й недоступного. Неначе невидимими картами грали в **бридж**, не усвідомлю-

ючи, що поруч вирує інше життя. Та найгірше було те, що в цього уявного бриджа Бубині батьки грали... поодиночі».

Дослідження художнього тексту.

— Чому у творі згадується гра бридж? Чому саме ця гра? З'ясуйте її значення за допомогою інтернету.

(Це доволі популярна в Польщі та у всьому світі гра. Вона потребує інтелектуальних здібностей, пам'яті, логічного мислення, а головне — взаємодії з партнером. Поодиночі в бридж грати неможливо. У нього грають парами. До речі, в сучасному світі бридж визнаний Міжнародним олімпійським комітетом як вид спорту, не менш складний, ніж шахи. У сім'ї Буби всі люблять грати в бридж, на гру до них приходять сусіди. Сама Буба теж гарно грає в бридж, вона навіть брала участь у змаганнях із бриджу.

Водночас поняття «гра» використовується у романі в переносному значенні. Бубі здається, що дорослі не живуть по-справжньому, а ніби грають почуттями, долями інших, незважаючи на те, що самі страждають і роблять нещасними інших. Бубу не чули й не помічали батьки, вони взагалі нікого не помічали, крім самих себе. У такому світі було важко жити...)

Проблемна ситуація.

Чи переживали ви перше кохання? Перше кохання переживає і Буба... Заради Адама Куницького дівчина готова сидіти годинами біля телефону, знайти будь-який привід, щоб тільки побачитися з хлопцем, однак він її не помічав, віддавши перевагу найпривабливішій дівчині в класі — Йольці.

— Що допомагало Бубі долати самотність?

(Книжки, музика, а ще — дідусь Генрик, із яким вона завжди могла відверто поговорити.)

Дослідження художнього тексту.

— Які книжки й кінофільми ви любите? І чи допомагають вони вам?

— На підставі художнього тексту з'ясуйте уподобання Буби. Що вона читала і що дивилася...

(У романі неодноразово зустрічаємо ім'я *Федеріко Фелліні* (1920—1993) — відомого італійського режисера і сценариста. У його фільмах зазвичай зображуються повсякденні ситуації, але за ними майстер убаचाє філософські й моральні проблеми. Для стилю Ф. Фелліні притаманне поєднання комедійного і трагедійного, символічність образів. Як дізнаємося з тексту Б. Космовської, Буба обізнана із творчістю цього митця, їй імпонує його «уміння бачити глибше».

Ще у творі є асоціації із творами *В. Шекспіра*. Дідусь Генрик жартома порівнює тата і маму Буби з Ромео і Джульєттою.

Із «данським королівством» (асоціація із трагедією «Гамлет» *В. Шекспіра*), де панує атмосфера відчуження і фальші, порівнює Буба стосунки у своїй родині, але вона ж і змінює їх на краще. Примиривши Ольку і Роберта, героїня повідомляє: «... тепер у «королівстві данським» потепліло від сонця кохання».)

Уроки зарубіжної літератури

Учитель. Протягом роману Бубі доведеться подорослішати, розібратися в собі самій, однолітках та власних почуттях. Вона навчилася розрізняти «справжнє» і «фальшиве». Вона «виросла» зі свого уявного кохання до Адася), і в неї з'явилося справжнє кохання і справжній друг — Мілош.

У фіналі твору Буба, як Попелюшка, збирається на «бал», тобто на дискотеку. Як позитивна героїня, винагороджується коханням «принца», тобто Мілоша, в якому вона роздивилася «щось справжнє». Кохання Буби змінило її саму та Мілоша: він досяг значних успіхів у навчанні саме завдяки їй, а вона поруч із ним відчула себе впевненою і вже не самотньою. Так і має бути. Той, хто не втрачає своєї внутрішньої сутності у випробуваннях, досягає щастя. І не тільки в казках, а й у реальному житті. Звичайна дівчинка Буба виявилася насправді незвичайною. Незважаючи на те, що, за її словами, «зараз усі схожі одне на одного», вона залишилася собою, справжньою.

Проблемна ситуація.

— Чи є хтось, хто вірить у вас? А хто вірить у Бубу? І кому вона довіряє?

(Один із найкращих образів повісті Б. Космовської — дідусь Генрик. Ніхто не знає, скільки йому років — 75 чи більше, але в ньому вирує енергія життя. Він має почуття здорового гумору, що допомагає йому та іншим долати різні обставини. Його жарти подеколи дратують батьків і сусідів Буби, однак саме дідусь, на її думку, є єдиним «живим» персонажем у родині, де всі «грають» якусь роль.

Дідусь повірив у здібності Буби й відправив онуку (потаємки від батьків) на чемпіонат Польщі з бриджу. Він зрозумів смуток Буби напередодні шкільної дискотеки — у неї не було святкового вбрання. Відчуваючи себе «могутнім Пігмаліоном» (це античний майстер, котрий створив міфічну красуню Галатею і вдихнув у неї життя), дідусь Генрик виступає також у ролі «античного майстра» або чарівника, або сучасної феї, що дарує Попелюшці нашого часу нову сукню, у якій вона відчула себе по-справжньому щасливою.)

Характеристика героїні учнями.

Хоч які випробування переживала б Буба, вона залишається тією самою Бубою — доброю, відкритою, уважною до інших. Вона здатна співчувати Агаті, проблеми котрої набагато складніші, бо та зіткнулася із алкоголізмом і жорстокістю батьків. Буба не тримає зла на Йольку, яка, крім Адася, ладна «захопити» й Мілоша. Вона помирила сестру Ольку із Робертом. А головне — Буба завжди обирає внутрішню гідність і порядність.

Авдіювання.

Перший твір про Бубу завершується цілком щасливо. Буба трохи розібралася в собі, знайшла своє справжнє кохання. І хоча Йолька її зрадила, Мілош тепер поруч із Бубою. Він освідчився їй у своїх почуттях, і вони щасливо танцюють на дискотеці... Послу-

хайте фінал твору «Буба» Б. Космовської. Які художні елементи нагадують казку про Попелюшку? У чому значення цих алюзій на відому казку? Який висновок зробила для себе Буба?

Кадр із кінофільму «Попелюшка» (режисер К. Брана, США, Велика Британія, 2015 р.).

«Коли Міхалові однокласники оточили Бубу, дівчина зрозуміла, що відчувала на балу Попелюшка. І так само, як героїня казки, зажагнула якомога швидше втекти звідти до кухні з великим вогнищем, де можна тихенько поплакати в куточку. Вибираючись із тісного кола нових шанувальників, вона зрозуміла, що крім Мілоша ніхто для неї не існує.

— Попелюшка для мене й принцеса для старшокласників? — глибоко зазирнув їй в очі.

— Якби моя тифелька була в тебе, не було би проблем, — різкувато відказала Буба, — але тифелька, з якою ти балакав, не моя! Якщо я не помиляюся, ти сам колись назвав так Йольку...

— Дуренька! Дуренька красуне, — швидко виправився Мілош. — Я чекав лише на тебе. І ти про це добре знаєш, правда? Але я тебе не впізнаю. Я й не сумнівався, що ти найвродливіша на світі, але зараз волів би, щоб ти була звичайніша. Бо тоді...

— Що тоді? — злетіли пухнасті вії.

— Бо тоді ти найвродливіша лише для мене, — прошепотів хлопець.

І вони пішли танцювати. З-над Мілошевого плеча Буба бачила небагато. Хіба що здивовану Йольку, яка пильно міряла поглядом скромні сантиметри Бубиної сукенки, немовби та могла відповісти на всі її запитання. Помітила й Адася, який, углявши її, припинив жувати й здається, проковтнув жуйку. І музикантів, які підштовхували одне одного, побачивши Бубу. І ще кількох однокласниць, які недовірили хи-

тали головами. А потому не бачила більше нічого, бо її підхопила ніжна балада, у якій розповідалося про чиєсь щастливе кохання. Мілош теж мовчав. І лише коли стихла музика, прошепотів якісь чарівні слова, і Буба, зашарівшись, радісно глянула на нього.

— І завжди будеш моїм синім дроздом, — закінчив він, надягаючи Бубі на палець перстеника із блакитним камінцем.

Бо з усіх птахів на світі Мілош найдужче любив синього співочого дрозда.

Кадр із кінофільму «Попелюшка» (режисер К. Брана, США, Велика Британія, 2015 р.).

Підсумки уроку.

«Ніхто не народжується Фелліні. Зате ним може стати кожен, хто вміє дивитися», — зробила для себе висновок Буба, котра вміла бачити серцем. І саме серце їй підказувало вихід із скрутних ситуацій.

Отже, в першому творі про Бубу йдеться про те, що незважаючи на труднощі, цей світ вартий того, щоб у ньому жити і любити людей, які поряд! І тільки любов'ю можна цей світ об'єднати і зробити кращим.

УРОК ДРУГИЙ

Тема уроку: Барбара Космовська «Буба: мертвий сезон». Проблема дорослішання і пошуку свого місця у світі.

Мета уроку: формувати навички самостійно вирішувати проблемні ситуації, здатність до самопізнання, аналізу власних почуттів та вчинків.

Завдання уроку: розвивати творчі здібності учнів; формувати критичне мислення, навички індивідуальної та колективної роботи, вміння досліджувати художній текст, самостійно здобувати, обробляти, порівнювати інформацію; виховувати моральні якості учнів.

ПЕРЕБІГ УРОКУ

Підготовка до сприйняття навчальної теми.

У другій повісті Б. Космовської «Буба: мертвий сезон» головна героїня подорослішала і дізналася про те, що світ насправді складніший, аніж ми думаємо про нього....

Оголошення теми уроку.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— Що сталося із друзями Буби? Як змінилися їхні стосунки?

Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Уроки зарубіжної літератури

(Мілош закохався у дівчину, з якою познайомився влітку в науковому таборі. Ребекка була дуже вродливою і впевненою у собі і через неї Мілош віддалився від Буби, став примхливим і неприємним. Це завдало великого болю героїні. Отже, Буба дізналася про те, що на світі «існують Ребекки, які народжуються для того, щоб Буби не могли спокійно спати».)

— *У які складні ситуації потрапили рідні Буби та її друзі? Чи усвідомлює Буба, що світ довкола неї став іншим?*

(Світ, ще донедавна звичний і зрозумілий для Буби (хоча й не без проблем), змінився. Змінилися й люди, які оточують героїню. Її однокласниця Агата потрапила в центр для наркозалежних. Тато втратив роботу на телебаченні, що значно погіршило його психологічний стан і стосунки із матір'ю. Буба зовсім перестала розуміти колишню подругу Йольку, котра легковажно підтримувала знайомства з дорослими чоловіками.)

Сестра Ольга ризикувала втратити шлюб у пошуках вигідного місця роботи. Навіть дідусь Генрик, з яким Буба могла раніше порадитися, теж, на її подив, змінився. Він вирішив придбати комп'ютер як «протиотруту від домашньої самотності й байдужості». Безневинна, на перший погляд, забавка, перетворилася на психологічну залежність, і Буба із великим жалем відчула, що вона стала для дідуса «однією із віртуальних дівчаток з монітора». У дідуса вже не вистачало часу на спілкування з онукою. Не було можливості й грати в сімейну гру — бридж. І батько, і дідусь тепер сиділи в чаті... А мама Марися займалася лише особистим життям.)

— *Чи легко було Бубі жити у світі, де змінилися рідні й близькі люди?*

(Буба залишилася сам на сам із собою і своїми проблемами. Вона мусила шукати вихід в атмосфері самотності й відчуження. І сама ж мала сформувати власну позицію щодо тих змін зі світом і людьми, що відбулися на її очах.)

Проблемна ситуація.

Отже, світ і люди довкола нас змінюються... Чи можете ви впоратися з такими змінами? Як ви поведетеся у складних ситуаціях? Розкажіть про свій життєвий досвід.

Авдіювання.

Послухайте уривок із художнього тексту. Чи залишилася Буба в цій ситуації собою? Доведіть.

«Несподівано Мілош покликав її на день народження. Проблема з подарунком вирішила просто. Вишуканий зошит, який вона збиралася призначити для щоденника, було прикрашено написом «Орнітологічні нотатки». На обкладинку Буба приклеїла фото лежня, яке дивом вціліло відтоді, як дівчина вирішила позбутися всього, що нагадувало про Мілоша. Вона запакувала зошит в екопапір і почала підписувати листівку: «КРАЩЕ СИНИЦЯ В РУКАХ, АНІЖ ЖУРАВЕЛЬ У НЕБІ».

Це для мене побажання, а не для нього, — невесело подумала Буба й за кілька хвилин придумала новий текст: «У ПОШУКАХ РАЙСЬКОГО ПТАХА НЕ ЗАБУВАЙ ПРО СПІВУЧОГО ДРОЗДА» (...).

«Бажаю Тобі, щоб у свого бінокля ти завжди помічав рідкісні екземпляри, проте не забував про звичайних горобців. Завдяки їм світ теж стає кращим», — написала вона й полегшено зітхнула.

Підбадьорена своїм побажанням для Мілоша, Буба поклала картку до подарунка. І здивувалася, бо це й були всі її приготування до дня народження. Вона вирішила не вбирати спідничку, а йти, як звичайно, у джинсах. Волосся збрала у хвостик. Протерла ганчірочкою мартенси й навіть досить помітна пляма на джинсах не зіпсувала їй настрою.

Зрештою, — втішала вона себе дорогою до зупинки, — я туди йду, щоб побути декілька хвилин у тіні славнозвісної Ребекки. На щастя, мені це більше не заважає... — чесно зізналася дівчина собі».

Отже, який висновок ви зробили? Так, Буба не одліпла від кохання до Мілоша, вона залишилася собою. Вона зберегла в собі свою гідність.

Пізніше, роздивившись фотографію Ребекки із журналу, Буба сказала собі самій: «Я не хочу щодня перетворюватися на Ребекку».

Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Бесіда за запитаннями вчителя.

— *Що означають слова Буби про «школу виживання»? Як вона вплинула на героїню? Як до цього поставилися ті, кого вона любила?*

(Буба знайшла мужність сказати Мілошеві: «На відміну від тебе, я вже пройшла школу виживання. І з власного досвіду знаю, що краще з тобою не мати справ». І Мілош не впізнав цю «нову» для нього

Бубу — упевнену й вільну у своїх думках і почуттях. Випробування зробили її сильнішою.)

— Чи змінилися уподобання Буби? Що вона читає? Яку музику слухає?

(У другому творі про Бубу культурні уподобання героїні змінюються. Вона читає роман *Габрієля Гарсія Маркеса* «Сто років самотності», слухає музику *Людвіга ван Бетховена*. Ці твори спонукають до пошуків сенсу буття.)

Прослуховування уривка із твору Л. ван Бетховена «Місячна соната». Вправа «Музичні асоціації».

У ч и т е л ь. У романі «Буба: мертвий сезон» героїня стикнулася не тільки із домашніми й шкільними питаннями, а й із напрочуд складними дорослими проблемами.

Вона зустріла пана Клеменса, котрий через пристрасть до гри втратив гроші та сім'ю, а потім від горя почав пиячити. Також у неї з'явилася нова подруга — Агата, яка втекла з дому й почала вживати наркотики.

Ставлення письменниці до цих персонажів складне. Мені здається, що через свою героїню Бубу Б. Космовська закликає уважніше придивитися до тих, хто слабший, у кого не вистачає сили боротися із вадами, й простягнути їм руку допомоги, підтримати й зрозуміти.

Проблемна ситуація.

Як ви вважаєте, чи варто допомагати таким людям, як пан Клеменс і Агата? Як Буба вплинула на них?

(Завдяки Бубі Агата повірила в себе, повернулася до школи й нормального життя. А панові Клеменсу Буба змогла допомогти, використовуючи свій талант гри в бридж. Вона відіграла у шахрая ті гроші, які той злочинним способом забрав у Клеменса, і дала йому шанс на нове життя.)

Цей поворот сюжету трохи нагадує пригоди казкових героїв, котрі кидалися на допомогу знедоленим і перемагали злих драконів. Нам важко уявити собі ситуацію, щоб 16-річна школярка пішла в «печеру злого чарівника» і змагалася з ним, утім у такий захопливий спосіб Б. Космовська нагадує нам про одвічну боротьбу добра і зла, про необхідність перемоги людяності й добра.)

У ч и т е л ь. Сучасний світ, який постійно змінюється, змінив і Бубу. Але, пройшовши випробування, дівчина стала духовно міцнішою й упевненішою в собі. Допомагаючи іншим, вона допомогла й собі — знайшла справжніх друзів, а водночас і саму себе, і сенс свого існування.

У фіналі твору усі герої готуються відзначати свято Святого Миколая — одного з найбільших свят у християнському світі.

Буба збирає довкола друзів — Мілоша, Агату, Стася. Вони дарують одне одному подарунки й відчують справжнє диво — дружбу, що стала опорою в житті.

Діва відбуваються й з іншими персонажами. Дідусь Генрик і тато Буби нарешті змогли позбавитися

Учениця Нової української школи. Сучасне фото.

від неприємної комп'ютерної залежності й повернутися до нормального життя.

Мама й тато героїні теж помирилися, і мама навіть згодна фінансувати татову нову телепередачу, щоб він повернувся до улюбленої справи.

Отже, у домі Буби на свято Миколая панують мир і злагода. І в цьому є заслуга самої Буби, котра була напрочуд делікатною і мудрою стосовно інших.

Найважливішою темою у творі є проблема вибору власної життєвої позиції. Кожен вибирає її, керуючись своїми уявленнями про світ. Але якщо ти помилився, не страшно. Завжди є шанс виправити свою помилку.

Взагалі у романі «Буба: мертвий сезон» персонажі багато помиляються. Так, Агата визнає помилкою свою втечу з дому і схильність до наркотиків. Утім, вона знайшла в собі сили змінитися й змінити своє життя. У листі до Буби дівчина пише: «Щоб розкрити правду, треба дозріти. А втекти завжди легше».

Пізніше Агата повертається, і дівчата знову разом, хоча й подорослішали... Мілош визнає помилкою захоплення Ребеккою і свою зраду щодо Буби. Він зрозумів, що образив дівчину, яка кохала його по-справжньому. Мине чимало часу, поки Буба знову почне йому довіряти: «Ми ніби йдемо разом, а все-таки поодиночі». Чи повернуться до них кохання?... Це питання авторка залишила на ваш розсуд...

Буба теж пройшла через помилки й сумніви. У прагненні повернути Мілоша вона спочатку готова на все — йти на його перше прохання, перефарбовувати волосся в інший колір... Утім згодом вона зрозуміла, що той, хто не цінує справжнього, не вартий її почуттів. Колись щасливе кохання змінило її внутрішньо, але нещасливе кохання теж відкрило нове бачення: «Люди завжди граються в гру «пекло-рай». Іноді не

Уроки зарубіжної літератури

можуть без цього жити. Але мені здається, що зараз я потрібна тобі, бо ти залишився сам. Розумієш... порожнеча, яку треба заповнити, аби не страждати. А я так не хочу... Залишимося друзями. Так буде краще».

Пізніше Буба, яка змогла піднятися над самою собою, підтягує до нового духовного рівня й Мілоша. Ми не знаємо, якими будуть їхні стосунки в майбутньому. Але те, що персонажі змінилися і їхні взаємини, — це абсолютно точно.

Творча робота на підставі аудіювання.

Зараз ви прослухаєте фінал роману «Буба: мертвий сезон» і напишете вашу думку. Як ви вважаєте, що означає подарунок, який отримала Буба від Мілоша? Нагадаю, що він захоплювався орнітологією, тобто вивченням птахів.

Отже, слухайте...

«Буба не прислухалася до родинних розмов. Вона тримала в руках гарненьку скляну вазочку й вітальну картку.

— Бубо, що це? — Ольга першою помітила зворушення сестри (...)

— Гляньте, — якимсь дивним тремтячим голосом озвалася Буба. — У цій вазочці лежить яечко лежня... Це доказ того, що він живе в Котанському гаю. Можна сказати, справжній скарб...

— Дайте відгадаю, від кого це, — посміхнувся дід Генрик.

— Лежень... лежень... — замислився тато. — Але ж це надзвичайно рідкісний птах!

— Яйце? Але ж, здається, це не те свято! — зауважила мама. — Більш доречно було б на Великдень...

— Не обов'язково! — Буба обережно поставила вазочку. — Скажу вам лише, що для Мілоша ця начебто дрібничка важливіша від усіх Ребекк на світі.

— Але напевне не від тебе, доню, — здогадався тато, і Буба не знала, як приховати рум'янець, який раптом спалахнув на її щоках, нагадуючи пурпурове небо, котре віщує морозяну ніч... Ні! Швидше, червону троянду, яка розквітла просто в Бубиному серці».

Ось він, птах лежень... І ось таким є його яечко, яке Мілош подарував Бубі... Для Мілоша це був дуже цінний подарунок. І тільки Буба могла зрозуміти цінність такого подарунка.

Підсумки уроку.

Підлітком бути нелегко. Ти вже ніби не дитина, але ще й не дорослий. І тобі доводиться звикати і до свого нового тіла, і до нових почуттів. Тому хороша книжка, особливо про життя підлітків в інших країнах, завжди стане в нагоді. Це як добрий співрозмовник чи співрозмовниця, з якими можна відверто поговорити... Я сподіваюсь, що Буба стане для вас справді хорошою подругою і буде поруч на шляху дорослішання.

Насамкінець кілька порад щодо ненасильницького спілкування. Це метод, який розробив американський психолог Маршалл Розеберг.

Ненасильницька комунікація — це мистецтво взаємодії, мистецтво встановлювати мирні стосунки, гармонізувати світ довкола.

Цей метод дуже популярний в усьому світі. Він ґрунтується на емпатії — розуміння стосунків, почуттів і станів іншої особи у формі співпереживання. Власне приклади емпатії ми бачили в поведінці Буби, яка співчуває Агаті, Клеменсу, Генрикові, батькам, своїм одноліткам. Вона не байдужа до їхньої долі. Зараз емпатію виявляємо всі ми під час війни, інакше нам не вижити.

Отже, кілька кроків ненасильницького спілкування:

Крок 1. Озвучити спостереження. Важливо відрізнати спостереження від оцінки. Коли ми їх поєднуємо, то люди чують критику і починають протиставлятися тому, що їм кажуть.

Крок 2. Висловити свої почуття. Потрібно сказати, що ми відчуваємо стосовно нашого спостереження, щоб викликати співпереживання інших.

Крок 3. Прив'язати почуття до потреб. Тут ми пояснюємо, чому в нас виникають ті чи інші емоції.

Крок 4. Висловити прохання. У формі побажання, через повагу і делікатне ставлення. Прохання не має бути вимогою. Коли від людини починають чогось вимагати, вона одразу чинить опір.

Учні Нової української школи. Сучасне фото.

Домашнє завдання (1 за вибором).

1) Напишіть лист письменниці Барбарі Космовській про свої враження від одного із її творів про Бубу.

2) Створіть малюнки до твору про Бубу, який ви прочитали.

3) Напишіть новий розділ (або намалюйте) комікс на продовження роману «Буба: мертвий сезон».

Список використаних джерел

Лист підтримки українським учням на урок зарубіжної літератури О. Ніколенко у Всеукраїнській школі онлайн // URL: <https://pnpu.edu.ua/news/vidoma-polska-pismenniczka-barbara-kosmovska-peredala-list-pidtrimki-ukra%D1%97nskim-uchnyam-na-urok-iz-zarubizhno%D1%97-literaturi-olgi-nikolenko-u-vseukra%D1%97nskij-shkoli-onlajn.html>

Космовська Б. Люблю Львів, люблю львівських читачів... // URL: https://zaxid.net/barbara_kosmovska_lyublyu_lviv_lyublyu_lvivskih_chitachiv_n1255168

Ніколенко О. Барбара Космовська. «Буба», «Буба: мертвий сезон».

Онлайн урок // URL: <https://jonathan-academia.online/express-lessons/onlayn-uroky/barbara-kosmovska-buba-buba-mertvyi-sezon>

Учителька-методистка зарубіжної літератури Жанна Ільчишин

Людмила Полюга,

директор закладу загальної середньої освіти I-III ступенів с. Нове Місто, Львівська область

Жанна Ільчишин — учителька-методистка зарубіжної літератури ЗЗСО I-III ст. с. Нове Місто Добромилівської міської ради Львівської області. Це педагогиня за покликанням, педагогиня-лідер, дослідниця, ерудитка з високим рівнем професійної підготовки. Її творча діяльність відповідає конструктивному рівню майстерності з елементами новаторства. Вона вміло використовує передовий педагогічний досвід, доповнюючи його власними ідеями. Система роботи Жанни Миколаївни базується на сучасних педагогічних технологіях, головна мета яких — зробити навчання творчим, особистісно зорієнтованим, сформувати в здобувачів освіти стійкий інтерес до предмета, результатом якого є не тільки підвищення базового рівня знань, а й розвиток навичок мислення високого рівня, формування читацької та загальної культури, виховання естетичного смаку. На уроках педагогиня забезпечує стабільну навчальну пізнавальну атмосферу, впроваджуючи новітні інтерактивні технології. Пропонує школярам різнорівневі завдання, комунікативно-ситуативні вправи, тренінги, завдання з мелодекламації, творчого й компаративного характеру: підрядковий і художній переклади, порівняння перекладів і оригіналів тощо. Таким чином учителька формує якості кваліфікованого читача, підвищує літературну компетенцію, стимулює пізнавальну й самоосвітню діяльність здобувачів освіти, прищеплює любов до художнього слова й мистецтва. Домінуючою формою навчання на уро-

ках педагогині є діалог, який спонукає розмірковувати, порівнювати, робити узагальнення і висновки, висловлювати власні думки й оцінки, презентувати особисті асоціації та інтерпретації художніх творів.

Уроки літератури Жанни Ільчишин — це час спілкування вчителя з учнями, в основі якого — художній текст, а різні форми співпраці забезпечують виважені та науково обґрунтовані навчальні ситуації, різноманітні типи уроків, інтерактивні технології. Вона створює різноманітний дидактичний матеріал, комп'ютерні презентації для супроводу освітнього процесу. Розробила низку нестандартних моделей уроків, успішно презентувала їх у журналі «Зарубіжна література в школах України», методичних посібниках ЛОІППО кафедри гуманітарної освіти. Підхід до вивчення літератури — цілком інноваційний. Бере активну участь у роботі методичної асоціації вчителів-словесників, є учасником авторської творчої майстерні вчителів зарубіжної літератури Львівщини. А головне, Жанна Миколаївна — турботлива наставниця, яка справедливо вважає: для справжнього педагога учень завжди є Людиною з великої літери, тому вона стала вчителькою, на яку завжди очікують діти, бо в ній поєдналося усе: дивовижна ерудиція, невичерпна цілеспрямована енергія, душевна теплота й доброзичливість. Вона завжди посміхається, даруючи всім чудовий настрій, заряджаючи своїм оптимізмом та любов'ю до життя і школярів, і їхніх батьків, і колег.

Учителька-методистка Жанна Ільчишин з учнями

Жанна Ільчишин,
учителька-методистка зарубіжної літератури
ЗЗСО І-ІІІ ст. с. Нове Місто Добромиської
міської ради Львівської області

Заговори, щоб я тебе побачив. Сторітелінгові технології на уроках зарубіжної літератури

УДК 373.5.016:821.09(100)

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329672>

Читаючи авторів, які добре пишуть,
звикаєш гарно говорити.
Вольтер

Як треба вести урок, аби не просто привернути увагу дітей, а ще й стимулювати їх до подальшого поглиблення знань? Тут на допомогу може прийти неординарний метод навчання: сторітелінг.

Сторітелінг (storytelling) — це мистецтво розповідати історії з метою навчання, керування шляхом донесення змісту повідомлення за допомогою спеціальної методики.

Сторітелінг як технологію у 90-х роках минулого століття розробив і успішно впровадив в управління міжнародною корпорацією американець Девід Армстронг. Він урахував такий психологічний чинник: розповіді з життя значно легше сприймаються, вони цікавіші, ніж логічні аргументи й сухі міркування, а тому здатні викликати в слухача довіру й мотивувати до певних дій (щось придбати, наприклад). Насправді людство займалося сторітелінгом завжди. За допомогою міфів, легенд, казок наші пращури передавали з покоління в покоління весь накопичений людством досвід і знання. За основу брали реальні факти, але їм надавали містичного характеру, метафоричності, вдавалися до гіперболізації... Такі розповіді були виразні, цікаві, легко асоціювалися з особистим досвідом. Сьогоднішня швидкоплинна, стрімка та ін-

формаційно перевантажена. Відтак людям необхідні ефективні способи обробки й передачі інформації, на кшталт сторітелінгу.

Усі люди полюбляють слухати цікаві історії. Якщо правильно побудувати розповідь, можна зачепити не лише розум і логіку, а й емоції. Викликавши у слухача потрібні переживання, можна навести його на певні висновки, а потім — підштовхнути до потрібних вчинків. Такі властивості методики високо оцінили не тільки керівники компаній, а й маркетологи, журналісти, редактори і педагоги.

Сторітелінг як формат навчання в школі має величезну практичну користь: легке засвоєння матеріалу, розвиток уяви, подолання страху публічного виступу, налагодження стосунків з іншими учнями, самопізнання. Тож не дивно, що з кожним роком він стає дедалі популярнішим.

Сторітелінг може бути **пасивним і активним**. У першому випадку за створення історії та її розповідь відповідає вчитель, у другому — йому допомагають учні. Вибір одного чи іншого варіанту залежить від уроку, теми заняття, а також від особистих побажань педагога.

Так, **пасивний сторітелінг** оптимально підходить для початку вивчення нової теми. У формі розповіді можна подати нові правила, теорії, закони тощо. А от **активний** — чудовий варіант для закріплення знань. Учні будуть створювати історії самостійно, а завдання вчителя — спрямовувати їх правильним шляхом.

Варто розуміти, що далеко не кожна розповідь є історією. Щоб її створити, потрібно чітко знати тему, розробити сюжет, вигадати непересічного героя, додати трохи цікавих подій та зробити правильні висновки.

Історія може бути вигаданою від початку і до кінця, але з використанням реальних подій. Так буде навіть краще, адже випадки з життя завжди викликають величезну цікавість. Зверніть увагу: розповідь повинна бути емоційною та динамічною, події мають

відбуватися одна за одною. Значна перевага сторітелінгу полягає в його універсальності: користуватися ним можна фактично на будь-якому уроці.

Сторітелінг є відносно новою формою навчання, але швидко завойовує популярність, однаково подобаючись і вчителям, і учням. Цікаві та правильно побудовані історії — сильний інструмент оптимізації навчання. Про сторітелінг можна говорити багато, адже цей метод — невичерпне джерело натхнення. І розказувати історії можна по-різному.

Алгоритм створення історії

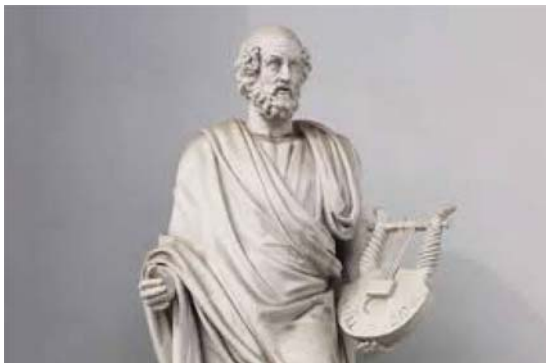
Метод сторітелінгу, або розповідання історій, особливо ефективний в епоху технологій, коли факти, що їх мають запам'ятати на уроках учні, губляться серед інформаційного шуму. Вдало побудована історія має великий шанс прижитися серед учнівської аудиторії. Адже розповідання історій передбачає вкраплення власного або чужого досвіду, комунікацію та емоційне співпереживання. Донесення ідеї, а не лише інформації. Пропонуємо кілька прикладів застосування методу на уроках зарубіжної літератури.

ГОМЕР «ІЛІАДА»

Гомер — перший пророк давніх греків.
Г. Сковорода

Гомер виховав усю Грецію!
Платон

Мої трагедії — це лишень крихти
з розкішного бенкетного столу Гомера.
Есхіл

1. Підготуйте невеличкий виступ-розповідь «Легендарна та таємнича історія Гомера» (використовуючи відомі вислови про поета):

- Цікаві факти про поета
- Пригоди поета
- Легенди про автора
- «Гомерівське питання»
- Світове визнання.

2. Уважно прослухавши вірш, складіть розповідь про Гомера, доповнену цікавими історіями з його життя.

Гомер

Безжальний час все зводить нанівець,
І що ви, люди, знаєте про мене?
Хіба лиш те, що я сліпий співець,
Спізнав, як бог, осяяння натхнення.
Де народився я — ніхто не зна,
Сім древніх міст на те претендували,
Та піднялася забуття стіна,
І залягли століття, мов завали.
Моїх річок розлиті береги,
Поховані давно руїни Трої.
Але жили й живуть, немов боги,
Ахілл і Одисей — мої герої.
Мій епос, як божественний чертог,
Піднісся над минулими віками,
І я живу з античними богами,
Вже й сам напівлегенда, напівбог.

Микола Негода

3. Усне малювання.

— Якою ви уявляєте Трою? Складіть розповідь про могутнє місто, використайте ключові слова.

Іліон
Посейдон, Аполлон
Пріам, Гектор, Паріс
Г. Шліман, Туреччина
Камінні мур, міцні стіни,
високі ворота

4. «Реверсивна драматургія» (починаємо з кінця).
Читач одразу рухається до кульмінації історії, яка інтригує. А потім повертається до початку, щоб поступово зрозуміти, як головний герой опинився в цій ситуації.

- Похорон Гектора
- Пріам у Ахілла
- Двобій Ахілла і Гектора
- Гектор вбиває Патрокла
- Агамемнон образив Ахілла.

5. Чи уважний ти читач?

— Складіть розповідь, посилаючись на текст пісні, про обряд поховання у давніх греків.

(11 днів Пріам благав Ахілла віддати небіжчику-ві всі належні йому почесні. 9 днів мали оплакувати

Творча лабораторія вчителя

тіло Гектора у домі, а на 10 день — поховати і справити тризну, на 11 день — насипати могильний пагорб, щоб усі знали, що похований тут не простий смертний, а воїн-герой.)

6. Створіть розповідь про наймогутніших героїв поеми Гомера «Іліада».

Ахілл

Гордий,
запальний,
вірний у дружбі,
мстивий,
часто жорстокний,
здатний сумувати,
співчувати...

Гектор

люблячий чоловік і батько,
стриманий, щирий,
мудрий,
людяний,
далекоглядний,
іноді вагається,
здатний усвідомити
свої помилки,
сповнений невпевненості...

7. Спарклайн (як є і як могло би бути).

Автор розповіді акцентує увагу на наявних недоліках. Показує, як має бути, мотивує до розвитку.

Проблемне питання.

— Як ви думаєте, чи правий був Гектор, дорікаючи Ахіллові, що в того «в грудях залізне серце»? (під час двобою Ахілла і Гектора.)

(Так, це особливо виявилось після перемоги Ахілла. Адже він відмовився виконати останнє прохання Гектора. Навпаки, Ахілл прив'язує тіло до колісниці й пускає до стін Трої. Такою страшною була помста Ахілла за смерть Патрокла та багатьох інших ахейців.)

8. Я — сценарист.

Уявіть, що ви — сценарист фільму. Які епізоди з поеми ви плануєте екранізувати? І чому?

- Головний герой
- фабула
- вчинки героя

9. Створіть словесний портрет героя, використовуючи постійні епітети.

Ахілл

прудконогий
богоподібний
непереможний
богорідний
могутній

Гектор

шоломосейний
величезний
осяйливий

Зевс

олімпієць
гromовладний
хмаровладний
батько людей і
безсмертних

10. Розповіді за ілюстраціями.

ЕСХІЛ «ПРОМЕТЕЙ ЗАКУТИЙ»

1. Пріам у Ахілла
2. Двобій Ахілла і Гектора
3. Прощання Гектора з Андромахою
4. Повернення Ахілла

11. «Почуй мене».

Учень перевтілюється на героя поеми. Описує подію або відчуття і думки від першої особи. Використовує лексику та імітує манери поведінки свого персонажа.

Я — Ахілл, або Я — Гектор, або Я — Пріам

- Цікаві факти про героя
- Пригоди героя
- Вчинки героя
- Ставлення до інших персонажів

Домашнє завдання може бути таким: створити **лист-роз'яснення** від імені головного героя до читача, до героїв твору або друзів про своє життя, проблеми, радощі та пояснення своїх дій.

12. «Телесенсація».

Учні логічно вибудовують, впорядковують власне висловлювання, стисло переказують сюжет, інтерпретують його, вирізняють важливі факти і відкидають зайве.

Наприклад: телепередача «**Надзвичайні події**»

- Троянська війна
- Причини війни
- Характеристика військ
- Наслідки. Герої

Мой трагедії — це лишень крихти з розкішного бенкетного столу Гомера
Есхіл

1. Розповідь за запропонованим початком.

— Продовжіть розповідь про цікаві факти з життя Есхіла.

Есхіл був давньогрецьким драматургом. Його часто називають батьком трагедії. Він розширив число персонажів у театрі і створив конфлікт між ними.

Тільки сім з його п'єс дійшли до наших днів. Вважають, що він написав до дев'яносто п'єс.

2. Мандрівка до театру Давньої Греції.

Учень-історик розповідає про виникнення театру в Давній Греції, використовуючи ключові слова: *Діоніс, цапоногі сатири, дифірамби, Акрополь, театр, сцена, хор.*

Учень-актор розповідає про професію актора у Стародавній Греції, використовуючи ключові слова: *маски, котурни, хітон, хламида, театральні вистави, драматурги.*

3. Складіть розповідь за опорними словами: **чого навчив Прометей людей? Або: усі мистецтва в людей від Прометея (Есхіл).**

- ➔ приручати тварин
- ➔ будувати житло
- ➔ видобувати залізо
- ➔ лікуватися травами
- ➔ знаходити шлях по зірках...

4. «Граємо в театр».

Ви — Прометей.

- Розкажіть свою біографію (походження, заняття).
- Ваша мета в житті? Чому ви стали на захист людей?
- Дайте характеристику своїм вчинкам.
- Чи можна вважати вашу роль трагічною?

Ви — Зевс

- Автохарактеристика.
- Ваше ставлення до Прометея?

Творча лабораторія вчителя

— Навіщо ви забрали вогонь від людей?

— Як ви характеризуєте свої вчинки?

Ви — Гефест

— Короткі біографічні відомості.

— Чому ви погодилися виконати волю Зевса і прикували Прометея?

— Яке ваше ставлення до головного героя?

— Як ви ставитесь до вчинку Зевса?

Ви — Есхіл, автор трагедії

— Коротко про себе.

— Історія створення трагедії.

— Ваше ставлення до героїв?

— Який ідейний зміст трагедії?

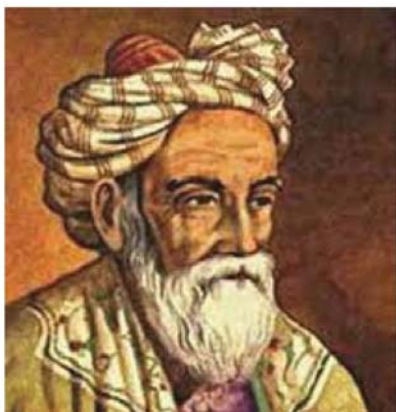
5. «Крокуючи за автором».

— Складіть розповідь про Прометея за його висловлюваннями.

Омар Хаям — видатний поет і мислитель Сходу

Боюсь несправедливо прожити на землі.
Омар Хаям

1. Рольова гра «Інтерв'ю».

Поетична спадщина народів Сходу вражає європейців своїми ліричними і філософськими шедевра-

ми. Оспівуючи жіночу красу, кохання, розмірковуючи над сенсом життя, намагаючись доторкнутись до таємниці Всесвіту, східні митці творили самобутні й оригінальні за формою поезії, які, мов різнобарвні й неповторні самоцвіти, сяють у сузір'ї поезії.

Сьогодні на нас чекає зустріч з Омаром Хаямом — видатним поетом, мислителем, який мав багату уяву. Вона допомагала йому малювати надзвичайно масштабні, іноді космічні картини в чотирьох рядках літературного жанру рубаї.

Отож, зустрічайте — Омар Хаям!

(Роль **поета і журналіста** виконують попередньо підготовлені учні).

2. «Учнівські роздуми».

— Підготуйте невеличку розповідь про Омара Хаяма та його головні життєві цінності.

Від хліба, що творець нам посилає,
Ніхто й малої скибки не відкрає.
Тож не турбуйсь про те, що в тебе є,
І не турбуйсь про те, чого немає.

Я б краще вороном копався у ріллі,
Ніж у негідника живився при столі.
Сухим окрайчиком задовольнятись краще,
Ніж губи мазати в чужому киселі.

3. «Це цікаво знати!».

— Розкажіть про останній день життя Омара Хаяма.

Із глибини XII ст. дійшла до нас розповідь про останній день життя поета. «Омар Хаям у той день уважно читав «Книгу зіцнення» Авіценни. Коли дійшов до розділу «Про єдність і загальність», уклав золоту зубочистку між двома сторінками, щоб написати заповіт. Весь цей день він не їв і не пив. Коли на землю прийшов вечір, Омар закінчив останню молитву, вклонився до землі і сказав: «О Боже, ти знаєш, що я пізнав тебе по своїй змозі. Пробач мені, моє пізнання тебе — це мій шлях до Тебе». І помер.»

4. «Злиття двох епох».

— Підготуйте розповідь-мініатюру «Актуальність рубаї Омара Хаяма у наш час. Епоха Середньовіччя та XXI ст.»

5. «Словесне малювання».

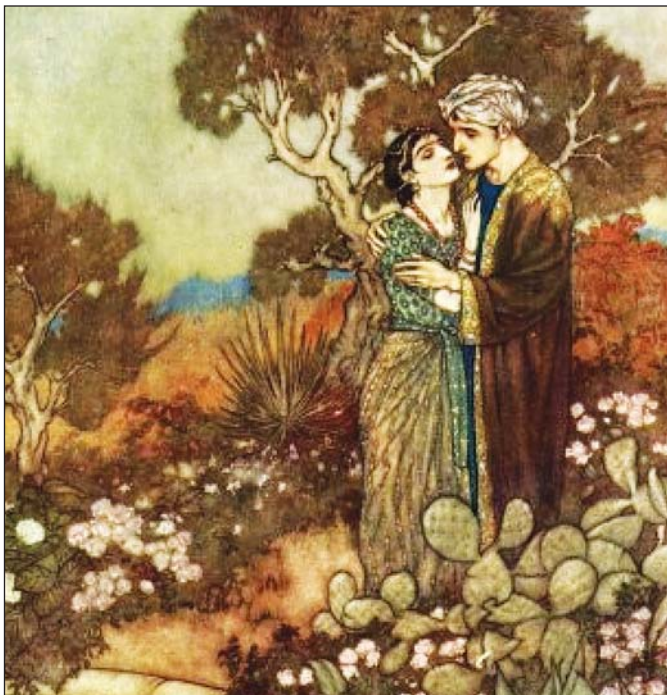
Я — художник

— Оберіть одне рубаї поета, яке вам до вподоби. Уявіть, що ви художник. Яку картину ви намалювали б? Словесно передайте зміст картини.

Рубаї в сучасному світі (Дмитро Павличко)

В Хайяма взяв я форму рубаї,
Вподобавши за лаконізм її.
Чи замалу, чи, може, завелику
Одежу матимуть думки мої?

Ненависть і любов – нерівні крила,
На те крило, в якому менша сила,

Е. Дюлак. Ілюстрації до рубаї Омара Хаяма. 1909 р.

6. «Осмилюємо прочитане».

— Підготуйте невеличкий виступ-розповідь «Яким постає Омар Хайям перед нами зі своїх поезій?»

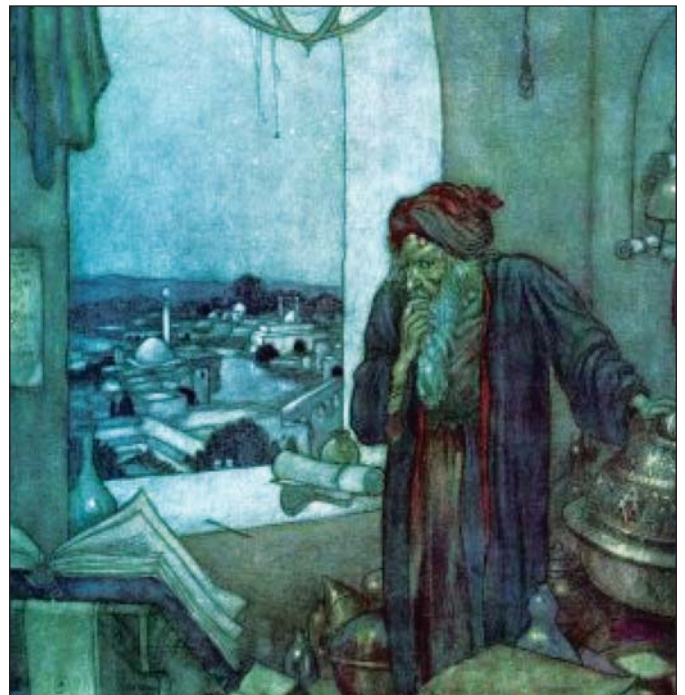
Я тільки знаю, що знання шукаю,
В найглибші таємниці проникаю.
Я думаю вже сімдесят два роки —
І бачу, що нічого я не знаю.

Якби мені до рук — скрижали Долі,
Я розписав би їх по власній волі!
Із світу вигнав би всі смутки, болі,
Чолом небес досяг, не жив би долі!

Ні, не гнітять мене перестрахи й жалі,
Що вмерти мушу я, що строки в нас малі:
Того, що суджено, боятися не треба.
Боюсь неправедно прожити на землі!
(Переклад із перської В. Мисика)

Я падав і калічився не раз:
Мене так доля за неправду била.

Безсмертні всі: цей виховав дитину,
Той пісню написав, хоч і єдину,
А той, що не зумів цього зробити,
Коло дороги посадив ялину.

Віталій Гладун,

учитель-методист зарубіжної літератури
ЗЗСО І-ІІІ ст. с. Нове Місто Добромиської
міської ради Львівської області

Образи між рядками: ШІ як співтворець літератури

УДК 004.8:[373.5.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329675>

Актуальність. Метою освіти є всебічний розвиток особистості, але освіта має в свою чергу швидко реагувати й на виклики сьогодення, тому сучасний освітній процес в Україні трансформується та діджиталізується.

Перед педагогами постає питання пошуку та застосування зручних онлайн-сервісів для організації викладання в школі. У цифровому світі вчителі мають володіти не тільки традиційними педагогічними навичками, а й цифровою компетентністю. Також потрібно пам'ятати, що сучасна учнівська молодь сформувалася в умовах інформаційного середовища, зокрема в результаті масового поширення мобільних технологій та інтернету, тому потребою здобувачів освіти є сприйняття інформації за допомогою яскравих образів, постів, що сприяють процесу засвоєння знань, критичному та креативному мисленню. Без урахування цих змін неможливо організувати ефективне навчання школяра.

Одним із важливих умінь для роботи з учнями з кліповим мисленням є здатність вчителя створювати різноманітні схеми, плакати, засоби візуалізації та змінювати форми роботи на заняттях.

Сучасне покоління дітей найкраще сприймає візуальну інформацію. Тексти, запропоновані учителем, мають враховувати схильність до «кліпового мислення»: їх слід розбивати на логічні фрагменти; ключові моменти мають бути виділені візуально.

Сьогодні використання та впровадження штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі є актуальним та

вельми важливим. Завдяки швидкому розвитку технологій і доступності різноманітних мультимедійних засобів, використання візуальних елементів стає необхідним для підтримки учнівського розуміння та збереження інтересу до будь-якого предмета.

Штучний інтелект швидко розвивається і має потенціал кардинально змінити те, як ми навчаємось і викладаємо. Сьогодні педагоги почали досліджувати, як вони можуть використовувати його на уроках.

Штучний інтелект може ефективно доповнювати традиційні методи навчання, сприяючи індивідуалізації й адаптації змісту та методів навчання під потреби кожного / кожної учня / учениці. Це дає змогу кожному розвивати свій потенціал і здібності та допомагає забезпечити більш ефективну й усвідомлену освіту.

Технологізація освітнього процесу створює нові виклики для педагогів. З появою штучного інтелекту виникає багато запитань, труднощів і водночас перспектив. Одним із головних питань для освіти є таке: «Чи принесе ШІ нові можливості та як це може змінити освітній процес?»

Штучний інтелект повинен не замінити вчителя на розумного робота, а тільки розширити можливості педагога інтелектуальною системою, зробити її розумним навчальним матеріалом.

Учасники / учасниці освітнього процесу не повинні довіряти будь-яким цитатам або джерелам, не перевіряючи їх самостійно. Якщо вони не впевнені, що ШІ має рацію, слід переглянути навчальні тексти або інші джерела, яким довіряють.

Раніше, щоб створити комікс, потрібні були професійні навички. А сьогодні ви можете створити повноцінний комікс за один урок: він буде крутий, красивий, надрукований, і це магія, яку ви здатні зробити самостійно в класі. Штучний інтелект допоможе згенерувати сценарій, розробити героя. ШІ не зробить за вас творчу роботу, він просто пришвидшить процес там, де ви витратили б багато часу на аналіз та обробку інформації. Штучний інтелект — це шанс

для вчителя перетворити уроки на невеликі пригоди.

Але для цього доведеться відмовитись від зубріння і перейти на проєктний підхід, у якому буде більше творчості і в якому діти нарешті звикатимуть не надавати правильні відповіді, а ставити правильні запитання. Отже, у людей буде значно більше часу для креативності, емпатії, натхнення і створення проєктів.

Крім того, в сучасному світі велика увага приділяється розвитку компетенцій, які дають здобувачам освіти змогу ефективно працювати з інформацією, аналізувати та оцінювати її. Використання засобів візуалізації сприяє формуванню таких навичок, оскільки допомагає бачити, чути, а іноді й відчувати певні процеси та події.

Зміст матеріалу.

Арт-бук з теми «Візуалізація творів Т. Г. Шевченка». Творчість Тараса Шевченка — це не лише слова, а цілий світ образів, символів та глибинних почуттів. У цьому арт-букі ми намагаємося відкрити нові горизонти його творів через візуальну мову.

На вас чекає подорож інтерактивними стежками: від кроссенсів, де ви можете зануритися в сюжет і характери персонажів, до загадкових візуальних ребусів, де кожна деталь розкриває новий зміст.

За допомогою хмар слів, малюнків та загадкових символів ви матимете можливість побачити вірші і вислови Шевченка в зовсім іншому світі. Це запрошення до творчого діалогу між текстом і образом, минулим і сучасністю.

Олег Шупляк. Тараса Шевченко

1. Практична вправа.

Завдання для виконання: прочитати текст за відповідними піктограмами.

Опис завдання:

1. Ознайомитися з візуальним продуктом.
2. Прочитати продукт за відповідними піктограмами.
3. Пояснити асоціації щодо кожного елемента.
4. Сформуванати власний приклад до вірша.

Приклад: Думи мої, думи мої...

Думи мої, думи мої,

Лихо мені з вами!

Нащо стали на папері

Сумними рядами?..

Чом вас вітер не розвіяв

В степу, як пилину?

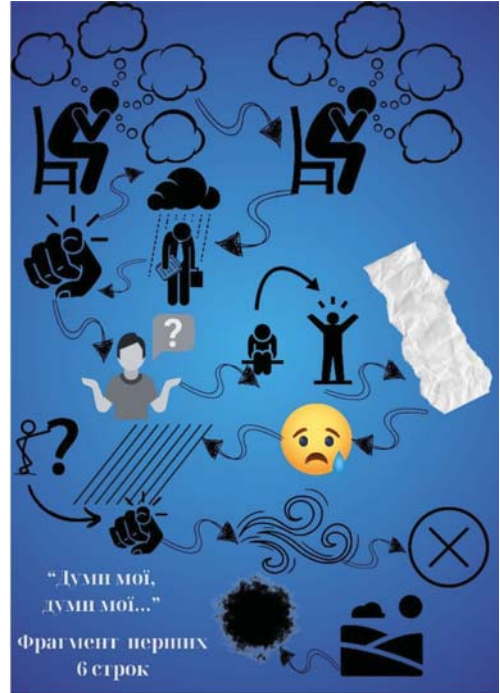

Рис 1. Плакат, створений за допомогою сервісу Canva

2. Практична вправа.

Завдання для виконання: прочитати відомі вислови Т. Г. Шевченка за прихованими візуальними символами.

Опис завдання:

1. Об'єднати в групи учнів.
2. Ознайомитися з візуальним продуктом.
3. Прочитати продукт за відповідними символами.
4. Презентувати свої продукти.
5. Обговорення.
 - Який вислів було найважче розгадати? Чому?
 - Який було найлегше? Чому?
 - Який вислів ви сформували б по-іншому?

Рис. 2. Плакати, створені за допомогою сервісу Canva

Варіанти відповідей: 1. «Борітеся — поборете, Вам Бог помагає! За вас правда, за вас сила І воля святая!» 2. «В своїй хаті своя й правда, І сила, і воля». 3. «Учіться, читайте, І чужому научайтесь, Й свого не цурайтесь». 4. «Поховайте та вставляйте, Кайдани порвіте І вражою злою кров'ю Волю окропіте». 5. «Свою Україну любіть. Любіть її... Во врем'я люте. В останню тяжкую минуту. За неї Господа моліть». 6. «Нема на світі України, Немає другого Дніпра».

3. Практична вправа

Завдання для виконання: за малюнками визначити твір Шевченка

Опис завдання:

1. Об'єднати в групи учнів.
2. Ознайомитися з візуальним продуктом.
3. Розшифрувати малюнок та визначити твір Шевченка. Обґрунтувати свою думку.

4. Обговорення.

— Які елементи на малюнку відображають ключові ідеї або теми твору?

— Чи передає малюнок атмосферу твору? Чому ви так вважаєте?

— Які персонажі твору могли б бути зображені на малюнку? Як їхні образи співвідносяться з оригінальним описом?

— Як, на вашу думку, малюнок передає події або конфлікти твору?

— Як вибір кольорів, форм і деталей на малюнку підкреслює ідеї твору?

— Що, на вашу думку, створив штучний інтелект самостійно, а що могло бути нав'язане твором?

— Чи бачите ви в малюнку нове трактування сюжету або персонажів?

— Як би ви пояснили цей малюнок людині, яка не читала твору?

— Як цей малюнок співвідноситься із вашими уявленнями про описані події чи образи?

— Чи є відмінності між малюнком і описом у творі? Які саме?

— Що, на вашу думку, вдалося штучному інтелекту в передачі змісту твору, а що — ні?

— Як би ви вдосконалили цей малюнок, аби він краще відображав ідеї автора?

Рис. 3. Малюнки, згенеровані ШІ «Leonardo» та «Playground»

Відповіді: «Думи мої, думи мої»; «Зоре моя вечірняя»; «Рече та стогне Дніпр широкий»; «Садок вишневий коло хати»; «Сон»; «І вам слава, сині гори (уривок з «Кавказ»); «Мені однаково»; «Минають дні, минають ночі»; «Заповіт».

4. Практична вправа

Завдання для виконання: прочитати вірш за малюнками, згенерованими ШІ.

Опис завдання:

1. Ознайомитися з візуальним продуктом.
2. Розшифрувати малюнки та визначити твір Шевченка. Обґрунтувати свою думку щодо кожного елемента твору.

3. Обговорення.

Зазначити, що кожна картинка — це 2–4 рядки вірша.

— Які елементи на малюнку відображають ключові ідеї або теми твору?

— Чи передає малюнок атмосферу твору? Чому ви так вважаєте?

— Які персонажі твору могли б бути зображені на малюнку? Як їхні образи співвідносяться з оригінальним описом?

— Як, на вашу думку, малюнок передає події або конфлікти твору?

— Як вибір кольорів, форм і деталей на малюнку підкреслює ідеї твору?

— Що, на вашу думку, створив штучний інтелект самостійно, а що могло бути натхненне твором?

— Чи бачите ви в малюнку нове трактування сюжету або персонажів?

— Як би ви пояснили цей малюнок людині, яка не читала твору?

— Як цей малюнок порівнюється із вашими уявленнями про описані події чи образи?

— Чи є відмінності між малюнком і описом у творі? Які саме?

— Що, на вашу думку, вдалося штучному інтелекту в передачі змісту твору, а що — ні?

— Як би ви вдосконалили цей малюнок, аби він краще відображав ідеї автора?

ДУМКА

Тече вода в сніс
море,
Та не витікає,
Шука козак свою
долю,
А долі немає.
Пшов козак світ
за очі;
Грас сніс море,
Грас серце
козацьке,
А думка говорить:
«Куди ти йдеш, не
снитавніш?
На кого покинув
Батька, пеньку
старенькую,
Молюду дівчину?»

На чужині не ті
люде —
Тяжко з ними
жити!
Ні з ким буде
поплакати,
Ні поговорити.
Сидить козак на
тім боці,
Грас сніс море.
Думав, доля
зустрітеться —
Сниткалося горе.
А журавлі летять
собі
Додому ключами.
Плаче козак —
пльахні биті
Заросли тернами.

Рис. 4. Малюнки, згенеровані ШІ «Dream ai»

5. Практична вправа.

Завдання для виконання: розшифрувати кроссенси до творів Шевченка.

Опис завдання:

1. Ознайомитися з візуальним продуктом.
2. Знайти асоціативний зв'язок між сусідніми (тобто тими, що мають спільний бік) картинками.
3. Обґрунтувати свою думку щодо кожного елемента.
4. Обговорення.

Рис. 5. Малюнки, згенеровані ШІ «Leonardo», «Playground» «Microsoft Designer»

gner»

6. Практична вправа.

Завдання для виконання: знайти характеристики героїв творів Шевченка

Опис завдання:

1. Ознайомитися з візуальним продуктом.
2. Знайти характеристики Катерини з твору «Катерина».
3. Знайти характеристики Ганни з твору «Наймичка».
4. Що об'єднує ці образи?
5. Обговорення.

Висновки та перспективи досліджень. В умовах реформування освіти, переходу до Нової української школи ключова роль належить педагогу, якому довірено розвиток учнів, розкриття їхнього потенціалу та формування успішної людини. Впровадження цифрових технологій в освіті — це не лише використання нових онлайн-інструментів, це створення середовища існування, яке відкриває нові можливості для навчання в будь-який час як для педагогів, так і для учнів, це неперервна освіта, проєктування індивідуальних освітніх маршрутів, розроблення та поширення власних освітніх продуктів.

Рис. 6. Хмара слів, створена за допомогою « Word art»

Таким чином, стверджуємо, що сервіси для генеративного зображення за допомогою штучного інтелекту беззаперечно підходять для використання всіма учасникам освітнього процесу. Вони допомагають учителям створювати професійні та естетично привабливі матеріали, залучають учнів до активного навчання, критичного мислення та розвивають їхні творчі навички. Організація освітнього процесу із використанням нових форм візуального представлення інформації розширює можливості середовища взаємодії учасників цього процесу.

Використання засобів візуалізації на заняттях робить їх цікавішими, збільшує можливість реалізації діяльнісного підходу, оскільки учасники наочно уявляють предмет розмови, а відтак створює сприятливі умови для осмислення запропонованої інформації. Перспективними напрямками досліджень є викори-

стання візуальних елементів за допомогою штучного інтелекту із залученням різноманітних стилів культури і мистецтва.

Список використаних джерел.

1. 22 цитати Тараса Шевченка. Режим доступу: <https://spadok.org.ua/taras-shevchenko/22-tsytaty-tarasa-shevchenka>
2. 27 найпопулярніших поезій Тараса Шевченка. Режим доступу: <https://osvitanova.com.ua/posts/4740-27-naipopuliarnishykh-poezii-tarasa-shevchenka>
3. Сервіс «Leonardo ai». Режим доступу: <https://app.leonardo.ai/>
4. Сервіс «Microsoft designer». Режим доступу: <https://designer.microsoft.com/>
5. Сервіс «Playground». Режим доступу: <https://playground.com/>
6. Сервіс «Word art». Режим доступу: <https://wordart.com/>
7. Тарас Шевченко. Зібрання творів: У 6 т. — К., 2003. — Т. 1: Поезія 1837-1847. — С. 124-126; С. 631-633. Режим доступу: <http://litopys.org.ua/shevchenko/shev1.htm>, вільний. — Назва з екрана. — Т. Г. Шевченко «Поезія 1837-1847»

Роксоляна Кохан,

кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри міжкультурної комунікації
та перекладу, Львівський національний
університет імені Івана Франка

«Страшенно» та «неймовірно»: рецептивно-інтерпретаційні маркери самотності в романі Джонатана Сафрана Фоера «Страшенно голосно і неймовірно близько»

УДК 821.09(73)(092)ФОЕР

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329677>

Дослідження сучасної світової літератури, серед численних аспектів поетологічного дискур-

© Роксоляна Кохан, 2025

су, зосереджується на пошуку методологічних засад осмислення людини у світі та світу в людині. Характерна для попередніх епох опозиція/дихотомія «людина-світ» у новітньому літературознавчому дискурсі простежує до втілення об'єктивно зумовленої єдності. Наукові дослідження, присвячені існуванню людини як універсальної ментальної парадигми, балансують між поняттями «постмодернізм» (Д. Затонський, М. Кайку, Б. Левіс, Л. Хатчеон, У. Еко, Ж. Бодріар, Ж. Ф. Ліотар, В. В. Лейч та ін.), «метамодернізм» (Т. Вермюлен, Р. ван ден Аккер, Д. Биков, О. Митрошенков, М. Епштейн, А. Кірбі та ін.), «антропологічний поворот» (М. Марковський, О. Галета, К. Гірц, Дж. Маркус, М. Фішер, Е. Саїд, Г. Співак, Дж. Кліффорд та ін.) тощо та методологічними дослідженнями довкола поетологічних і поетикальних «викликів» (О. Галич, Л. Мацевко-Бекерська, В. Пахаренко, М. Моклиця, Т. Денисова, Н. Висоцька, Т. Михед, М. Ткачук та ін.).

Дільтеєва тріада «переживання — експресія — розуміння» в новому онтологічно-рецептивному універсумі набуває частково кульмінаційних, максимально виявлених подієвих чи психологічних ознак. Зокрема, у контексті сприймання людини як антропологічної категорії та аксіологічної складової значення зацікавлення викликає роман «Страшенно голосно та неймовірно близько» («Extremely Loud and Incredibly Close», 2005) сучасного американського письменника Джонатана Сафрана Фоера. Два етапи цілісного процесу — моделювання та рецепції людини в художньому світі твору «дорослої» літератури про дітей (дитинство) — стають визначальними для пізнання особистості (інтуїтивно «іншої») — у призмі неоднозначного сприймання її в суспільстві та ще більше неоднозначному ставленні до неї.

Погоджуємося із У. Еко, що «з якоїсь точки зору все є відношенням часового та просторового сусідства або подібності з усім іншим» [Еко, 2001, с. 551]. Дитинство як феномен у цьому контексті набуває особливого змісту та рецептивно-інтерпретаційних перспектив. Оминаючи аспекти психологічного, вікового, світоглядного тощо сусідства, звернемося до винятково драматичної історії життя однієї із багатьох американських родин, що пережила «момент істини» і переступила «точку неповернення» у вересні 2001 року. Справді, «у глобальному розумінні літературно-художній твір є саме виявом такого унікального сусідства. Передусім він покликаний встановити чіткі межі між тим, що було чи є (тобто дійсним предметним світом), і тим, що з'явиться у свідомості читача (індивідуально окресленим світом фікційної предметності). Тому текстова матерія повинна володіти і власним голосом, аби артикулювати первинно наявний інтелектуальний чи онтологічний сенс та водночас запросити читача до естетичного діалогу» [Мацевко-Бекерська, 2008, с. 11–12].

Для артикулювання власного голосу Фоєровому текстові потрібні суголосні засоби, що забезпечать репрезентацію авторської уяви, зосередженої на житті однієї із американських сімей, що пережили страшну трагедію 11 вересня. Вочевидь, доречніше було б маркувати цю психологічну ситуацію як «не пережили» або «намагаються пережити». Існування тих, хто втратив близьких людей, стало якісно інакшим, «надшербленим», а для багатьох — і зовсім зруйнованим. Сім'я Шеллів переживає смерть батька: молодий та перспективний Томас Шелл був «того дня» на зустрічі в одній із веж-близнючок. Трагедію автор розглядає у фокусі сприймання дев'ятирічного Оскара, який тепер не має батька, а «тоді» так і не порозмовляв з ним по телефону. Проблема дитини «драматизується», а для читача набуває особливої напруги — через зображення її виняткових якостей: Оскар Шелл не просто відрізняється від інших, будучи «емоційно чутливим», але й осмислено і навмисно дистанціюється від навколишнього світу. Хлопчиків, чий світоглядний горизонт «рябить» безліччо

захоплень — серед яких колекціонування, винаходи, дизайн прикрас, ювелірних виробів, комп'ютерне консультування, пристрась до ентомології, астрономії та археології [Фоєр, 2015, с. 110], — складно стати частиною світу, де ніхто не помічає загадковості речей, подій та явищ. Єдиною людиною, яка вміла «згладити протистояння» Оскара та світу, був його батько. Після 11 вересня гра закінчилася — ніхто не розкаже Оскару про Шостий округ, не організує для нього справжньої експедиції у Центральному парку, не зашифрує йому послання у газетній статті. Несправедливим видається примха долі — залишити зовсім непідготовленим до життя та дуже самотнім маленького хлопчика у великому світі.

Проте життя дитини триває, і, напевно, татова любов дає Оскарові шанс — стати хоча б трохи ближчим до мами, бабусі, людей довкола. Ключик, знайдений у синій вазі в комірці, запускає своєрідну фугу — фугу життя, пригод, спілкування та відкриттів. Допитливий і наполегливий підліток зможе, нарешті, пізнати свою індивідуальність, те, що, за словами Пітера Баррі, «надійно сховане всередині нас, нашу унікальну „сутність“» [Баррі, 2008, с. 27].

Дві ключові метафори формують смислову рамку роману. Хлопчик сприймає світ у своєрідний науковий спосіб — Оскар Шелл бачить та сприймає кожну непомітну пересічному оку дрібничку крізь сенсові призми: «СТРАШЕННО» та «НЕЙМОВІРНО». Скажімо, нерозуміння Оскаром вчителя джигу-джитсу унеможливило для дитини цей вид спорту: «— Удар мене між ніг, — наказав він мені. Я **страшенно** розгубився. — *Excusez-moi? — перепитав я*» [9: 8]. Відзначена самим Оскаром його «емоційнотливість» [Фоєр, 2015, с. 224] надає всьому, що з ним трапляється, особливої напруги та «яскравості»: «Досить дивно, що я можу гарно виконувати «Політ джмеля», тому що місцями там треба грати **неймовірно** швидко, а для мене це поки **страшенно** важко, бо ще не дуже добре розвинені зап'ястки» [Фоєр, 2015, с. 9]. Невпевнений у собі Оскар наче свідомо вибрав своєрідний спосіб інтерпретувати трагедію, що сталася з його сім'єю: просіюючи все довкола крізь «СТРАШЕННО»–«НЕЙМОВІРНО» сито, хлопчик робить світ ареною для гри уяви. Ідучи в лімузині на «несправжній» похорон батька (тіла не знайшли), Оскар обдумує нові можливі винаходи: «Між іншим, якщо вигадати **страшенно** довгі лімузини, то водії взагалі б не знадобилися. Люди сідали б у машину, проходили по салону і виходили б через передні двері, опиняючись одразу там, куди хотіли приїхати» [Фоєр, 2015, с. 12], а звертаючись думками до безглуздої смерті батька, фантазує, яким ще чином, окрім «жилетки з пташиного корму» [Фоєр, 2015, с. 7], можна було б його врятувати: «Припустімо, хочете ви поїхати на дев'яносто п'ятий поверх; натискаєте на кнопку, і до вас приїжджає дев'яносто п'ятий поверх! Це могло б виявитися **страшенно** корисним винаходом, бо тоді, якби ви були на дев'яносто п'ятому поверсі, а літак врізався нижче, будинок сам опустив би вас на землю, і ніхто не постраждав би...» [Фоєр, 2015, с. 10].

Вигадка, фантазія та постійне «гостре» емоційне «обдумування» світу стає єдиним прихистком для самотнього Оскара. Хлопчик постає у романі не єдиним самотнім персонажем — самотня мама, яка (чому?) не побивається за татом (принаймні Оскар цього не бачить), одинока від життєвих ударів, втрат і образ бабуся, яка врешті напише онукові «лист свого життя», мовчазний та самотній від власноруч зруйнованого життя/життів дідусь Томас. Знайомство з багатьма людьми та їхніми життєвими історіями в пошуку своєї власної не допомогло Оскарові стати безтурботним хлопчиком-бешкетником, головною проблемою якого була б сварка з однокласником (=нормальною дитиною). Особливо слід відзначити небажання героя бути «таким самим» — звичайним, пересічним, неproblemним — його «інакшість» стала своєрідним спадком від батька, теж трохи дивакуватого, але надзвичайно рідного.

Поетика роману вияскравлює акценти на емоційній готовності підлітка бути близьким з рідною людиною. Знаємо, що цією людиною зумів стати тільки тато. Ментально самотня дитина знайшла у постаті батька все необхідне для свого існування — тепло, затишок, захист, спокій: «Я підсунувся **неймовірно** близько до нього, так що майже ткнувся носом йому в пахву» [Фоер, 2015, с. 22]. Насилу розірваний такий неймовірно міцний зв'язок батька з Оскаром (радіше, Оскара з батьком) помножив цю необхідність бути «неймовірно близько» і водночас поглибив нічим/ніким/ніяк не заповнювану порожнечу в дитячій душі. Непоодинокими є перебільшені та загострені почуття, відчуття, переживання Оскара, що є передусім відгуком на його страхи та тривоги: «Я часто плачу, особливо наодинці. Мені **страшенно** важко примусити себе ходити до школи. А ще я не можу ходити з ночівлею до друзів, бо **неймовірно** панікую у відсутності мами. Я не дуже добре ладнаю з людьми» [Фоер, 2015, с. 224]. Страх вирости чи «провести цілу вічність у малому замкненому просторі під землею» [Фоер, 2015, с. 188], «**страшенно** гучність песимістичних речей» [Фоер, 2015, с. 259] ускладнюють життя «**страшенно** сміливого» [Фоер, 2015, с. 188] хлопчика, проте приємні моменти буденного життя він також відзначає «перебільшено влучно»: «Я **неймовірно** нервував, але старався зберігати спокій і грав, як не дивно, **страшенно** майстерно. Я це знаю, бо в кінці люди аплодували стоячи, від чого я почувався на сто доларів» [Фоер, 2015, с. 156]. Тому, вочевидь, ідеться не про песимістично налаштовану на життя дитину-підлітка, а про хлопчика, який все сприймає-переживає-розуміє «ДУЖЕ». Попри успіх на сцені та приємні емоції через задоволених глядачів, велику кількість та підтримку особистих Оскарових глядачів-Блеків інтенційно закладена самотність героя виразно промовляє до читача: «Того вечора на сцені, під черепом, я почувався **неймовірно** близьким до Всесвіту, і водночас **страшенно** самотнім» [Фоер, 2015, с.158]. Необхідні кожній людині визнання та похвала — далеко не все для «дорослої дитини». Можливо, присутність мами,

її зачарування сином, явна скорбота за чоловіком згладили б психологічну травму, що виникла, укоренилася та розвинулася у свідомості сина. Хоча варто припустити, що лише самотійно пережита Оскаром драма здатна «уможливити» для нього світ у власній самоекзистенції.

Водночас «НЕЙМОВІРНО» та «СТРАШЕННО» допомагають зробити сприйнятий світ для дев'ятирічного підлітка важливим та цінним: він стає справжньою людиною — не порожнім обивателем світу збагачення, а вдумливим жителем вічного світу, де цінними є вміння переживати, боятися, плакати та дарувати радість іншим людям. У цьому Оскар досягнув небачених успіхів: він став тим, у кому бабуся знайшла своє продовження та підтримку: «Бабуся виглянула з вікна і приклала свою рацію **неймовірно** близько до губ, від чого звук став нечітким» [Фоер, 2015, с. 74]. Упродовж багатьох років самотня жінка ховала в собі біль та скорботу за пережитим та непережитим, допоки не поділилася своєю історією з онуком. Осиротіла бабуся, як і Оскар, не перебільшувала світу, а жила ним перебільшено: «Ми провели той день разом. Увесь час мені хотілося його торкнутися. У мені боролися **страшенно** сильні почуття до нього, хоч я не бачила його стільки років» [Фоер, 2015, с. 86].

Важливим персонажем, який здобув новий життєвий горизонт завдяки Оскарові, є сусід Блек. Жодного разу за багато років надзвичайно цікава особистість, містер Блек, не виходив з квартири. Переживши обидві світові війни, маючи величезний досвід, склавши надвелику картотеку з іменами людей, яких або про яких він щось знав, літній пан видається Оскарові (та й читачеві) дуже нещасним — він не має кому про це все розповісти. Продумана мамою Оскара випадковість з ключем дає не лише хлопчику шанс «вплутатись» у цікаву нью-йоркську пригоду, але й Блеку — шанс ще трохи пожити поміж/серед/задля інших. «Тоді абсолютно нізвідки за вікном пролетіла зграя птахів — **страшенно** голосно і **неймовірно** близько. Їх було десь із двадцять, мабуть. Може, більше. Але вони здавалися єдиним цілим, бо якимось чином абсолютно точно знали, що робити. Містер Блек схопився за вуха і видав якісь незрозумілі й дивні звуки» [Фоер, 2015, с. 184] — Оскар подарував сусідові не лише слух, а й цілий, сповнений голосом, світ.

Чи не одним із кульмінаційних сегментів є та частина художнього нарративу, у котрій самотній малий Шелл, не усвідомлюючи того, допоміг дуже важливій людині свого життя, тому, хто розпочав «марафон самотності», задав координати існування одинокої «площини Шеллів» — своєму дідусеві Томасу: «Я побачив чоловіка. Він мовчав, але чомусь я одразу зрозумів, що він не грабіжник. Він був **неймовірно** старим, а лице у нього <...> видавалося похмурим, навіть коли він не хмурився» [Фоер, 2015, с. 261]. Бабусин Квартирант, в існування якого Оскар вперто вірив, попри скептицизм своєї мами, почув найціннішу для себе історію — історію свого онука, того, чия постать завжди нагадуватиме про втрачене, але водночас

надасть сенсу тій частині життя, що залишилася: «Коли я розповідав Квартирантові свою історію, він безперестанку кивав і не зводив із мене погляду. Він так невідривно на мене дивився, що я навіть засумнівався у тому, що він взагалі мене слухав. А може, він намагався почути щось **неймовірно** тихе під моїми словами, наче металошукач, от тільки з правдою замість металу» [Фоер, 2015, с. 281]. Надійний мур, що закривав / ховав Оскара від світу (не ворожого, не дружнього, просто — світу збоку/окремо/десь/іншого), враз розступився, щоб дати прихисток ще одній парі самотніх очей.

Непрості стосунки героя з мамою посилюють сприймання внутрішньої порожнечі матері та сина: «— Мам? — Що, Оскаре? — Я йду гуляти. — Добре. — Я буду пізніше. — Добре. — Я не знаю, коли саме. Можу повернутися **страшенно** пізно. — Добре» [Фоер, 2015, с. 321]. Тільки фінал роману відкриває ще одну таємницю (ймовірно, здогадається й Оскар): насправді, мама не байдужа до свого горя та життя сина, вона органічно та правильно моделює новий калейдоскоп існування «страшенно-неймовірно» (дивної) сім'ї Шеллів.

Два рівноважливі наративи здобуваються в художньому світі роману: розгортання сюжету синхронізоване з рецептивним моделюванням. Приватний читацький дискурс зближується — віддаляється з інтенцією: визнання того, що жодних змін песимістично налаштована інакша від світу дитина не зазнала, є сприйманням того шляху, перед яким життя поставило дитину із ще не сформованою психікою, але чітким світоглядом: «Я не вірю в Бога, але я вірю в те, що все в житті **страшенно** складно, а її погляд (мами) — прим. наша — Р.К.) в ту мить був складнішим за все на світі. Але він був водночас і **неймовірно** простим. У моїй реальності вона була лише моєю мамою, а я був лише її сином» [Фоер, 2015, с. 363]. Вочевидь, Оскар саме завдяки небайдужій матері (яка влаштувала для сина цікаву семимісячну пригоду знайомства зі світом) все ж зуміє навчитися жити серед простих речей складного світу.

Омовлений М. Зубрицькою «внутрішній час людської свідомості» [Фоер, 2015, с.181] руйнує часову лінійність, причому минуле, сучасне та майбутнє сплітаються в складне буттєве мереживо. Цю тенденцію репрезентує також історія Оскара в пошуку самого себе. Період його життя, представлений автором, стає одночасним перебуванням і героя, і читача одразу в трьох вимірах. Одне і те саме запитання, поставлене автором у другому, шостому та десятому розділах, — «Чому я не там, де ти?» [Фоер, 2015, с. 25, с. 120, с. 289] — «вихоплює» читача з нібито вже звичної для нього атмосфери страждань та переносить у ще більші. Проте, пройшовши шлях переживань людей різних поколінь (бабусі та дідуся, які через надто «голосне мовчання» втратили одне одного, мами, яка втомила від власної скорботи та докірливого погляду сина, тата, який ніколи не пізнав свого батька, багатьох нью-йоркців Блеків, які кожен у свій спосіб

позбулися можливості бути щасливими), читач разом із головним героєм переконаний, що після навіть такого страшного тягара за спиною ні сьогодні, ні завтра не буде. Справді, Дж. С. Фоер спробував та зумів «схопити цю «позачасову теперішність» і відкрити її на прийдешність завдяки присутності в їхній структурі якогось незмінного ядра, тієї серцевини, що ефективно функціонує у всі часи...» [Зубрицька, 2004, с. 123]. У романі «Страшенно голосно і неймовірно близько» самотність виконує роль тієї константи, що центрує довкола себе людські долі, трагедії, переживання, втрати, здобутки.

Погоджуємося, що «читання відображає структуру розширення досвіду настільки, що ми повинні тимчасово відмовитися від ідей та настанов, які оформлюють нашу індивідуальність перед тим, як ми приступаємо до набуття досвіду ще непізаного нами світу через літературний текст. Але саме в тому процесі з нами «щось» відбувається. Те «щось» потрібно детальніше розглянути, особливо тоді, коли включення «невідомого» до сфери нашого досвіду затемнюється досить простою ідеєю в літературній дискусії, а саме процес абсорбування непізаного світу розцінюється як «ідентифікація» (курсив автора) читача з тим, що він читає» [Ізер, 2001, с. 363]. Отож, рецептивний парадокс Фоєрового роману визначається потребою прийняти непросте рішення — чий, власне, горизонт розширюється? На шляху пошуку відповіді про знаходження ключового моменту смислотворення автор пропонує єдино можливий засіб — абсолютно по-різному моделюючи співвідношення понять «страшенно» та «неймовірно», він так само по-різному закорінює рецепцію та інтерпретацію. Аджі перипетійні повороти майже детективного пошуку ключа трансформують функцію протагоніста, долучаючи до «товариства Оскара» щоразу більше тих, кому близькі смисли «страшенно»/ «неймовірно», для кого такий погляд на світ і себе у світі виявляється найбільш потрібним та очікуваним.

Список використаних джерел

1. Баррі П. Вступ до теорії : літературознавство та культурологія. К.: Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Бовсунівська Т. Основи теорії літературних жанрів. К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 519 с.
3. Еко У. Надінтерпретація текстів // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2001. С. 549—563.
4. Зубрицька М. Homo legens : читання як соціокультурний феномен. Львів : Літопис, 2004. 352 с.
5. Ізер В. Процес читання, феноменологічне наближення // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 2001. С. 349—366.
6. Мацевко-Бекерська Л. В. Українська мала проза кінця ХІХ — початку ХХ століть у дзеркалі наратології. Львів : Сплайн, 2008. 408 с.
7. Фесенко В. Кіт у чоботях, або Фрагментарні роздуми на теми французької літератури останнього десятиліття // Всесвіт. 2003. № 5—6. С. 139—145.
8. Фоер Дж. С. Страшенно голосно і неймовірно близько. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2015. 384 с.

Ірина Кушнір,
кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри світової літератури,
Львівський національний університет
імені Івана Франка

Міркування про застосування порівняльного методу у вивченні літератури в школі: кіноадаптація і художній текст

УДК 82.0:001.8.001.36:[373.5.016:821.09]:791.5
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329681>

Останнім часом порівняльне літературознавство як одна з галузей науки про літературу значно розширило поле дослідження, охоплюючи аспект літератури та мистецтва (зокрема кіно), літератури та фольклору і, безперечно, різних національних літератур.

Найбільш точне визначення порівняльного літературознавства запропонував американський компаративіст Г. Ремак: «Порівняльне літературознавство — це таке дослідження літератури, що виходить поза межі однієї окремої країни, а також вивчення зв'язків між літературою, з одного боку, й іншими царинами знання і свідомості, такими як мистецтво (наприклад, малярство, скульптура, архітектура, музика), філософія, історія, і гуманітарні дисципліни (наприклад, політика, економіка, соціологія), наука, релігія тощо — з іншого боку. Тобто це порівняння однієї літератури з іншою або іншими і зіставлення літератури з іншими сферами людського вираження»[4, 8].

Про літературу сьогодні найкраще говорити саме в компаративістичних проєкціях, зазначає Д. Дроздовський [3]. І ще краще — в концептуальних проєкціях, які містили б соціокультурний код, навколо якого має розгортатися розвиток будь-якої культури в цивілізаційному вимірі. На жаль, компаративістич-

ний спосіб пізнання речей (і йдеться не лише про академічний світ) тільки нещодавно увійшов у простір нашого пізнання. Компаративістика — це окуляри, які допомагають бачити явище і на рівні макро-, і на рівні мегасвіту [3]. А отже, вона розширює простір рефлексії, але водночас потребує від людини значних інтелектуальних зусиль, оскільки відсилає одразу до проєкцій у кількох вимірах. Метафорично компаративістику можна було б прирівняти до квантової фізики, яка, порівняно з ньютонівським переворотом, запропонувала якісно іншу модель реальності [3].

Особливо у наш час розширення і відкидання кордонів між літературами, коли вивчення літератури змінює акцент із зарубіжної на світову, компаративістика допомагає досліджувати національні літератури в позанаціональному просторі: від близьких географічно контактів до світового масштабу. Традиційна компаративістика звертається до дослідження міжлітературних зв'язків та взаємодії, впливів одного письменника (чи літератури) на іншого (іншу). Причому аспекти впливу, що досліджуються, можуть бути різні:

- ідейно-філософський;
- структурний;
- стильовий.

Компаративістика звертається також і до вивчення внутрішньолітературного процесу: перехід однієї епохи в іншу відображається на зміні літературних напрямів, стилів, веде до домінування певних жанрів та жанрових різновидів, так само і взаємопроникнення та впливи слід брати до уваги (як от роль романтизму на формування реалізму і т.д.). Безперечно, це допомагає виокремити автохтонний первень національної літератури, визначити її особливість. У процесі свого розвитку національне письменство перебуває в контакті з іншими світовими літературами, маючи ближчі стосунки зі своїми географічними сусідами. Безперечно, трактувати порівняльне літературознавство як дослідження впливів та контактів

є значним звуженням предмета дослідження. Її дослідними напрямками є:

- вивчення генетичних зв'язків;
- дослідження контактів;
- пошук типологічних схожостей та відмінностей;
- інтертекстуальні дослідження;
- дослідження зв'язків літератури та кіно (літератури та інших видів мистецтва);
- вивчення національного образу та національної картини світу (імагологія);
- постколоніальні дослідження.

Тому можна зробити висновок про те, що порівняльне літературознавство у своїх дослідженнях має на меті вивчення певних літературних явищ через вихід за межі окремої національної літератури, тобто на основі окремих літератур формуються знання про закономірності світового літературного процесу (контекст мистецький, культурологічний, ідеологічний тощо).

Загальновідомо, що порівняльне літературознавство є сьогодні однією з найперспективніших галузей дослідження літератури. Проте воно розвивається в тісних зв'язках з теорією літератури (використовуючи її термінологічний апарат), з історією світової літератури, культурологією. У процесі вивчення світової літератури в середній школі наведення компаративних паралелей сприяє розширенню знань про Україну та світ, оскільки ця дисципліна має також сприяти формуванню світогляду учня. Компаративістика має на меті сформувати уявлення учнів про місце художньої літератури в системі мистецтв, виявити зв'язки української та світової літератур, історії, культури.

У застосуванні порівняльного методу варто врахувати:

- вікові особливості;
- знання з історії, культури, географії (тощо);
- загальні знання про світ.

Загалом, як це зазначено в програмі світової літератури, «компаративна лінія забезпечує:

- порівняння літературних творів, явищ і фактів, що належать до різних літератур;
- встановлення зв'язків поміж українською і зарубіжними літературами (генетичних, контактних, типологічних та ін.);
- розгляд традиційних тем, сюжетів, мотивів, образів у різних літературах;
- зіставлення оригіналів і україномовних перекладів літературних творів;
- увиразнення особливостей української культури й літератури на тлі світової;
- демонстрацію лексичного багатства і невичерпних стилістичних можливостей української мови, а також поглиблення знань і розвиток навичок учнів з іноземних мов» [2].

Елементи компаративістики (ЕК) стали складовою програми вивчення світової літератури в середній школі. Відповідно до вікових особливостей запропоновані твори для читання та елементи порівняльної методики.

Учням 5-х класів пропонується віднайти:

- схожість і відмінність на рівні окремих компонентів тексту,
- спільні теми, образи, особливості будови твору,
- схожість та відмінність на рівні образів головних героїв,
- зіставити оригінали з їх українськими перекладами,

тоді як для учнів 9-го класу компаративні завдання є наступними:

- виявити національну самобутність літературних напрямів (романтизм, реалізм тощо),
- виявити специфіку жанрів у різних національних літературах (оповідання, роман, сонет та ін.),
- розкрити особливості індивідуальних стилів митців (на прикладі прочитаних творів),
- порівняти оригінали, художні переклади, переспіви,
- розкрити певні теми в порівняльному аспекті у творчості різних письменників (як-от гроші та їх вплив на людину в творчості О. де Бальзака і М. Гоголя.),
- виявити переосмислення сюжетів, образів, мотивів світової літератури і культури у творах сучасних зарубіжних і українських авторів [2].

Свобода порівняння має обмеження порівняльною площиною та як мінімум двома об'єктами для порівняння. Доцільно розмежовувати:

- порівняння як засіб для виявлення подібності, схожості,
- розрізнення — для своєрідних, особливих ознак,
- протиставлення — для відмінних, протилежних ознак.

Загалом порівняння найчастіше є двостороннім (образи Тома Соеєра і Гекльберрі Фінна, Тома Соеєра і Полліанни) чи багатостороннім (романтизм в Україні, Німеччині, Англії).

Пропонується застосування різних методологічних підходів:

- генетично-контактний,
- типологічний,
- інтердисциплінарний [4, 43].

Генетично-контактні зв'язки ілюструють спадкоємність і традицію комунікації у сфері літературно-культурних відносин. Предметом дослідження стають взаємозалежність та зв'язки літературних явищ. Метою є встановлення наявності чи відсутності спорідненості між ними. Це приклад європейського та українського символізму (Верлен).

Контактологічний метод зосереджений на вивченні міжлітературних контактів у синхронній площині (дія адресата на сприймача та різноманітні форми сприймання інонаціональних літературних явищ: категорії впливу, запозичення, міграції, рецепції) [4, 47]. За Д. Дюришиним, є два типи літературних контактів:

- 1) зовнішні зв'язки чи прямі контакти (не відбиваються на структурі твору);
- 2) внутрішні зв'язки (виявляються на різних рівнях твору):

- концептуально-тематичному,
- сюжетному,
- композиційно-стильовому,
- жанровому [4, 48].

Внутрішні контакти виражаються у формі:

- цитат (порівняно короткий уривок з літературного, наукового чи будь-якого іншого опублікованого твору, який використовується, з обов'язковим посиланням на його автора і джерела цитування, іншою особою у своєму творі з метою зробити зрозумілишими свої твердження або для посилання на погляди іншого автора в автентичному формулюванні);
- алюзій (використання в мові широкоживаного вислову, що натякає на який-небудь загальновідомий історичний, міфологічний, літературний або побутовий факт);
- ремінісценцій (елемент художньої системи, що відсилає до раніше прочитаного, почутого або побаченого твору мистецтва, це неявна цитата, цитування без лапок);
- пародіювання (наслідування, що спотворено повторює особливості оригіналу, виражає сатиричне чи критичне ставлення до окремих героїв, ідей, стилістичних особливостей першоджерела);
- наслідування (це свідоме використання автором творів попередників для вираження власних думок, емоцій, настроїв, почуттів);
- стилізації (свідоме наслідування формальних прикмет якогось стилю);
- розвитку сюжету;
- традиції (елементи, що передаються і зберігаються у творчій сприйнятності).

Важливі для компаративістики і порівняльно-типологічні дослідження, що вивчають аналогії не лише на рівні творів, сюжету, жанрової структури, а й на рівні течії, напряму, стильових потоків у різних національних літературах. На думку А. Градовського та О. Гордієнка, контактено-генетичні зв'язки й типологічні сходження — дві сторони єдиного процесу, в аналізі того чи іншого типу міжлітературних взаємин увагу зосереджено переважно на порівняльно-типологічному вивченні національної літератури в контексті всесвітнього літературного процесу, а контактено-генетичним зв'язкам відведено допоміжну роль [1]. Прикладом узагальненого дослідження типологічних зв'язків літератур є колективна праця «Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті» [6].

У процесі вивчення історії літератури порівняльний метод виконує декілька функцій:

- синтезує попереднє конкретно-історичне вивчення окремих національних літератур,
- узагальнює його результати,
- виявляє деякі загальні закономірності розвитку літератур, що зіставляються, і їхні відмінності [1].

Порівняльний аспект є вихідним для подальшого вивчення національної специфіки літератур. Він стимулює увагу до тих явищ і процесів, які в ході

ізольованого вивчення однієї національної літератури могли б здаватися другорядними. Лише в процесі багаторазового спостереження вони виявляють своє значення. Як зазначає О. Гордієнко, зіставлення з іншим національним матеріалом допомагає знайти новий підхід до вивчення деяких важливих явищ або процесів у національних літературах [1].

Тісне взаємопроникнення всіх видів мистецтв відображається у користуванні тими самими темами, образами, фабулами. Під впливом міждисциплінарних підходів порівняльне літературознавство трансформується у плюралістичну методологію, що застосовується до зіставного вивчення різних сфер життя, зокрема предметом дослідження стає літературний твір та його кіноадаптація.

Кіномистецтво є синтезом літератури, образотворчого мистецтва, театру і музики, тому кажуть, що 28 грудня 1895 народилася нова муза — муза кіно. Технологічні витоки вказують на дві принципові складові кінематографа: фотографія (фіксація світлових променів) і рух (динаміка візуальних образів) [4]. Фотографічний принцип пов'язує кіно з образотворчою традицією, що йде від живопису, тобто пов'язує кіно з ідеєю мистецтва. «Рухомі картинка» веде свій початок від балагану, ярмаркових атракціонів, ілюзіону, тобто традицій масового, розважального видовища. Кінематограф — порівняно молоде мистецтво, що є синтетичним чи інтермедіальним: основою кіномистецтва стали література, театр і живопис. Музичний супровід є також важливим.

Література дала кінематографу:

- сюжетну побудову фільму, тобто сценарій;
- підштовхнула кіно до ракурсного бачення людини або події (принцип ракурсного бачення);
- принцип монтажної побудови [5];

Театр дав кінематографу:

- досвід побудови об'ємних декорацій;
- систему і методику розведення акторів при постановці тих чи інших мізансцен;
- метод підбору акторів на роль [5].

Живопис дав кінематографу:

- композицію / побудову кадру;
- організацію колірних рішень [5].

Кіномистецтво включає драматургічні, мовні, музичні, живописно-пластичні елементи, гру акторів. Воно не дублює і не замінює театр, літературу, музику або живопис, а перетворює їх досвід відповідно до особливостей екранної творчості. Поява нових технічних засобів аудіовізуальної комунікації не призводить до витіснення й загибелі кіномистецтва, а розширює сферу художньої творчості, а також надає нові можливості [5].

Для учнів у процесі вивчення світової літератури важливим є зоровий вплив, який надає кіно. Звідси доцільно залучати екранізації творів, запропонованих програмою, з метою виявлення схожості та відмінності оригінального літературного твору та його кіноадаптації. Різниця між кіно та літературою така: образи в літературі уможлидні, а в кіно — зорово-словесні.

Кіно є сьогодні одним із засобів впливу (як і всі масмедіа), оскільки мова кіно стала доступною через телебачення та інтернет. Серед інших видів мистецтва воно вирізняється своєю здатністю синтезу літератури, театру, музики, образотворчого мистецтва, філософії, оптики тощо). Виразальні засоби кіно є надзвичайно різноманітні. Серед чотирьох видів кіно:

- художній фільм,
- документальний,
- анімація,
- науково-популярний

найбільш придатними є саме кіноадаптації художніх творів. У наш час темп життя надзвичайно прискорився, сприйняття світу ускладнилося через розширення знань про нього. Кіно створює потрібний ефект присутності, що справляє сильне враження на глядача (зокрема учня). Це дає можливість внутрішньо ототожнювати себе з персонажем, цьому сприяють ефекти 3D / IMAX та стереозвук.

Зіставлення проводиться на:

- рівні змістової організації літературно-художнього твору та кіноадаптації:
 - тема,
 - фабула,
 - характер,
 - ідея;
- рівні внутрішньої форми твору:
 - система образів,
 - пейзаж,
 - інтер'єр,
 - сюжет.

Порівняльна таблиця для зіставлення художнього твору та його кіноадаптації:

	Художній твір	Кіноадаптація
Посилення/ послаблення ролі деталі		
Відсутність/ передача запаху, смаку, думки і т.д.		
Використання перспективи уяви		
Концентрація дії		
Психологізація		
Задіяність читача-глядача		
Імпліцитна присутність автора		
Амплітуда переживання		

Перевага внутрішнього простору		
Перевага зовнішнього простору		

+ / — наявність/відсутність ознаки
++ позначення інтенсивності ознаки

Для прикладу пропонується кадр з фільму та уривок з твору, щоб на їхній основі учні заповнили таблицю:

1. Ч. Дікенс. Різдвяна пісня у прозі;
2. Різдвяна історія, реж. Р. Земекіс, США, 2009.

Але ж і скнара він був, отой Скрудж! От вже хто вмів витискати юшку, витягати жили, заганяти у домовину, засягати, заграбастувати, обдирати... Умів, умів старий гріховодник! Це був креміль, а не чоловік. Потайний, замкнений, самотній — він ховався, немов слимак у мушлю. Душевний холод заморозив зсередини старечі риси його обличчя, загострив гачкуватий ніс, зморщив шкіру на щоках, скував ходу, змусив посиніти вуста і почервоніти очі, зробив крижаним його скрипучий голос.

Присутність Скруджа заморожувала його контури навіть у літню спеку, і він не дозволяв їй відтанути хоча б на пів градуса і на веселі свята. Ніхто ніколи не перепиняв його на вулиці радісним вигуком: «Люб'язний Скрудж! Як поживаєте? Коли зайдете мене провідати?» Жоден старець не наважувався простягти до нього руку за милостинею, жоден малюк не осмілювався запитати у нього, котра година, і жодного разу в житті ані однісінька душа не попрохала його вказати дорогу.

Здавалось, навіть собаки, поводити сліпців, тямали, що він за людина, і, заздівши його, поспішали затягти господаря в перший-ліпший під'їзд чи підворіття, а потому довго метляли хвостом, немовби кажучи: «Та про мене, людина без очей, як ось ти, господарю, далєбі краща, аніж з лихим оком». Ви гадаєте, це за-

смучувало Скруджа? Аніскілечки. Він долав свій життєвий шлях, цураючись усіх, і ті, хто його добре знав, вважали, що йому навіть якось солодко відлякувати найменший прояв симпатії до себе.

На жаль, із виникненням кіно, мультимедійних технологій, віртуального кіберпростору література втрачає своє колись привілейоване становище. Не можна говорити про повне витіснення одного іншим, бо кожне з мистецтв задовольняє певні особливі потреби споживача, а тому є незамінним. На сучасному етапі всі мистецтва тяжіють до синтезу: це приклад кіно та літератури: використання зображальних можливостей кіно сприяє зацікавленню літературними творами.

Література виконує крім пізнавальної та розважальної також і інформативну, виховну, ідеологічну функції. У кіно ж переважає функція розважально-пізнавальна. Літературний твір несе естетичну насолоду та цінність: авторське Я об'єктивоване в художній формі. Безперечно, можливості цих видів мистецтва різні. Проте у процесі вивчення світової лі-

тератури доцільно було б поєднати можливості кіно та літератури для підсилення зацікавленості учнів читати художні твори.

Список використаних джерел

1. Гордієнко О. Компаративістика як метод вивчення літератури: її становлення і актуальні питання / О. Гордієнко/ Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://www.ukrlit.vn.ua/article1/1867.html>
2. Доопрацьований проєкт навчальної програми зі світової літератури (станом на 23 квітня 2012 року). Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://osvita.ua/school/news/29051/>
3. Дроздовський Д. Очима багатьох культур: концептуальні проєкції / Дмитро Дроздовський/Електронний ресурс. — Режим доступу: http://vsesvitjournal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=889&Itemid=41
4. Ільницький М., Будний В. Порівняльне літературознавство: Навч. посібник у 2-х част. — Львів: Вид. центр ЛНУ ім. Ів. Франка, 2007.
5. Кіномистецтво. Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://znaimo.com.ua/%D0%9A%D1%96%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D0%B8%D1%81%D1%82%D0%B5%D1%86%D1%82%D0%B2%D0%BE>
6. Українська література в загальнослов'янському і світовому літературному контексті: У 5 т. — К.: Наукова думка, 1987—1991.

Олена Гвоздікова,
вчителька зарубіжної літератури,
вчителька вищої категорії,
вчителька-методистка,
Нікопольська гімназія № 7
Нікопольської міської ради,
Дніпропетровська область

Інтерактивні онлайн-дошки — нові помічники вчителів та учнів

УДК 37:001.895]:004

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329683>

Із самого початку своєї педагогічної діяльності я хотіла, щоб усі матеріали до теми відповідали сучасним вимогам, були чітко структуровані, доступ-

© Олена Гвоздікова, 2025

ні і мені, і моїм учням. За цифрової ери мрії стали реальністю. Нині кожен учитель може мати власний блог, сайт, зберігати інформацію на таких ресурсах, як Canva, Padlet тощо.

Авторський колектив під керівництвом Ольги Ніколенко створив унікальні матеріали, які розмістив на платформах до підручників із зарубіжної літератури. Ці платформи мають багато переваг для навчання школярів. Вони доступні з будь-якого пристрою, що має доступ до інтернету. Усі матеріали структуровані за видами діяльності та зберігаються в одному місці. Розміщені на онлайн-платформах матеріали (аудіохрестоматія, відеохресто-

Цифрові ресурси

матія, експрес-уроки, мультимедійні презентації, онлайн-ігри та ін.) значно підвищують інтерес учнів до навчання, дають змогу враховувати різні стилі та форми навчання. У разі потреби учитель може організувати індивідуалізоване навчання, надолуження освітніх втрат тощо. Навчання за допомогою цифрових ресурсів перетворюється на захопливий квест. Окрім того, чудова «Методична платформа» з безліччю допоміжних матеріалів була створена саме для вчителів, які почали впроваджувати концепцію НУШ у 5 класі.

Але, як відомо, цифрові інструменти постійно змінюються, а разом з ними — і ми, користувачі. Нещодавно вчителі отримали новий освітній ресурс — онлайн-дошку, яка одразу сподобалася всім педагогам.

За день до повномасштабного вторгнення, 23 лютого 2022 року, у мережі з'явилась розробка кременчуцького стартапу xTiles. xTiles — сучасний цифровий інструмент для організації, візуалізації та спільної роботи з інформацією. Його основна мета — створення інтерактивних і зручних у використанні дошок для планування, досліджень, презентацій та інших проєктів. Цей чудовий інструмент дуже зручний для ефективного структурування великих обсягів інформації. У комірках онлайн-дошки можна розміщувати тексти, зображення, посилання, відео- та аудіоматеріали, гугл-документи, презентації, тести. Такі блоки легко переміщувати, щоразу створюючи для здобувачів освіти нові освітні траєкторії.

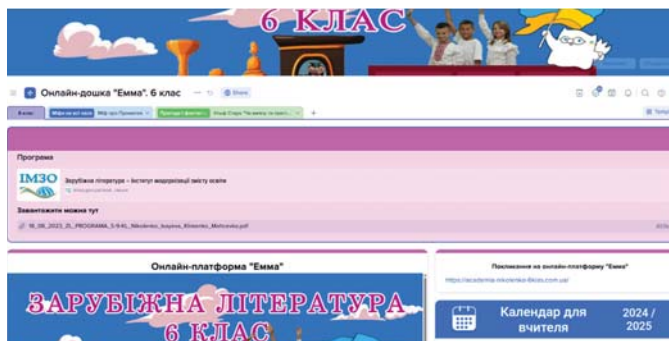
Цими перевагами xTiles скористалися і ми, автори підручників, бажаючи ще більше допомогти нашим колегам. На сьогодні нашим авторським колективом під керівництвом Ольги Ніколенко створено чотири онлайн-дошки, які активно функціонують, постійно поповнюються і вдосконалюються. Це онлайн-дошки із зарубіжної літератури та інтегрованого курсу літератури (української та зарубіжної):

- «Друзі Полліанни» (5 клас): <https://xtiles.app/6730bc274b15a14f6b183734>
- «Емма» (6 клас): <https://xtiles.app/673d0f943e4685444633b82d>
- «Плейтен» (7 клас): <https://xtiles.app/6738f2e18041843be23fa989>
- «Червона рута» (7 клас): <https://xtiles.app/673884878041843be23d65e5>

Як же організовані ці дошки і що ви знайдете на них? Покажемо це на прикладі онлайн-дошки до платформи «Емма».

Основний принцип групування матеріалів на кожній сторінці дошки: за твором, який вивчають за програмою.

Перша сторінка — головна. На ній розміщені покликання на модельну програму, яку можна завантажити на свій комп'ютер прямо з дошки.

Особливістю дошки є те, що сторінки можна згрупувати в теми. Саме так ми і зробили. Відкриваєте її — і перед вами всі теми, які вивчають за програмою із зарубіжної літератури в 6 класі. Якщо натиснути на позначку біля твору, то можна знайти всі підрозділи теми.

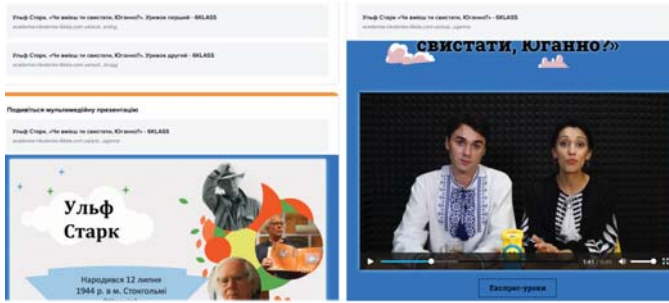

Нижче розташовані папки з документацією: сіт-ки годин, календарно-тематичне планування та навчальні програми на 1,5 та 2 години, а також покликання на сторінки дошки, які для зручності користування ми винесли на головну сторінку:

А ще на головній сторінці є руханка, створена за мотивами твору М. Енде «Джим Гудзик і машиніст Лукас» (переклад пісні з німецького однойменного анімаційного серіалу О. Ніколенко), тож уроки зарубіжної літератури варто зробити веселими й здоров'язберігаючими.

Перейдемо на будь-яку зі сторінок онлайн-дошки... Ви одразу побачите всі створені авторським колективом матеріали до вивчення певного твору та знайдете активні покликання на платформу «Емма». Тому, наприклад, прямо з дошки ви можете запропонувати учням послухати аудіотекст, подивитися мультимедійну презентацію, експрес-урок та ін.

А ще за допомогою цієї дошки діти можуть перевірити свої знання і пограти в ігри, дати відповіді на запитання вікторини в Genially (у 7 класі) та Wordwall (у 5 класі). Медіазавдання та шаблони сторінок персонажів в Інстаграмі вчителі можуть завантажити для друку.

Також на кожній сторінці онлайн-дошки ми розмістили матеріали з наших «вересневих портфелів»: ігри «У глибині тексту», «Дошка оголошень», «Про що

спитали б у Google персонажі підручника», кубики, фейсбук-сторінки авторів та фотоквести за змістом творів. Сподіваємося, що всі ці завдання зроблять уроки цікавими, а навчання — захопливим.

Ще одна особливість і привабливість нашої онлайн-дошки полягає в тому, що учні самі можуть зручно користуватися нею. Якщо ви скопіюєте цю дошку і дасте школярам можливість на ній працювати самостійно, вони зможуть поставити реакції на тих блоках, які вони уже опанували, додати власні матеріали чи картинки, тобто спробувати стати справжніми співтворцями уроку.

Потенціал створеного авторським колективом під керівництвом Ольги Ніколенко навчального комплексу величезний. Тож вчителі літератури знайдуть усе необхідне для роботи як на наших онлайн-платформах, так і на наших онлайн-дошках. А це означає, що уроки зарубіжної літератури або інтегрованого курсу літератури стануть найкращими та найулюбленишими для учнів!

Наталія Черняєва,

вчителька зарубіжної літератури,
вчителька вищої категорії,
вчителька-методистка,
ліцей № 136 м. Києва

Граємо в бінго Інноваційний підхід до уроків літератури

УДК 001.895:[373.5.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329687>

Коли я працювала над цією статтею, то вже весь світ знав, що «діти, народжені в 2025 році, будуть пер-

© Наталія Черняєва, 2025

шими з нової групи однолітків — Generation Beta»: так писала газета «The New York Post» в останній день 2024 року. Ці діти «успадкують світ, який бореться з серйозними суспільними викликами», — зазначив у своєму блозі соціальний дослідник і футуролог Марк МакКріндл, який увів термін «покоління Альфа» [3]. Що успадкує наступна генерація України та всього світу, з якими труднощами їй доведеться зіткнутися?

Звичайно, підґрунтя для успішного розвитку навичок майбутнього покоління вже сформовано. То чи всі вимоги, які висуває суспільство, здатна вирішити

Дидактичні матеріали

школа? Школа, як і суспільство, що постійно навчається, є місцем інновацій. Однією з вимог до сучасного випускника є мобільність, уміння ухвалювати рішення, відмовлятися від стереотипів, критично мислити, опрацьовувати різноманітну інформацію, використовувати здобуті знання та вміння для творчого розв'язання проблем. Це відповідає ключовим компетентностям Нової української школи. Марк МакКріндл зазначив: «Батьки покоління Z, швидше за все, погодяться з тим, що обмеження часу їхньої дитини перед екраном є для них пріоритетним» [3]. Отже, вчителі-словесники знову будуть у пошуках інновацій, щоб долучити Generation Beta до читання. Це не повинно бути примусовим нудним читанням. Наше завдання – долучити підлітків до читання, до самого процесу знайомства з книгою. То чому б нам не пограти на уроці?

Одним із таких прийомів є гра «Бінго», яка може бути ефективно використана на одному з етапів уроку. Це може бути і перевірка домашнього завдання, актуалізація і корекція опорних знань, і повторення та узагальнення теми.

У «Тлумачному словнику української мови» читаємо:

БІНГО, невідм., ж. Популярна в Англії азартна гра; різновид лото. // Гра, в якій випадково вибираються числа, а гравці мають заповнювати відповідні числа на своїх картках; перший гравець, який заповнює картку відповідно до правил розіграшу, перемагає; заповнивши картку, він зазвичай викрикує «Бінго!» [1].

Назва Бінго була введена в 1929 році американцем Едвіном Лоу. Він спостерігав на ярмарку в Джорджії за групою іспанських гравців, які накривали витягнуті номери сушеними бобами і у разі виграшу вигуквали «Beano». Коли Едвін Лоу провів свої перші раунди гри Біно в Нью-Йорку, одна переможниця в запалі гри вигукнула «Бінго» [2]. Так виникла назва цієї гри.

Учні грають у «Бінго» на уроці зарубіжної літератури в ліцеї № 136 м. Києва. Фото Н. Черняєвої

Літературне бінго «Так чи ні» – це таблиця 5х5 клітин. Учень / учениця читає твердження в кожній клітині, позначає правильне і неправильне (хрестиком чи іншим графічним знаком). Перемагає той, хто правильно і швидко заповнить усі клітини.

Як використовувати літературне бінго на уроках? Учитель заздалегідь готує картки для гри, найкраще заламінувати аркуші із запитаннями та завданнями, щоб потім можна було їх використовувати багаторазово. Для успішного виконання завдань учні мають бути обізнані із життям і творчістю того чи іншого митця, добре знати художній текст, літературознавчі терміни.

Необхідно пояснити учням правила гри. Наприклад, вони мають знайти відповідність між запитанням учителя й елементом на своїй картці. Перший учасник або учасниця, який/яка заповнить рядок, колонку або діагональ, вигукує «Bingo!». Це може бути як індивідуальна, так і групова робота.

Учні грають у «Бінго» на уроці зарубіжної літератури в ліцеї № 136 м. Києва. Фото Н. Черняєвої

Після завершення гри можна організувати дискусію щодо правильних відповідей, що сприяє зміцненню знань та глибшому розумінню теми [4].

Які вміння та навички учнів розвиває ця гра?

- Комунікативні навички: вміння успішно спілкуватися, здатність розуміти співрозмовника і бути зрозумілим йому, вміння домовлятися, досягати своєї мети через спілкування, вміння чітко висловлювати свою думку.
- Розвиток критичного мислення: здобувачі освіти вчаться самостійно приймати рішення, аналізувати інформацію, формулювати аргументи, робити свідомий вибір на основі власних суджень.
- Емоційний інтелект: це вміння оцінювати і керувати власними емоціями, мотивацією, думками і поведінкою, контролювати свій емоційний стан.

- Розвиток креативного мислення: гнучкість мислення, рішучість дій.
- Навчання впродовж життя: здійснювати самооцінку результатів діяльності, рефлексію.
- Закріплення знань: повторення матеріалу в ігровій формі допомагає краще запам'ятати інформацію.

Гра «Літературне бінго» на уроках літератури не тільки робить навчання цікавим, але й стимулює мислення, поживляє інтерес до навчального предмета, підвищує пізнавальну активність. Це чудовий прийом для розширення читацького досвіду, читацьких інтересів.

«Літературне бінго» для 8 класу (авт. Н.Черняєва) можна знайти на гугл диску журналу:

https://drive.google.com/drive/folders/1DXFJgd7b_7KRCDCbOBCf1vsuEtuC9XD?usp=sharing

Список використаних джерел

1. <https://slovnnyk.ua/index.php?swrd=%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE>
2. [https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE_\(%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B0\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%91%D1%96%D0%BD%D0%B3%D0%BE_(%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D1%80%D1%82%D0%BD%D0%B0%D0%B3%D1%80%D0%B0))
3. <https://nypost.com/2024/12/28/lifestyle/babies-born-in-2025-will-be-part-of-generation-beta/>
4. https://urok.osvittta.ua/materials/edu_technology/pedagogicna-gra-bingo-na-urokah-istorii-v-klasah-serednoi-skoli/

Жанна Ільчишин,

учитель-методист зарубіжної літератури
ЗЗСО І-ІІІ ст. с. Нове Місто Добромільської
міської ради Львівської області

Інтерактивний плакат на уроках літератури

УДК 37:001.895]:373.5.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329694>

*Не так уже важливо вчити дітей,
як важливо створити ситуацію,
у якій дитина просто не зможе не вчитися
і буде робити це із задоволенням!*

К. Роджерс

Сьогодні вчителів потрібно зробити неможливе, аби завоювати увагу школярів, бо, коли у дітей є інтернет, сучасні гаджети, їх важко чимось зацікавити або здивувати.

Для сучасного учня урок літератури є не просто формою організації навчання, а передусім можливістю ду-

ховного спілкування з однолітками, зустрічі з прекрасним і неповторним. Він повинен відчувати свою причетність до всього, що відбувається на уроці, а навчальний матеріал має спонукати до дослідницької роботи.

Кожен учитель шукає такий підхід, який надає змогу через пошуки істини в окремих творах, через відповіді на складні питання, які виходять за межі літературного аналізу, підтримувати в учнів пізнавальний інтерес, спонукати їх до творчого самовиявлення і майстерної самореалізації, а також до формування толерантного ставлення до думок інших людей та прагнення зрозуміти їх.

Усім давно відомий такий різновид візуальної інформації, як плакат.

Плакат — оголошення, афіша, різновид графіки, витвір мистецтва, різновид тиражованої графіки. Лаконічне, помітне, найчастіше кольорове зображення з коротким текстом, виконане, як правило, на великому аркуші паперу, виготовляється з рекламною, інформаційною, навчальною метою. Сучасний

© Жанна Ільчишин, 2025

Учителька-методистка Жанна Ільчишин на уроці

плакат — це найчастіше поліграфічне виконання художнього оригіналу. Основні вимоги до плаката такі: плакат повинен сприйматися з великої відстані, бути помітним на фоні інших засобів візуальної інформації. Плакат — барвисте рекламне видання великого формату. Саме таке визначення поняття «плакат» ми можемо знайти в сучасних словниках. Але відштовхуючись від добре вже відомого плаката, ми можемо створити щось нове, наприклад, літературний інтерактивний плакат.

Адже з кожним роком зростає потреба в знаходженні ефективних засобів навчання, які допоможуть підвищити представлення навчального матеріалу, зацікавити учнів, підвищити їх мотивацію до вивчення предмета, стимулювати розумову діяльність і розвивати творчий потенціал. Активне навчання передбачає, що учень інтенсивно втягується у процес навчання не як пасивний слухач, який сприймає інформацію, що надається йому вчителем або навчальним засобом, а як суб'єкт, здатний дедалі більше контролювати процес навчання і власну навчальну діяльність. Усе це налаштовує на пошук нових методів і засобів навчання, орієнтованих на розвиток інтелекту учня. У цьому якраз і допоможе один із популярних засобів серед сучасних інформаційних технологій навчання — інтерактивний плакат.

Інтерактивний плакат — це електронний освітній засіб нового типу, який забезпечує високий рівень сприйняття наочності навчального процесу. Він органічно інтегрується в класно-урочну систему. Плакат за своєю суттю — це засіб надання інформації, а основна його функція — демонстрація матеріалу.

Використання інтерактивних плакатів у навчальному процесі сприяє тому, що учні краще

сприймають матеріал, відповідно підвищується їхній інтерес до предмета, ефективність самостійної роботи, що впливає на якість формування практичних умінь і навичок. Плакати формують уміння самостійно працювати з джерелами інформації, дають змогу учневі бачити результат та оцінку своєї праці, можливість знайти правильну відповідь, поглибити знання.

Такі плакати багаті візуальним матеріалом — світлинами та ілюстраціями, що дають велику перевагу над іншими засобами навчання; дають змогу організувати роботу як з усім класом (використання на інтерактивній дошці), так і з кожним окремим учнем.

Учителька-методистка Жанна Ільчишин зі своїми учнями

При створенні плаката необхідно:

- визначити тему;
- визначити мету і завдання;
- зібрати необхідні мультимедійні матеріали;
- помислити над структурою майбутнього плаката, визначити взаємозв'язки елементів та їх розташування.

Саме оформлення інтерактивного плаката має бути яскравим, простим і зручним. При його створенні необхідно враховувати і те, що він, передусім, призначений для передачі інформації в одному напрямку — до учня, а в іншому, він повинен мати зворотний зв'язок — для надання учневі необхідної інформації: графічної або текстової.

Інтерактивний плакат можна використовувати як на етапі ознайомлення з новим матеріалом, так і при повторенні, а також як додаткову допомогу при виконанні домашнього завдання з певної теми.

У створенні інтерактивних плакатів можуть брати участь й учні. У процесі використання плакатів учитель створює нові форми взаємодії на уроці, організовує і керує діяльністю учнів, залучає учнів до дискусії, обговорення проблемних і суперечливих запитань.

Таким чином організовується самостійна пізнавальна діяльність учнів, а також отримуються знання з предмета та засвоюються універсальні навчальні

дії, такі як аналіз, синтез знань, порівняння, узагальнення та інші.

Літературні плакати можуть виконувати пізнавальну, навчальну, виховну функції.

Залежно від того, яку функцію вони виконують, їх можна класифікувати так: **інформаційні, пізнавальні, плакати спостережень, плакати-ребуси, плакати-загадки, плакати-кресворди, рекламні плакати та інші.**

Інформаційні плакати містять певну інформацію, за якою можна скласти розгорнуту розповідь за даною темою.

Плакат міркувань спонукає замислитися над вивченим матеріалом, адже учень повинен вибрати свій власний варіант відповіді на дискусійне запитання.

Міркування — зіставлення думок, поєднання їх задля відповідних висновків, логічне мислення. Можна розглядати міркування як аналіз і синтез даних та їхню оцінку. Міркування є також предметом логіки, яка вказує нам правила, закони або норми, яким має підкорятися наше мислення, щоб бути істинним.

Плакат спостережень доводить, чи уважний ти читач, чи готовий до дискусії та висновків. Спостереження є однією з форм активного чуттєвого пізнання; воно є галуззю і водночас процесом набуття життєвого досвіду. Власне спостереження — це найбезпосередніший спосіб одержання дослідних даних, завдяки чому цей метод став першою і вихідною формою пізнання.

Плакат-загадка містить у собі низку інформацій по даній темі, яку учень має відгадати.

Загадка — це не тільки гра, а також засіб виховання, навчання, розвитку дітей, вправа в міркуванні, в умінні доводити.

Загадка — мудре, хитре питання, в якому те, що загадано, завжди ховається під «маскою», а про предмет загадування лише натякається.

Плакат-кресворд вимагає від учня міцних знань з теми та логічного мислення.

Кресворд — гра-задача, яка полягає у вписуванні літер у перехресні рядки клітинок накресленої фігури так, щоб за горизонталлю та вертикаллю вийшли загадані слова.

Розв'язання кресворда

Розв'яжіть кресворд і в обведених клітинках по вертикалі прочитайте ім'я коханої з України О. де Бальзака.

1. Село, де розташований палац Ганських. (с. *Верхівня*)
2. Напій, який допомагав письменникові працювати вночі. (*Кава*)
3. Ім'я головного героя однієї з повістей О. де Бальзака. (*Гобсек*)
4. Місто, де розташований готель «Жорж», у якому проживав письменник, перебуваючи в Україні. (*Львів*)
5. Місто, де заходиться костел св. Варвари, у якому вінчалися О. де Бальзак та Е. Ганська. (*Бердичів*)
6. У якій країні зведено пам'ятник О. де Бальзаку, зображений на світлині? (*Франція*)
7. Справжнє прізвище О. де Бальзака. (*Бальса*)

Відповідь: **Евеліна**

Дидактичні матеріали

Плакат-ребус — загадка, в якій слова, що розгадуються, зображено у вигляді комбінації малюнків з літерами та іншими знаками.

Багато дітей, натрапивши на сторінку з ребусами в газеті чи журналі, швиденько її перегортають з думкою: «Як оце їх розгадувати?». Насправді, це робити дуже легко, якщо знати деякі прості правила. Вчені довели, що розгадуючи ребуси чи загадки кожного дня, ви тренуєте пам'ять та розумові здібності, а особливо це корисно, коли розгадуєш ребуси з літератури. Як же з'явилися ребуси? Давним-давно, коли люди ще не вміли писати, вони замість слів у листах використовували різноманітні предмети. Одного разу вождь племені послав сусідам птаха, мишу, жабу і 5 стріл. Зміст послання був таким: «Чи вмієте ви літати, як птахи, ховатися в землю, як миші, стрибати і тікати, як жаби? Якщо ні, то не намагайтесь завоювати нас. Ми закидаємо вас стрілами, як тільки ви вступите в нашу країну». Нашим учням дуже корисно розгадувати ребуси із зарубіжної літератури, адже так вони можуть не тільки розважитися, а ще й вивчити цікаві висловлювання і дізнатися багато нового.

Правила

- Назви всіх предметів, що зображені в ребусі, читаються тільки в називному відмінку.
- Досить часто назва якогось предмета не може бути використана повністю, необхідно відкинути на початку чи в кінці слова одну чи декілька букв. В таких випадках застосовується умовний знак — кома. Якщо кома стоїть ліворуч від малюнка, то це означає, що від його назви необхідно відкинути першу букву (ліворуч від малюнка кому часто зображують перевернутою у верхньому кутку), якщо праворуч від малюнка — то останню. Якщо стоять дві коми, то відповідно відкидають дві літери і т. д.

Прочитайте цитату Данте з «Божественної комедії».

Відповідь: *Любов... рушить сонце і світила.*

Плакат афоризмів — кольоровий плакат коротких влучних оригінальних висловів.

Афоризм (грец. αφορισμός, означення, вислів) — короткий, влучний вислів, що коротко й виразно передає узагальнену думку, яка згодом неодноразово відтворюється іншими людьми. В афоризмі досягається найвища концентрація безпосереднього повідомлення і того контексту, в якому думка сприймається слухачами або читачем.

Афоризмами можуть бути прислів'я, сентенції класичних авторів, крилаті вислови з літературних та філософських творів.

Як тут не звернутися до творчості відомого французького письменника Антуана де Сент-Екзюпері і його повісті-казки «Маленький принц». Здається, немає у світі людини, яка б не знала хлопчика із золотим волоссям, що живе з трояндою на окремій планеті. А для тих, хто давно не перечитував цю зворушливу і мудру казку-притчу, я вибрала найкращі афоризми про любов і дружбу, які допоможуть поглянути на світ тепліше і доброзичливіше.

Плакат із цитатами

Цитата — це дослівна передача думок і ідей іншої людини у своїх текстах. Головна вимога при її використанні — це точність і доречність без зміни відтінку сказаного.

Для того щоб довести світове значення роману М. Сервантеса «Дон Кіхот», доречно буде звернутися до висловлювань відомих майстрів слова про цей роман. Секрети безсмертності роману нам детально передадуть подані цитати великих людей.

Плакат-вікторина — вид гри, що полягає у відповідях на усні чи письмові запитання з літератури з вивченої теми. Після вивчення теми «Класицизм» можна запропонувати такий вид роботи. Запропонувати в якості домашнього завдання створити плакати-вікторини.

Плакат-реклама. Усім відомо, що **реклама** (лат. *reclamare* — «гукати раз-у-раз, знову викликати, повторно вигукувати») — популяризація товарів, видо-вищ, послуг і т. ін. з метою привернути увагу покупців, споживачів, глядачів, замовників тощо, поширення інформації про когось, щось для створення популярності, а також візуальна та інша медіа-продукція — плакати, оголошення, відеокліпи, що використовуються як засіб привертання уваги потенційних споживачів.

Реклама завжди звертається до людини, впливає на її свідомість, на прийняття того або іншого рішення, тому без знання психології людини вона не може бути ефективною.

Доречно застосувати рекламу і до літератури, щоб зацікавити учня тим чи іншим твором. Самі діти з радістю створюють плакати-реклами до вивчених тем.

Зразки плакатів

Дидактичні матеріали

Літературний плакат

Літературні планети Айзека Азімова

1. Найвідоміші твори автора.
2. Яка основна тематика творів А. Азімова?

Літературний плакат

Йоанна Ягелло «Кава з кардамоном»

1. Чому твір називається «Кава з кардамоном»?
2. «Кава з кардамоном» — це повість чи роман?
3. Головна проблема твору?
4. Назвати головних героїв твору.
5. Чому головна героїня твору Лінка попри все намагається розкрити сімейну таємницю?
6. Чи приніс цей твір визнання Йоанні Ягелло?

Літературний плакат

Творчість А. Ліндгрена

1. Світове значення творчості А. Ліндгрена.
2. Найвідоміші твори письменниці.

Літературний плакат

Річард Бах «Чайка Джонатан Лівінгстон»

1. Про який твір Р. Баха будемо говорити?
2. Хто головний герой твору?
3. Яку роль у тексті відіграє авторський епіграф?

Про що він спонукає задуматись?

4. До якого жанру належить твір?
5. Чи дійсно це твір лише про чайок?
6. Який головний прийом використовує автор?
7. Чому художник зображує персонажів не у вигляді птахів, а — людей з крилами?
8. Чи відомий вам пам'ятник чайці Джонатана як символу волі?

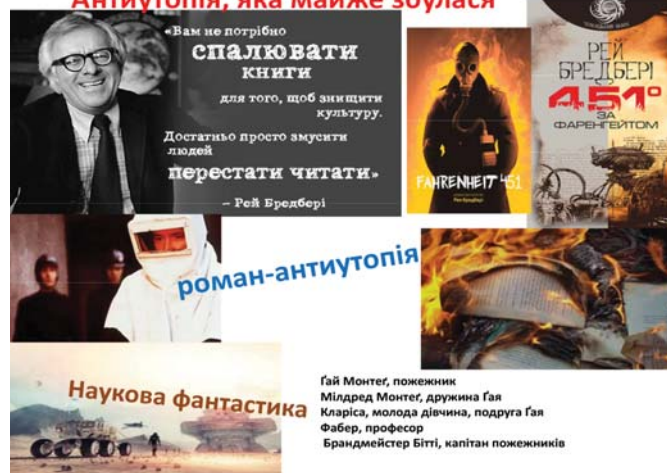

Літературний плакат

Рей Бредбері «451 градус за Фаренгейтом»

1. Пояснити назву роману.
2. До якого жанру належить твір?
3. Назвати головних героїв.
4. Де відбувається дія твору?
5. Що очікує нас у майбутньому?
6. Як ви розумієте висловлювання Рея Бредбері?

Антиутопія, яка майже збулася

Зарубіжна література очима сучасного учня Мій досвід упровадження НУШ

УДК 373.5.016:821.09(100):37.014.3

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329695>

Хто б міг подумати, що уроки зарубіжної літератури можуть перетворитися на справжню пригоду? Цього навчального року я вирішила запровадити на своїх заняттях нові, інтерактивні методи. Результати перевершили всі мої очікування, а учні стали активними учасниками навчального процесу, демонструючи неймовірні творчі здібності та досягаючи високих результатів.

Нова українська школа — це не просто зміна навчальних програм, а справжня революція в освіті. Як учитель зарубіжної літератури, я з великим задоволенням взялася за апробацію нових підходів до своїх уроків. Ця стаття — розповідь про мій досвід, про виклики та перемоги, про те, як ми разом з учнями відкривали нові обрії.

У сучасному світі, де інформація доступна в один клік, зацікавити учнів літературою — непросте завдання. Як подолати цей виклик? Відповідь я знайшла в інтерактивних методах навчання, які дали змогу зробити уроки зарубіжної літератури не просто цікавими, а й актуальними та корисними.

Цього року мої учні перетворилися на справжніх літературних дослідників і творців. Вони не лише аналізували твори, а й ставали авторами власних шедеврів. Листи до героїв/героїнь романів, альтернативні фінали творів, створення власних персонажів — усе це стало невід'ємною частиною наших уроків. І ось — результати.

Наприклад, учень 5 класу Влад створив свій фінал казки Г. К. Андерсена «Снігова Королева», у якому Кай

Лариса Сиволоб,
учителька зарубіжної літератури,
учителька-тренерка НУШ,
учителька вищої категорії,
старша учителька, КЗ «Грушівський ліцей
Грушівської сільської ради
Дніпропетровської області»

залишився жити в льодяному замку та як склалося його життя [1].

Листи до літературних героїв/героїнь стали справжнім проривом у вивченні зарубіжної літератури. Учні не тільки запам'ятовували факти, а й розвивали емпатію, вміння співпереживати та аналізувати людські характери. Їхні роботи — це яскраве свідчення того, що література може бути не лише навчальним предметом, а й захопливою мандрівкою у світ фантазії. Учениця Яна із 5 класу в листі до Тома Соєра зізналась: *«Я б хотіла мати такого друга, як ти, Томе, тому що вмієш дружити й цінувати людей»*.

Учителька-тренерка НУШ Лариса Сиволоб з учнями

Мої учні не просто висловлювали свої думки, а й намагалися зрозуміти мотиви вчинків головного героя, виявити риси його характеру та порівняти з власним досвідом. Цей творчий проект став справжнім відкриттям для них і для мене.

Інновації в освіті — це не модний тренд, а необхідність. Працюючи над листами літературним героям/героїням, учні ставали співтворцями літературних текстів, розвиваючи уяву та критичне мислення. Цей досвід довів, що традиційні методи навчання можна успішно поєднувати з інноваційними підходами.

Працюючи над різноманітними дослідницькими проектами, мої учні продемонстрували глибину знань, креативність, а також розуміння людських страждань і героїзму. Від дослідження ролі жінки у добу Середньовіччя до вивчення відваги захисників острова Зміїний та трагедії концтаборів — кожен проект був унікальним. У цьому і полягає роль глибокого вивчення літератури.

Школярі також вчилися візуалізувати інформацію: створювали хмари слів різних форм і розмірів, складали кросворди для мозкового штурму та генерації власних ідей. Усі ці прийоми перетворюють навчання на захопливу гру, що сприяє розвитку словникового запасу в школярів.

Із великим задоволенням мої учні використовують в освітньому процесі комп'ютерні технології, які відкривають безмежні можливості для творчості, дослідження та розвитку. У сучасну добу, коли цифрові технології проникають у всі сфери нашого життя, важливо навчити дітей ефективно їх використовувати.

Новітні технології дали моїм учням змогу створити дуже стильні та сучасні буктрейлери, які популяризують читання серед сучасної молоді, зокрема до творчості В. Шекспіра, А. Камю, Данте, а соціальні мережі, такі як Фейсбук та Інстаграм, стали платформою для отримання схвальних відгуків.

Я можу з упевненістю сказати, що одним із популярних трендів у викладанні літератури на сьогодні є відеочитання поетичного твору. Це сучасний формат презентації поезії, який поєднує в собі авдіальне та візуальне сприйняття. Такий формат відповідає потребам молодого покоління, яке звикло споживати інформацію переважно у візуальному вигляді; він допомагає не лише почути вірш, а й побачити його, відчувати емоції автора чи авторки, створити власний образ поетичного твору. Таких видів роботи мої учні створили безліч, я розмістила їх на своєму ютуб-каналі.

Я мала досить цікавий досвід як учителька-тренерка НУШ на курсах підвищення кваліфікації вчителів у Дніпровській академії неперервної освіти. Хоча запропонувати вам переглянути презентацію мого виступу, де зібрано велику кількість дитячих творчих робіт [2].

Отже, Нова українська школа — це значний крок у реформуванні освіти в Україні. Вона заохочує учнів аналізувати інформацію, ставити запитання і робити висновки. Це допомагає випускникам бути свідомими громадянами та успішними професіоналами. НУШ надає більше можливостей для самореалізації та розвитку творчих здібностей. Випускники НУШ

Учителька зарубіжної літератури Лариса Сиволоб із учнями й учителями Грушівського ліцею Дніпропетровської області

Дидактичні матеріали

більше схильні до інновацій та нестандартних рішень. Командна робота, комунікація, емпатія — усе це розвивається в процесі навчання за програмами НУШ. Це допомагає випускникам легко адаптуватися в колективі й будувати міцні відносини. Розвиток навичок самостійного пошуку інформації та її аналізу робить випускників більш незалежними та здатними до постійного самовдосконалення. А які ж навички отримує випускник НУШ? Звісно, комунікабельність, лідерські якості, емоційний інтелект, креативність, вміння працювати з різними цифровими інструментами та ресурсами. НУШ також готує до викликів сучасного світу: сприяє розвитку міжкультурної взаємодії, що забезпечує успішну роботу випускників у міжнародному середовищі. Навички роботи з цифровими технологіями, набуті в школі, роблять молоде покоління конкурентоспроможним на ринку праці. І, звісно, НУШ формує у молоді гнучкість та адаптивність, що допомагає їм швидко пристосовуватися до нових умов. Тож уперед — до нових перемог разом із командою НУШ!

Учителька-тренерка НУШ Лариса Сиволоб з учнями

Приклади творчих робіт учнів, створених під керівництвом Лариси Сиволоб

1. Створення хмарок до образів літературних героїв/героїнь. Автори — Ярослава Марчук, Владислав Тесляк (5 клас).

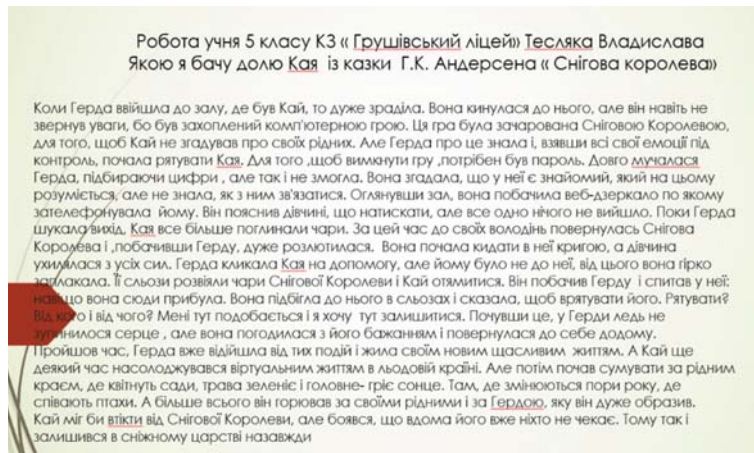
2. Творча робота «Мій фінал твору «Чи вмієш ти свистати, Юганно?». Автор — Артем Юшко (6 клас).

3. Візуалізація до твору «Останній листок». Автор — Ерік Давідченко (7 клас).

4. Створення власного фіналу до твору «Снігова Королева». Автор — Владислав Тесляк (5 клас).

5. Проект до твору «Різдвяна пісня у прозі». Авторка — Яна Теплякова (6 клас).

6. Проект до вивчення творчості М.В. Гоголя. Автор — Артем Юшко (6 клас).

Список використаних джерел

1. Ютуб канал Лариси Сиволоб // URL: <https://www.youtube.com/channel/UCYyVxgI5ff21PapgWKPmavg>
2. Інструменти досягнення результатів освітньої діяльності: презентація Лариси Сиволоб. URL: <https://docs.google.com/presentation/d/1AOp0bFBG-NixKho4gpcmtSF98E1VeVYc/edit?usp=sharing&ouid=111755244326371306473&rtpof=true&sd=true>

Наталія Файчак,
учителька зарубіжної літератури,
учителька вищої категорії,
учителька-методистка,
Дрогобицький науковий ліцей
імені Богдана Лепкого
Львівської області

Шість капелюхів для... Снапа Літературні вправи за оповіданнями Е. Сетон- Томпсона «Снап» і «Лобо — володар Курумпо» (5 клас)

УДК 373.5.016:821.09(71)(092)СЕТОН-ТОМПСОН
<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329696>

Симпатія, яку відчуває людина до всіх живих
істот, робить її справжньою людиною.

А. Швейцер

Я завжди вірив у те, що з тваринами можна
говорити однією спільною мовою.

Е. Сетон-Томпсон

Вправи для розвитку асоціативного мислення за оповіданням «Снап» Е. Сетона-Томпсона

Літературна вправа «Шість капелюхів» дає змогу перевірити прогрес навчальних досягнень учнів, а також заохотити їх до уважного прочитання художнього тексту, до різних засобів трансформації здобутої інформації, що сприяє підвищенню мотивації до навчальної діяльності.

Для того щоб успішно провести цю вправу, учитель слід заздалегідь подбати про те, щоб принести на урок капелюхи різних кольорів. Учні обирають капелюхи за власними уподобаннями, відповідно вчитель пропонує їм запитання і завдання різних рівнів.

Білий капелюх (розвиваємо аналітичне мислення)

1. Перед вами лист, у якому сказано: «Люди і звірі, ми діти однієї матері — природи!» Замість підпису —

© Наталія Файчак, 2025

слід вовка. Як ви гадаєте, хто написав цей лист? Поясніть.

2. Що найбільше любив Е. Сетон-Томпсон, про кого писав? Яку винагороду отримав?

3. Як письменник описував звички й поведінку птахів та звірів?

4. Охарактеризуйте образ Снапа (значення імені, портрет, порода, поведінка, вдача).

5. Який спосіб виховання обрав оповідач?

Жовтий капелюх (розвиваємо оптимістичне мислення)

1. Завдяки чому оповідач і Снап (людина і тварина) стали друзями?

2. У чому перевага Снапа над іншими собаками?

3. Чому письменник помістив оповідання «Снап» до книжки «Тварини-герої»?

4. Поясніть слова Е. Сетона-Томпсона: «Я завжди вірив у те, що з тваринами можна говорити однією спільною мовою». Як це виявляється в оповіданні?

5. Поясніть рядки з тексту: «Без сміливості в нашій справі багато не досягнеш».

Чорний капелюх (розвиваємо критичне мислення)

1. Яким було ставлення до Снапа інших героїв оповідання? Чим зумовлена така поведінка?

2. Як поведився Снап із новими знайомими під час приготувань до полювання?
3. Чому перемога над вовком була затьмарена?
4. Чому загинув Снап? Хто в цьому винен?
5. Чи знаєте ви, хто такі зоозахисники? Яке їхнє значення у житті тварин?

Червоний капелюх (розвиваємо емоційне мислення)

1. Що відчув оповідач, отримавши цікавий подарунок?
2. Чому цуценя було таким агресивним?
3. Яку особливість Снапа помітив автор?
4. Яким виявилось ставлення оповідача до Снапа? Чому? Ким вони стали один для одного?
5. Чому господар Снапа мав право пишатися ним?
6. Які почуття викликала у вас сцена прощання оповідача зі своїм улюбленцем?
7. Чи зустрічалися вам у житті такі мужні тварини?

Зелений капелюх (розвиваємо творче мислення)

1. Як би ви визначили головну думку оповідання «Снап»?
2. Чому Е. Сетон-Томпсон називав природу «книгою мудрості»?
3. Якими моральними принципами має керуватися людина у спілкуванні з «братами нашими меншими»?
4. Чи правильне твердження: усі собаки — щирі друзі, і вони безпечні для людини?
5. Складіть пам'ятку «Правила спілкування з собаками».

Синій капелюх (розвиваємо перспективне мислення)

1. Чи поділяєте ви думку А. Швейцера: «Симпатія, яку відчуває людина до всіх живих істот, робить її справжньою людиною»? Аргументуйте.
2. Чому автор не закінчив оповідання хепі-ендом?
3. Автор назвав оповідання «Снап». Яку назву дали б ви?
4. Хто справжній герой оповідання «Снап» — собака чи людина?
5. Чого навчив Снап людей?
6. А. де Сент-Екзюпері стверджував, що ми відповідаємо за тих, кого приручили. Чи є у вас домашні улюбленці? Що треба знати, доглядаючи тварин? Дайте поради.

ПАМ'ЯТКА

«ЯК ПОВЕДИТИСЯ ПРИ ЗУСТРІЧІ З НЕЗНАЙОМИМ СОБАКОЮ»

- Не підходь близько до собаки, який сидить на прив'язі.
- Не чіпай і не гладь чужих собак.
- Не лякайся й не кричи, якщо до тебе біжить собака. Зупинися. Собака частіше нападає на людину, яка рухається.

Учителька-методистка зарубіжної літератури Наталія Файчак із учнями Дрогобицького наукового ліцею імені Богдана Лепкого Львівської області

- Не чіпай собаку, коли він їсть.
- Не дражни собаку їжею.
- Не відбирай їжу та іграшки.
- Не чіпай цуценят.
- Не підходь до незнайомого собаки.
- Не чіпай собаку, який спить.
- Не рознімай собак, які б'ються. Не підходь до зграї бродячих собак.
- Не дражни собак.
- Не дозволяй кусати себе за руки.

«ЯКЩО НА ТЕБЕ НАПАВ СОБАКА»

- Стань боком і твердим голосом віддай кілька команд («Фу!», «Не можна!», «Сидіти!»).
- Не роблячи різких рухів, поклич господаря (якщо він десь поблизу).
- Якщо тобі нема кому допомогти, іди геть від собаки, повільно прискорюючи крок.
- Не дивися собаці в очі — це може спровокувати його на активні дії.
- Якщо собака присідає — він готується стрибнути. Захисти горло (притисни підборіддя до грудей і вистав уперед лікті).
- Якщо внаслідок укусу з'явилися ушкодження шкірних покривів, негайно звернись до лікаря.

Літературні вправи

Вправи для розвитку асоціативного мислення за оповіданням «Лобо — володар Курумпо» Е. Сетона-Томпсона

Ми з тобою однієї крові — ти і я!

Р. Кіплінг

Треба прагнути бути людиною,
незважаючи на всю жорстокість
навколишнього світу.

О. Генрі

I варіант початку уроку

1. Вправа «Прогулянка галереєю».

На дошці — картинки із зображенням пейзажів, тварин, птахів. Учні розглядають, записують відчуття, ключові слова.

Ключові слова: природа, краса, радість, життя, гармонія.

2. Вправа «Зашифроване послання».

Чайвिवте роПриду,
білють роПриду,
майтритеся ручпо з
роПридою! Ец сав
коніли ен вепідде.

Вивчайте Природу,
любіть Природу,
тримайтеся поруч з
Природою. Це вас
ніколи не підведе.

Френк Ллойд Райт

❖ Чому слово «Природа» вжито з великої букви?

II варіант початку уроку

1. Вправа «Усний портретний диктант».

На дошці — портрети Дж. Кітса, Й. В. Гете, Г. Гейне — поетів, твори яких учні вже вивчили.

❖ Що об'єднує цих митців?

❖ Якою є основна думка вивчених творів?

Висновок. Об'єднує тема природи. Природа жива, її краса нетлінна. Людина і природа — єдине ціле.

2. Вправа «Сенкан»

Природа
Щедра, дивовижна.
Надихає, лікує, дарує.
Закликає жити в гармонії.
Скарб
(Божий дарунок)

III варіант початку уроку

(Фон — музика — звуки природи).

1. Робота з картою (Продовжити речення).

Легідне проміння сонечка...
 Вітер мені шепоче...
 Квіти посміхаються і говорять мені...
 Листочок повідомив мені...
 Мій домашній улюбленець дякує мені...
 Для мене природа...

Узагальнення: людина і природа — єдине ціле, треба жити в гармонії.

На звороті картки:

Все на землі, все треба берегти —
 І птаха, і звіра, і оту рослину.
 Не чванься тим, що цар природи ти —
 Бо врешті, ти його частина.

Б. Лепкий

2. Робота в парах.

Опрацюйте матеріал картки, дайте відповіді на запитання, застосовуючи метод «Прес»:

*Я вважаю, що...**Оскільки...**Наприклад...**Отже...*

❖ Чи мають тварини почуття?

❖ Чи справді твори Сетона-Томпсона навчають любові до природи?

Картка:

А чи знаєте ви, що Е. Сетон-Томпсон малював ілюстрації до своїх творів?

«Що таке бути натуралістом? Нисенітниця! Хіба це професія? — думав батько хлопчика, віддаючи його вчитися майстерності живописця в художниці, що жила неподалік. — Писати картини і продавати їх — ось справа, що заслуговує на увагу». Старший Сетон-Томпсон і не уявляв, як можна поєднати цікавість до світу тварин із талантом художника. Юний Ернест довів, що це можливо.

Першою картиною, яку він написав олією, був портрет яструба. Цього птаха, як згодом і інших звірів та пернатих, Сетон-Томпсон малював з натури, відвідуючи звіринці Лондона та Парижа. Може, саме тоді в нього виникла ідея супроводжувати оповідання про тварин малюнками на полях книг. Малював він героїв творів із великою любов'ю, теплом і гумором.

Ці ілюстрації не подобались багатьом сучасникам письменника. Вони звинувачували його в

бажанні олюднити чотириногих мешканців лісу, стверджували, що зображення звірів, зроблені рукою художника-натураліста, передають їхній настрій, почуття, а почуттями, мовляв, тварини не наділені. Однак Сетон-Томпсон залишився вірним своїй ідеї. Відомі натуралісти Альфред Брем, Джеральд Даррелл, Джой Адамсон у своїх дослідженнях про світову фауну підтвердили його спостереження.

3. Вправа «Семантична карта героя»

Лобо — король вовків

4. Вправа «Інформаційне гроно»

Сетон-Томпсон хотів викликати співчуття до хижака, вовка.

Доведіть, що мисливець-оповідач проявляє співчуття до Лобо, захоплюється ним.

5. Вправа «Перетин сторін»

В оповіданні «Лобо» зображено протистояння людини і вовка. Як бачимо, вони схожі. Чим?

Формуємо компетентність

< Винахідливість >
< Сила >
< Воля >
< Спостережливість >
< Нескореність >
< Почуття власної гідності >
< Вірність >
< Страждання >
< Здатність любити >

6. Вправа «Якби я потрапив/ потрапила в оповідання».

7. Вправа «Який я персонаж?»

Розповідь Лобо про себе.

8. Вправа «Обери позицію».

Яке твердження найправдивіше? Аргументуйте.

Людина — підкорювач і завойовник природи.

Людина рівновелика природі.

Людина — дитя природи.

Людина — дослідник і відкривач природи.

9. Вправа «Хмарка слів».

На основі слів із хмарки складіть речення-висновок:

— Сетон-Томпсон закликає...

— Лобо нас переконує...

Висновок.

Е. Сетон-Томпсон закликає нас учитися у природи найкращих моральних якостей: мужності, шляхетності, самопожертви, боротьби за життя, сили духу, любові.

Лобо переконує нас, людей, цінувати життя, яке має сенс лише тоді, коли воно освітлене любов'ю до інших.

10. Вправа «Я так думаю».

Поясніть епіграфи:

- «Ми з тобою однієї крові — ти і я!» (Р. Кіплінг)
- «Треба прагнути бути людиною, незважаючи на всю жорстокість навколишнього світу». (О. Генрі).

Поетичний додаток до уроку

Краса природи – справжнє диво.
Все неповторне і живе.
Де не поглянь, скрізь так красиво:
По небу сонечко пливе,
Навколо височіють гори,
Між горами дзюрчить вода.
А ліс зелений, наче море,
І всюди казка ожива!

(Надія Красоткіна)

Хай надворі вітер грає,
Завірюха завиває,
Снігом кидає в вікно:
Се для мене все одно, –
Бо на серці весна-красна,
В ньому любки постать ясна!

(Генріх Гейне)

Пісня про вовків

Лютують і метуть,
Кружляють без доріг,
Зимові близнюки –
Хурделиця та сніг.
Пустеля снігова –
Притул усім вітрам,
Але нема й куца,

Де б притулитись нам.
Що зовні холод – брат,
А в шлунку голод – друг,
Тож від обох не жди
Нічого, крім наруг.
І третій ворог є:
Звелась рушниця, й знов
Тече на білий сніг
Червона наша кров.
Але пробитий бік
І голод – все пуста.
Ми терпимо біду,
Та вільні ж ми зате!

(Шандор Петефі)

В небі жайворонки в'ються,
Заливаються — сміються,
Грають, дзвонять цілий день,
І щебечуть, і співають,
І з весною світ вітають
Дзвоном радісних пісень.
Ось вони на землю впали,
Щось шепнули їй, сказали
І розтали знов у млі...
І щоб глянути на диво,
Виглядають полохливо
Перші проліски з землі.

(Олександр Олесь)

Надія Базильська,

учителька української мови та літератури, зарубіжної літератури, Маньківський навчально-виховний комплекс «Заклад загальної середньої освіти I–III ступенів – гімназія» Маньківської селищної ради Черкаської області

Книги-помічники Розвиток креативного мислення на уроках літератури

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329698>

Кожен урок у школі має на меті не лише пізнання чогось нового, це ще й шлях до успіху, перемоги над собою. Одним із етапів досягнення цього успіху є розвиток креативності, адже учні з розвиненим креативним мисленням уміють знаходити нестандартні рішення у стандартних ситуаціях і швидше «включаються» в роботу, у якій потрібно задіяти свою фантазію, уяву, проявити свої таланти. На жаль, універсального секрету, як розкрити творчий потенціал, ще не винайшли. Але ми ж знаємо, що творчість — це м'яз, який треба «прокачати». А хороша книжка — це чудовий супутник на шляху самовдосконалення, яка дарує не тільки знання, мотивацію, а й практичні інструменти для досягнення цілей та покращення якості життя.

Майкл Мікалко «21 спосіб мислити креативно»

Цю книжку варто прочитати всім, хто хоче навчитися генерувати вау-ідеї, нестандартно мислити та знаходити креативні розв'язання проблем. На сторінках зібрано робочі техніки, цікаві завдання, ігри, головоломки.

Після прочитання ми можемо переконалися в слушності афоризму Г. Сковороди «Хто добре запалився, той добре почав, а добре почати — це наполовину завершити». Психологи знають оманливо простий і неймовірно дієвий прийом з використанням пись-

мових тверджень для набуття і зміцнення власної віри в те, що ви — творча особистість. Люди відчують і діють згідно з власним баченням того, ким вони самі є і чим є їхнє оточення. Усе, що уявляється, те, по суті, і втілюється.

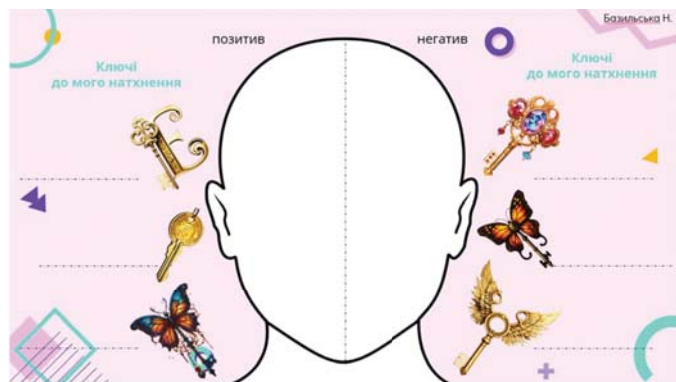
Як це реалізувати на практиці? Можна намалювати фігуру людини, поділити цей малюнок навпіл: з одного боку написати позитивні афірмації (*я творчий, я талановитий тощо*), а з іншого написати перепони на шляху до творчості (*у мене не виникає новаторських ідей, я сумніваюся в оригінальності своїх речень, я лінуюся писати сам, тому користуюся допомогою ІІІ*).

Уважно проаналізуйте свої проблеми, нейтралізуйте негативні твердження, написавши додаткові, конкретні позитивні характеристики як відповідь на кожну негативну фразу (*щоб отримати нові ідеї, я подивлюся фільм, послухаю музику, я обговорю з учителем, у чому мої основні помилки, чому я отримав погану оцінку за попередній твір, і докладу більше зусиль, щоб покращити оцінки тощо*).

Коли ви очікуєте від себе творчої наснаги, то впливаєте на свій мозок, і він починає працювати у творчому ключі. Повіривши у власні творчі здібності, ви починаєте вірити в значущість своїх ідей, а також з достатньою наполегливістю запроваджуєте їх.

Корисним буде також і пошук власних «Ключів натхнення»: музика, книжки, люди, місця. Записуйте все, що допомагає розблокувати вашу креативність.

Автор наголошує: «Якщо хочете стати художником і робитимете все те, що робить живописець, то з часом ви таки станете щонайменше пристойним художником. Ви, можливо, не станете ще одним Ван Гогом, але будете ліпшим художником, ніж той, хто

такого наміру не мав, або той, що для цього нічого не робив. Неможливо знати заздалегідь, як далеко заведуть вас ваші наміри та дії. Світ не дає гарантій, а лише шанси і всілякі повороти долі. Коли ви тягнетеся до зірок, то не обов'язково доторкнетеся до однієї з них, але вже точно не хапнете жменю болота».

Нам варто нагадувати учням: якщо вони хочуть добре писати, то треба багато читати і звертати увагу, як митці будують свої речення, як добирають заголовки, як розкривають своїх персонажів, що допомагає їхнім героям бути яскравими, цілісними тощо.

У біографії Марка Твена, написаній Альбертом Пейном, можна знайти такий спогад: «На столі біля себе, а також на ліжку й на полицях у більярдній він тримав книжки, які читав найчастіше. Усі або майже всі книжки були всіяні його коментарями — мимовільними зауваженнями на полях сторінок, здогадками щодо заголовків, короткими замітками. Ці книги він раз за разом перечитував, і дуже рідко йому не було що сказати після чергового перечитування».

Читання має бути вдумливим, а важливі думки — записаними. Тому дітям теж варто робити нотатки: завести окремий зошит, читацький щоденник чи скористатися готовими шаблонами, яких вдосталь в інтернеті.

Кіндра Холл «Сторітелінг, який не залишає байбужим»

Сторітелінг — найпотужніший та найсвіжіший інструмент просування, здатний на все: від поліпшення комунікації до мотивації і завоювання прихильності клієнтів в умовах високої конкуренції. Але де брати історії та як їх розповідати? У цій книжці Кіндра Холл, професійна сторітелерка, дає ключ до чотирьох основних типів історій, за допомогою яких можна привернути увагу до себе, вирізнитись і надихнути. Майстерність оповідача — ділова навичка, яку може розвинути ко-

жен. Спираючись на тематичні дослідження, реальні бізнес-кейси та випадки з власної практики, Кіндра навчає сторітелінгу як бізнес-прийому, що вирізняє найуспішніших. Ця книга орієнтована саме на бізнес: як за допомогою вдалої історії продавати свій продукт. Але ці історії, приклади успішних брендів, ми легко можемо адаптувати і для освіти. Разом з учнями ми дізнаємося головні секрети успішної історії.

1. Історія долає опір. Уже не треба знати смак їжі, щоб захотіти сходити в ресторан, чи запах одєколону, щоб захотіти купити флакон. Історія дає змогу полюбити товар, прийняти цінність послуги та відчути бажання діяти. Ми знаємо, що історія може переносити слухача у свій світ, вона керує нашою увагою. Ми також знаємо, що сильніше аудиторія захоплена історією, то ймовірніше вона прийме запропоновані їй погляди, так історія впливає на наш вибір. Ми, учителі, можемо переконалися в цьому на своїх уроках: правила, сухі факти викликають у дітей позихання, бажання посидіти в телефоні, але якщо ми приправимо теорію цікавою історією, життєвим прикладом, то учні слухають і стають активними.

Чи траплялося вам виходити з кінотеатру з відчуттям, що історія не закінчилася і ще якийсь час живе у вашій голові? Чи, може, розповідь вашого друга стала частиною і вашого життя?

2. Історія нас змінює. Траплялося, що вам страшенно кортіло комусь її переказати, з кимось нею поділитися. Це означає, що історія має довготривалий ефект на наше життя.

3. Історія об'єднує. Ми розповідаємо, щоб краще запам'ятати. Щоб взаємодіяти. Щоб розважати. Щоб навчати, ділитися та виживати. Ми, homo sapiens, перемогли в еволюційній боротьбі за існування, тому що могли розповідати одне одному історії. Це дало нам змогу «не просто уявляти якісь речі, але робити це колективно», мільйонам чужих людей співпрацювати та рухатися до спільної мети.

Але перед тим як почати розповідати історії, що змінюватимуть світ, варто почати з малого. Бо мета — опанувати мистецтво сторітелінгу — це великий будинок, у якому безліч кімнат (окремих завдань).

Нам потрібно наголошувати учням, що успішна історія — це влучний заголовок, відсутність помилок, вміння керувати емоціями, яскраві життєві приклади (у яких кожен впізнає себе), відчуття ситуації (коли і як доречно розповідати, щоб не потрапити в скандал), правильний жанр і стиль, запас ідей, вдалі приклади, специфічні деталі тощо.

І найкращий спосіб навчитися розповідати класні історії — подивитися, як це роблять інші. У цій книжці, як і в попередній, наголошується, що потрібно орієнтуватися на кращих, переймати їхній досвід, але не лише з книжок, бо кожна з типових історій, які ми чуємо з телевізора чи читаємо в інтернеті, теж має свої характери та свою аудиторію і кожна слугує якійсь меті.

На уроках розвитку зв'язного мовлення можна запропонувати учням придумати історію, наприклад, щоб продати якийсь товар.

Пам'ятаймо, що люди не купують речей — вони купують те, що ці речі приносять у їхнє життя. А щоб речі купили, треба розповісти історію.

Перелік запитань, які допоможуть створити вдалий рекламний текст, цікаву історію:

1. Яка проблема є у ваших клієнтів?
 - Що їм дошкуляє?
 - Як вони почуваються?
 - Як це впливає на їхнє життя, їхній бізнес?
 - Що не дає їм спати вночі?
2. Ваша ідея.
 - Як ваш продукт/послуга усуває проблему?
 - Як ваш продукт/послуга полегшує їхнє життя?
 - Як клієнти користуватимуться вашим продуктом/послугою?
 - Що вирізняє використання вашого продукту/послуги?
3. Наслідки.
 - Як змінилося життя людей, які вже придбали ваш товар?
 - Що покращилося?
 - Як почуваються клієнти?
 - Які проблеми зникли?

Не обов'язково давати відповідь на всі запитання, це лише напрям, у якому учні можуть рухатися. Діти також мають розуміти, що історія без цінності — ніщо. Тут у пригоді стають історії успішних брендів. Хто їх заснував, яка була мета, як вони просували свої ідеї? Аналізуючи успішні українські чи світові компанії, учні не лише прокачають свої творчі навички, а й можуть знайти цікаві ідеї і для своїх стартапів, можливо, навіть майбутню професію.

Де брати історії?

Розказати свою історію найбільше заважає не стільки небажання відкритися чи страх публічних виступів, а впевненість, що історії у вас взагалі немає.

Запропонуйте учням алгоритм роботи над пошуком історій:

- 1) **збір історій** — це генерування ідей, байдуже, наскільки вони цікаві, корисні чи нові. Це мозковий штурм: отримавши певну тему, учні можуть генерувати й записувати власні думки, або почуте від інших людей, або видозмінювати прочитане у пресі, соцмережах, книжках, журналах;
- 2) **вибір історії**. Не кожна історія згодиться й не в кожній ситуації. А для цього треба пам'ятати одну дуже важливу річ: історії в нашому житті прив'язуються до іменників. Іменники в нашому житті — це люди, місця, речі, події. Коли ви шукаєте історію, можете використати прийом перемикання мислення на іменники. Складіть список людей, місць, речей чи подій. А коли будете їх записувати, не поспішайте і згадайте, що у вас пов'язано з цими іменниками.

У кожного є те, що він ніколи не забуде, є якісь спогади, фрагменти, які нас наповнюють;

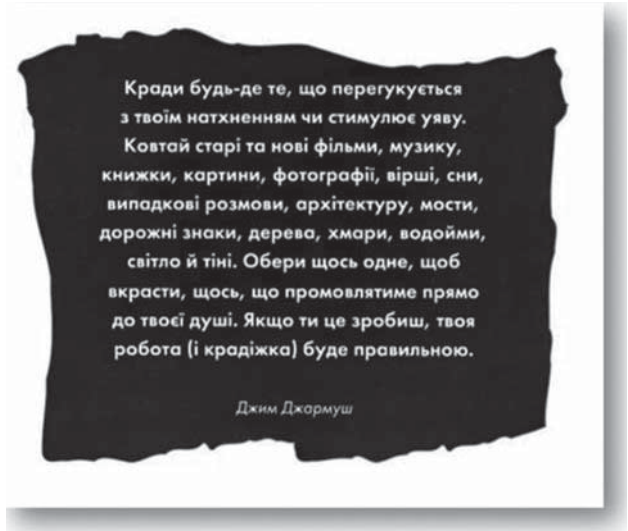
- 3) **вибір найкращої**. Найважливіший момент: серед вигаданих, записаних, зібраних ідей обираємо ту, яка найбільше підходить для нашої мети, викликає емоції.

Остін Клеон «Кради як митець»

Ми — це те, що на нас впливає, що нас оточує. Тож час озирнутися і збирати ідеї. Вірші, сни, почуті фрагменти розмов, архітектуру, дерева, хмари. Знайдіть того, на кого хочеться рівнятися, дослідіть його шлях, його помилки і перемоги.

У процесі творення ми розвиваємося.

ХОРОШИЙ ЗЛОДІЙ	ПОГАННИЙ ЗЛОДІЙ
ЧЕСТЬ	ДЕРЖАЦІЯ
НАВЧАННЯ	ПРОГАЛИНА
КРАДІНКА В БАГАТЬОХ	КРАДІНКА В ОДНОГО
ВИЗНАННЯ	ПЛАГІАТ
ТРАНСФОРМАЦІЯ	ІМІТАЦІЯ
НОВЕ БАЧЕННЯ	ЗДІРНАННЯ

Ніхто не народжується з певним стилем чи навіть голосом. Коли ми приходимо у світ, ми не знаємо, хто ми. Спочатку ми вчимося, копіюємо, а потім знаходимо справжніх себе. То чому б не почати осмислювати цю мандрівку саме тепер, на уроках літератури?

Автор зауважує: «Якщо ти крадеш в когось одного — це плагіат, а якщо у багатьох — це дослідження. Спочатку ти копіюєш стиль, манеру, а потім переходиш у стадію змагання, покращуєш свої навички і вже копіюють у тебе».

Пиши таку книжку, яку сам хотів би прочитати».

Навчання протягом життя — важлива річ, на якій наголошує автор. Хоч куди б ти йшов, скрізь носи із собою записник і ручку. Візьми собі за звичку занотовувати думки й спостереження. Випиши свої улюблені уривки з книжок. Занотуй підслухані розмови. Механічно малюй, коли говориш телефоном.

Ключове. Ти готовий! Починай творити! Не бійся пустого аркуша, пиши!

Маніфест книжки: малюй те, що хочеш споглядати, почни свою справу, яка тобі до вподоби, грай музику, яку хочеш чути, пиши книжки, які хочеш читати, створюй вироби, якими хочеш користуватися, — роби те, що хочеш бачити виконаним. «Мислити творчо

може кожний!» — стверджує автор. У світі ніщо не є оригінальним, ідеї не беруться з повітря — їх можна «вкрасти»! Тож відкрийте серце для творчості й «крадіть» чесно. Книжка розповість, як це зробити, щоб не просто наслідувати інших, а створювати щось нове! Завдяки наведеним прикладам, ілюстраціям, порадам ви навчитесь переробляти та переосмислювати чужі ідеї та народжувати власні шедеври.

Тож шукаймо, наслідуймо, творімо разом із нашими учнями!

Список використаних джерел

1. Клеон О. Кради як митець / пер. Г. Литвиненко. — Київ : Клуб сімейного дозвілля, 2021. — 160 с.
2. Міхалко М. 21 спосіб мислити креативно / пер. Т. Бойка. — Київ : Клуб сімейного дозвілля, 2023. — 400 с.
3. Холл К. Сторітелінг, який не залишає байдужим / пер. О. Олійник. — Київ : Yakaboo Publishing, 2020. — 240 с.

Цією публікацією журнал розпочинає знайомити вчителів із бібліотерапевтичним потенціалом добре знайомих читацькій спільноті видатних творів української та зарубіжної літератур; матеріали підготовлені Василем Шуляром та Володимиром Гладишевим, відповідна стаття яких надрукована у першому номері часопису.

Ольга Ніколенко

Василь Шуляр,

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, заслужений учитель України, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Володимир Гладишев,

доктор педагогічних наук, професор кафедри теорії й методики мовно-літературної та художньо-естетичної освіти, Миколаївський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти

Іван Карпенко-Карий «Сто тисяч»

УДК 37.091.3-056:[37.016:821.09

<https://doi.org/10.33989/3083-6387.2025.2.329701>

Загальні зауваження. Концепцію бібліотерапевтичного читання літературних творів як засобу

© Василь Шуляр, Володимир Гладишев, 2025

психологічної самопомогі вчителя та специфіки бібліотерапевтичного читання викладено авторами в окремій статті («Літературна освіта: теорія, методика, практика», № 1, с. 48-53). Розглянуто відміну бібліотерапевтичного читання від «звичайного», специфіку особистісних запитів учителя, особистісний характер бібліотерапевтичного потенціалу літературних творів, його зв'язок із родовою специфікою твору, особливості «золотого списку творів» учителя-читача.

Також розроблено низку матеріалів із виявлення бібліотерапевтичного потенціалу деяких творів української та зарубіжної літератур, з яким плануємо знайомити читачів журналу у подальших числах. Перший твір — одне з найвидатніших явищ українського мистецтва слова, знайома кожному українцеві трагікомедія Карпенка-Карого «Сто тисяч».

Деякі зауваження щодо форми подачі матеріалів із виявлення бібліотерапевтичного потенціалу відповідних творів: спочатку доцільно представити сюжет твору, потім — його бібліотерапевтичний потенціал, тобто можливості твору дати відповідь на провідні особистісні запити читача. Цю структуру буде збережено для кожного з творів, бібліотерапевтичний потенціал яких ми маємо презентувати.

Оскільки розглядаються класичні твори української та зарубіжної літератур, великого значення набуває особистісне ставлення читача до прочитаного, що сформоване його практикою бібліотерапевтичного читання. Художня досконалість і глибина осягнення життя в класичних творах є такими, що фактично звернення до них може задовольнити переважну більшість «особистісних запитів», тому ми будемо орієнтуватися на найбільш яскраво виражені запити. У кожному конкретному випадку це буде обговорено окремо.

Для правильного розуміння поданого нижче матеріалу вважаємо за доцільне надати класифікацію особистісних запитів учителя у формі таблиці.

Професійні особистісні запити вчителя	Індивідуальні особистісні запити вчителя
Чи на своєму місці в житті я опинився?	Я і моє здоров'я
Я і колеги	Я відповідаю за все? а) «особисті кордони» та їхня роль у стосунках людини із собою та Світом; б) питання самооцінки та її роль у встановленні «особистих кордонів»,
Я і батьки учнів	Самотність: добро чи зло?
Я та учні	Я і моя родина
	Я і гроші

П'єса «Сто тисяч» І. Карпенка-Карого

Сюжет твору. Селянин-багатій Герасим Калитка домовився у місті з євреєм, що той допоможе йому придбати фальшиві гроші. Єврей приїжджає, його зустрічає син Калитки Роман, його бачить також копач Бонаventura, який каже Романові, що це шахрай, якого він бачив у місті. Єврей-Невідомий каже, що з'явиться, коли Герасим приїде з міста.

Повернувшись з міста, Герасим бачить разом Романа та наймичку Мотрю, які кохають одне одного, вони хочуть одружитися восени, і батько начебто обіцяв це синові. Герасим дізнається про прихід Невідомого, лається на сина та Мотрю, виганяє Романа у справах.

Герасим хвалиться перед собою, що прикупив земельки, водночас шкодує, що не вистачає грошей, щоб скупити землі сусідніх господарів, яких він зневажає. На таку купівлю грошей у нього немає, тому він і збирається придбати фальшиві гроші.

З'являється кум Герасима Савка, він просить позичити сотню, Герасим пропонує сплатити за позику п'ять відсотків, також він вимагає, щоб кум зробив «запродажню запис на воли» [1], що надає йому можливість відібрати худобу в кума. Савка проти цього, але змушений погодитися.

Коли приходить Невідомий, він демонструє Герасимові справжні гроші, які видає за фальшиві. Вони домовляються, що Герасим купує сто тисяч фальшивих грошей за п'ять тисяч справжніх, обладку мають здійснити в місті наступного тижня.

Невідомий іде, і з'являється копач Бонаventura, слова якого переконують Герасима в тому, що він є найрозумніший: «Вас вже не обманеш, ви всякого обманете, а це велике дело, коли не тебе за чуба держать, а ти других за чуба держиш» [1]. Копач розмовляє з Герасимом про те, щоб Роман одружився з дочкою багатія Пузиря, навіть готовий разом з ним їхати до садиби останнього. Закоханий в Мотрю Роман нагадує батькові, що той сам хотів, щоб він одружився з нею, але Герасим відповідає: «То я ж жартував, щоб вона старалась у роботі» [1]. Ображений Роман розповідає копачеві, як Герасим обдурив сватів, обіцяв зятєві п'ять тисяч посагу, але не дав, та ще й під час весілля побилися зі сватами.

Герасим лається з дружиною через те, що, як він докоряє, люди багато хліба з'їдають, що вона не хоче іншої невістки, окрім Мотрі. На усі спроби дружини прислухатися до неї він ображає жінку: «Не з твоєю головою мене вчить...» [1].

Савка приходить, щоб укласти угоду та отримати гроші, і Герасим пропонує йому розмінити «фальшиві» гроші у казначействі, щоб переконатися: виявити підробку неможливо.

Дружина Параска просить у Герасима коней, щоб доїхати до церкви, яка о трьох верстах, він відмовляє: «Іди пішки, господь прийме твої труди і дасть тобі здоров'я» [1]. І навіть намагається побити її.

Роман повертається від Пузирів, з'ясовується, що вони його навіть «і в хату не закликали» [1]. Герасим лютує та вигадує, як він покарає Пузиря, коли отримає сто тисяч.

З'являється єврей Гершко, який пропонує Герасимові вигідно придбати землю, при цьому робить усе, щоб Калитка намагався будь-як отримати сто тисяч. Герасим втрачає голову, жадність застилає йому очі.

Поява Савки, який повідомляє, що розмінює гроші у казначействі, а це доводить «справжність» грошей,

робить Герасима щасливим, він передбачає, як стає багатієм-землевласником, як поквитається з Жолудем та іншими, які його начебто ображали. Від цієї радості він вирішує одружити Романа та Мотрю, що робить родину щасливою.

Коли Герасим повернувся з «грошима», він пишався своєю хитрістю та удачливістю, але з'ясувалося, що його надурили, замість грошей він отримав пачки паперу. Він робить спробу повіситися, але кум рятує його і Калитка скаржиться: «Нащо ви мене зняли з вірховки? Краще смерть, ніж така потеря!» [1].

П'єса Карпенко-Карого настільки глибока, що звернення до неї доцільно з метою задоволення майже усіх особистісних запитів, але потрібно виділити чотири основні, навколо яких піде розмова. Усі вони пов'язані з образом Герасима Калитки, тому що це центральний образ твору, образ живий та суперечливий, тому риси характеру багаті, що мріяв стати ще багатшим, а втратив шалені для себе гроші, акумулює в собі і кращі, і найгірші риси українського характеру в їхній єдності, взаємовпливі та взаємопроникненні. Відповідно до п'єси «Сто тисяч» доцільно звертатися з метою задоволення трьох провідних запитів: «Я і гроші», «Я і моя родина», «Я і моя самооцінка», «Особисті кордони».

Щодо образу Герасима Калитки, то письменник так зображує цей персонаж, що він викликає двоїсте ставлення до себе — тому що в цій людині природно поєднані дві протилежні особи.

З одного боку — це міцний та розумний господар, який спромігся досягти значного «матеріального рівня», адже його вважають багатієм. З неба таке не впаде. У який спосіб він цього досяг — справа інша. Але він добре знається на господарстві, як селянин щиро любить і цінує землю, невинувато він не хоче віддавати її Жолудеві, оспівує її: «Упустить землю... у такі лапи, як у Жолудя, — гріх смертельний, все одно, що посиротить свою землю на віки вічні» [1]; «Ох земелько, свята земелько, божа ти дочечко!» [1]. Також він спроможний миттєво приймати правильні рішення у складних ситуаціях — варто лише пригадати, коли він хотів бити Параску, але, побачивши Бонавентуру, поцілував дружину. Він насправді хитрий: до того, як з'ясувалося, що він сплатив гроші за папір, він хизувався своєю винахідливістю — «обдурих» продавця «фальшивих» грошей, сплатив йому не п'ять тисяч, як домовилися, а лише три. Він розуміє людей (інша справа, що не вважає за доцільне поважати їхні почуття й бажання, нехтує ними). Він спроможний надурити, не сприймає нічого на віру, бачить справжні мотиви поведінки людей, їхніх слів. Мова його жива, образна, афористична, він вживає доречно прислів'я, може навіть бути дотепним, жартувати, хоча, як говорилося вище, його жарти можуть бути образливими.

З іншого боку — це безмежно наївна людина, яка вірить, що йому насправді показали «фальшиві» гроші, що йому продадуть сто тисяч фальшивих грошей і не надурять його. Цього Герасима дуже легко обду-

рити, і куди ж тоді зникають його здоровий глузд, досвідченість і практичність, хитрощі? Складається навіть враження, що у деяких випадках він начебто сам хоче, щоб його обдурили, бо вірить в усе, що йому кажуть.

Ця «двоїстість» персонажа зумовлена його ставленням до грошей, місцем, яке вони посідають у його житті. Тобто йдеться про запит «Я і гроші», який є провідним для Герасима і навколо якого вибудовується його особистість.

Для Герасима Калитки гроші існують у двох іпостасях: гроші-мета та гроші-засіб. Між собою вони перетинаються, але різниця між ними дуже помітна.

Коли йдеться про гроші-мету, то Герасим Калитка ставиться до цього питання дуже просто: для нього чим більше грошей, тим краще. Для того щоб грошей було більше, він заощаджує на їжі для своїх працівників, та й для власної родини, змушує дружину ходити пішки тоді, коли можна під'їхати, і навіть її зауваження, що вони заможні, тому вона має якось відрізнятись від бідних людей, його не зупиняє. Гроші понад усе!

Але він також розмірковує, що великі гроші допоможуть йому зрівнятися з тим самим Жолудем, який, на думку Герасима, збагатів не просто так: «Не інаше, як нечистим путем!» [1]. Він оцінює життя інших, спираючись на власні уявлення про те, через що можна переступити заради грошей, а особливо великих грошей.

Отримати великі гроші він готовий у будь-який спосіб, навіть скоївши злочин, який за такий не вважає. Повернувшись з міста, він розмірковує про те, як саме розбагатіти: «Хіба послухать жидка, піти на одчай, купити за п'ять тисяч сто тисяч фальшивих і розпускати їх помаленьку: то робітникам, то воли купувати на ярмарках... Мужик не дуже-то шурупає в грошах, йому як розмальована бумажка, то й гроші» [1]. Моральні міркування його не зупиняють, Герасим хвилюється лише через те, що його можуть викрити: «Страшно тільки, щоб не влопатись...» [1]. Цей страх дещо стримує його, але, дізнавшись від кума Савки, що гроші справжні, Герасим навіть розплакався від почуттів: «Куме, вашими устами Бог говорє...» [1]. Розчулений Герасим аж ніяк не схожий на того, яким ми його бачили раніше, але ж і причина важлива: він зможе отримати шалені сто тисяч!

Як бачимо, гроші-мета, прагнення мати багато грошей заволоділи свідомістю та підсвідомістю Герасима Калитки, він втратив спокій через це бажання, а коли така можливість з'явилася (він вважає, що вона з'явилася), радіє наче дитина.

Але ось тут гроші-мета стикаються з грошима-засобом. Маючи п'ять тисяч, Герасим шкодує про те, що цього недостатньо для реалізації амбітних планів: бути найбагатшим серед усіх багатіїв, мати землі більше, аніж будь-хто. Розмірковуючи, як він хоче налагодити господарство, якщо зможе купити землі сусідів, Герасим має на увазі не лише багатство як таке — його приваблює можливість підвестися над

усіма, а також поквитатися з тими, хто його, на його думку, принижує. Коли він дізнається про те, що Пузир принизив Романа, він лютує: «Ах ти ж погань! Мужва репана! Давно лизала панам руки, за верству шапку скидала, а тепер розжилася, кумпанію з панами водить і зараз морду пиндючить і перед своїм братом!» [1]. З одного боку, це відверта заздрість, яку важко приховати, але ж з іншого йдеться про певну зраду «своїм», яка стала наслідком збагачення.

Коли багаті селяни переймали спосіб життя й звички поміщиків, вони були дещо кумедними та ображали цим селян, які не досягли багатства. Відповідно, це справді можна було сприймати як зраду-образу. Водночас для Герасима головним постає не «зовнішнє», те, що розбагатіли селяни «підхопили» від поміщиків, а можливість бути господарем на своїй землі (згадаємо його ставлення до землі). Тому він і каже: «Отоді я вам покажу, як хазяйнувати! Я не буду панувати, ні! Як їв борщ та кашу, так і їстиму, як мазав чоботи дьохтьом, так і мазатиму, а зате всю землю навкруги скуплю. Ідеш день — чия земля? Калитчина; їдеш два — чия земля? Калитчина; їдеш три — чия земля? Калитчина... Дихання спірає... А скотини, а овець розведу — земля під товаром буде стогнати, отоді і я скажу про Пузиря: голяк масті, чирва світить!» [1]. Виявляється, що великі гроші для Герасима Калитки, ті ж самі «сто тисяч», — це лише засіб довести іншим свою значущість, свою перевагу над усіма, свою справжню «господарчість» як власника землі.

Тому можливість придбати сто тисяч і «розчавила» розум Герасима, тому він і виявився таким безглуздим у стосунках з продавцем фальшивих грошей, що «побачив» себе таким, як описано вище, і це позбавило його природної кмітливості та життєвого досвіду.

Ось тут потрібно приділити увагу особистісному запиту «Я і моя самооцінка». Не викликає сумнівів, що Герасим Калитка вважає себе за найрозумнішу, найхитрішу людину, яка заслуговує не лише на матеріальні блага, а і на суспільне визнання — якщо не сказати поклоніння. Прагнення довести це тим, хто його оточує, постає як рушійна сила його вчинків, і в історії з фальшивими грошима також це прагнення переважає. Як визначалося вище, Герасим і насправді достатньо «успішна» людина, яку є за що поважати, — він досяг матеріального добробуту і навіть став багатієм. Це об'єктивні досягнення, які важко та й не варто заперечувати.

Але об'єктивно оцінити свої досягнення Калитка не здатний, він бачить не те, що є, а те, чого він прагне. Чудове підтвердження істини, що люди поділяються на дві категорії: одні радіють тому, що мають, інші шкодують за тим, чого не мають. В основі цього здебільшого лежить неадекватна самооцінка, коли людина вважає, що варта більшого, аніж досягає в житті. Приклад Герасима Калитки переконує, що таке ставлення до себе, своїх досягнень є вкрай небезпечним, оскільки воно спонукає людину робити «нерозумні рухи», не дає можливості повноцінно насолоджуватися життям.

У випадку з Герасимом маємо ще і своєрідне матеріальне «покарання», коли людина втрачає важко зароблені гроші через те, що не спромоглася своєчасно зупинитися, тому і позбавилася майже всього. Невипадково Калитка каже наприкінці п'єси, що ця втрата для нього важче, аніж смерть.

Образ смерті можна, мабуть, у цьому контексті розглядати як загибель того Герасима Калитки, який вважав себе набагато вищим за інших, тому що він (за власною оцінкою) гідний бути найзаможнішою людиною серед своїх сусідів. Тепер він ніколи не зможе так зневажливо ставитися до того самого Пузиря, як робив це раніше.

Також неадекватна самооцінка Герасима визначає його ставлення до членів родини, що пов'язано із запитом «Я і моя родина». Стосунки між Параскою та Герасимом ніяк не можна вважати зразковими, скоріше, чоловік навмисно принижує дружину, намагаючись так довести, що він є головним у родині. Звичайно, на той час чоловік і був головним у родині, але навіть за цих умов Герасим поводить себе брутально.

Про відмову дружині у можливості поїхати до церкви та його вислів, що вона з її «головою» не може його повчати, йшлося вище. Ці образи не є наслідком поганого настрою Герасима, він переконаний, що його дружина — жінка нерозумна, тому постійно їй про це принизливо нагадує: «У мене в шапці більше розуму, ніж у тебе в голові» [1]. Навіть тоді, коли він для себе і визнає правоту Параски, Герасим ніколи не визнає, що його поведінка й слова стосовно дружини є несправедливими.

Подібне ставлення до дружини й сина Романа з боку Герасима спричинено тим, що він вважає членів родини своєю власністю, якою він має право розпоряджатися на власний розсуд, ігноруючи їхні бажання, почуття, думки, прагнення. Найбільш показово це проявляється в ставленні Герасима до Романа і Мотрі, до їхнього кохання та можливості створення ними родини.

Вище зазначалося, що Герасим відверто знущається з сина, коли спочатку дає згоду на його шлюб з Мотрею, а потім пояснює, що він «пожартував» з метою зробити Мотрю працюватимішою. Але у розмові з Параскою, яка хоче невісткою лише Мотрю, розхвалює її як гарну і порядну дівчину, чудову господарку, яка любить їхнього сина, Герасим відверто визнає: «Не треба мені ні доброго хліба, ні доброго борщу, бо чим краще спече, а смачніше зваре, тим більше робітники з'їдять... Мені треба невістку з приданим, з грішми» [1]. Складається дещо парадоксальна ситуація: тато, який свого часу обдурив зятя з посагом, вчинив через це бійку під час весілля, у свою чергу розраховує заробити на одруженні сина! Саме для цього він посилає Романа до садиби Пузиря, через що син зазнає приниження, і сам Герасим також виявляється приниженим.

Звичайно, коли Герасим очікує на бажані «сто тисяч», він «добрішає», дає згоду на шлюб закоханих. Але ж це лише після того, як він ніби «заробив» ша-

Учнівська творчість

лені гроші, через що нарешті може реалізувати свої мрії та принизити Пузиря та інших. Не йдеться про його повагу до почуттів дітей, до уподобань дружини, він вирішує долю сина, керуючись власними примхами та уявленням про своє — начебто покращене — «матеріальне становище». Знову гроші понад усе?

Потрібно додати, що стосунки Герасима з членами родини можуть розглядатися і під час задоволення запиту, який передбачає питання «особистих кордонів» між людьми. Неважливо, що йдеться про членів родини, Герасим брутально порушує «особисті кордони», не залишаючи дружині й синові права бути собою, жити своїм життям. Тотальний контроль (умовно кажучи, від їжі до думок) і втручання в будь-які обставини особистого життя дружини й сина для Калитки є нормою поведінки, він вважає це своїм природним правом. Щоправда, і родичі практично не чинять опору, родина звикла до таких стосунків, вони

усіма членами родини сприймаються як правильні та навіть єдино можливі. Тим самим родина Калитки позбавлена родинного щастя, вороже ставлення глави сімейства до дружини й сина руйнує можливість взаєморозуміння та знищує сподівання на нього.

Як бачимо, бібліотерапевтичне читання п'єси Карпенка-Карого «Сто тисяч» спроможне задовольнити зазначені вище особистісні запити, створити умови для привласнення емоційного досвіду перебування в ситуаціях, які, сподіваємося, для багатьох читачів є такими, що в їхньому житті майже відсутні. Принаймні, у такій «концентрації», яка є у п'єсі. Але це аж ніяк не може знизити бібліотерапевтичного потенціалу цього видатного твору української літератури.

Список використаних джерел

1. Карпенко-Карий І. Сто тисяч // URL: <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=1007>

Війна – мир – Україна Хайку і малюнки українських дітей

УДК 82.0-1(52)+75-053.5(477):069.9

Ми представляємо вам малюнки і хайку українських учнів, які вони створили для виставки «Хайку для миру», що відбулася в м. Сайтамі та інших містах Японії. Це лише невелика частка творчих робіт, у яких ми відчуваємо біль втрат, страх, тривогу і водночас велику мудрість, мужність і віру у вільне майбутнє України. Ми глибоко вдячні всім учням, які створили ці чудові роботи, а також учителям, методистам і батькам, які допомогли передати ці малюнки і хайку нашим японським друзям. Читайте продовження в наступних номерах журналу.

Анна Єльнікова (12 років).
м. Запоріжжя

Безсонні ночі.
Ракети над містом.
Ми у бомбосховищах!

Віють сирени.
Не ходжу до школи.
Хочу миру!

Олександр Гусяков (13 років).
м. Одеса

Цвіте калина –
Жива душа народу,
Символ України.

Олексій Чечотка (13 років).
м. Запоріжжя

Спитав я орла,
Що літає за хмари:
«Коли ж буде мир?»

Марія Мандзюк (12 років).
м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька область

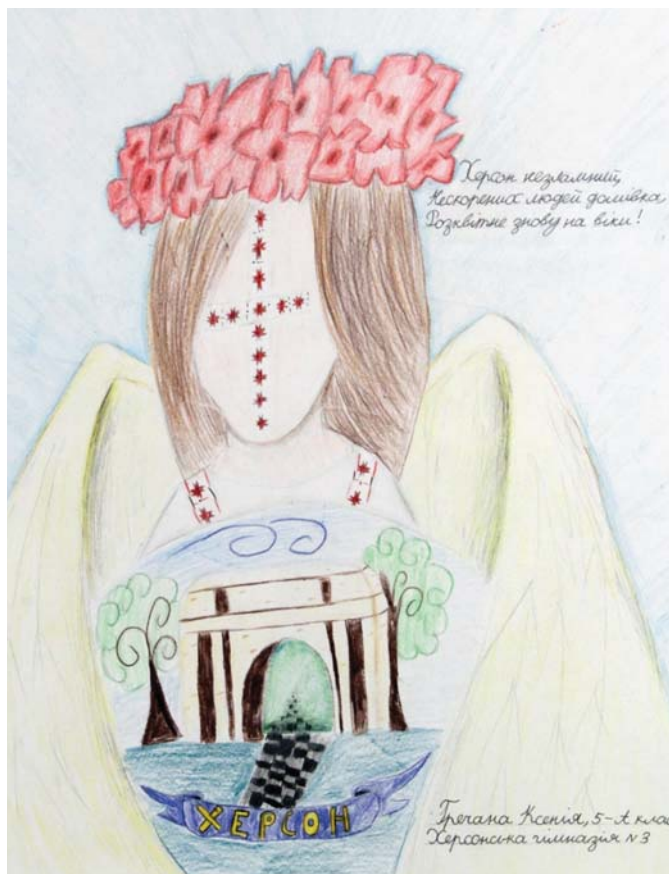
На тлі війни
Україна шукає мир.
Надії квітнуть!

Учнівська творчість

Світлана Глущенко (11 років).
м. Оріхів, Запорізька область

Знову калина цвіте...
Десь далеко у серці
Надії промінь, як спалах.

Ксенія Гречана (11 років).
м. Херсон

Херсон незламний,
Нескорених людей домівка,
Розквітне знову на віки!

Єлизавета Лещенко (13 років).
м. Одеса

Гинуть діти
В Україні нашої неньці,
Мир війну переможе!

Данііл Рабуш (14 років).
м. Вільнянськ, Запорізька область

Чужа країна...
Надія не вмирає!
Мирне майбутнє!

Андрій Сьома (12 років).
м. Миколаїв

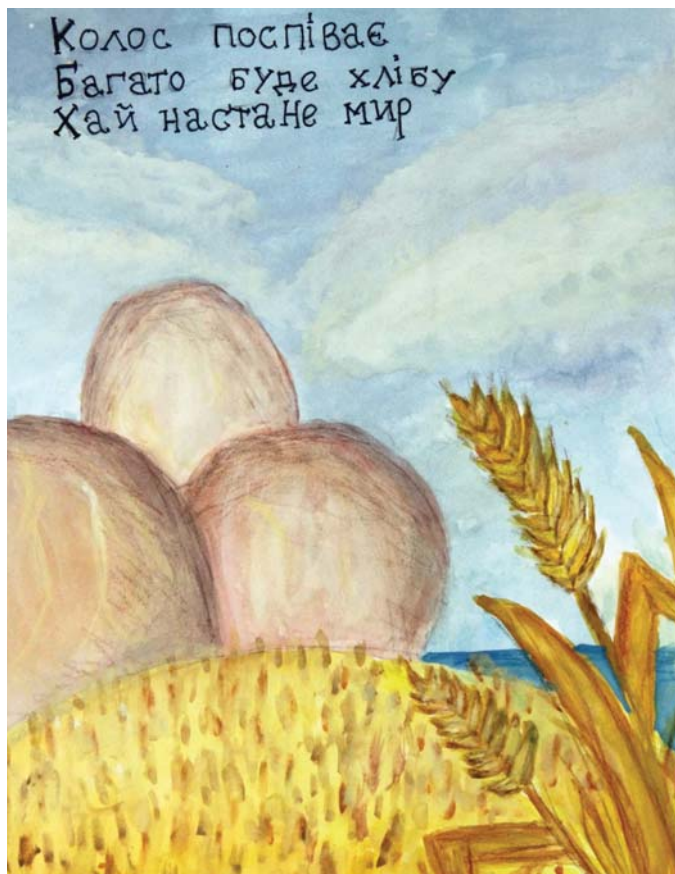
Жовте сонце мре,
Дитячі очі тремтять –
Доля без миру...

Євгенія Онщенко (15 років).
м. Одеса

Зів'ялі маки
Течуть по мені кров'ю...
Квітну любов'ю.

Учнівська творчість

Катерина Крамаренко (12 років).
м. Миколаїв

Колос поспіває.
Багато буде хліба.
Хай настане мир!

Тетяна Волошина (15 років).
с. Врадівка, Миколаївська область

Україна,
як макові поля.
Нехай квітне вона!

Марія Гучкова (12 років).
м. Запоріжжя

Три роки – лютий...
Мрія про кінець війни.
Майбутнє в мирі!

Кароліна Біла (11 років).
м. Запоріжжя

Небом мир пливе,
Вітер гіркий несе дим,
Україна жде.

Дим і крики скрізь,
Жовто-синій світ мріє,
Сила – вільний край.

Владислав Замишевський (14 років).
м. Запоріжжя

Це наша ненька,
Немовби поле бою,
Впораємося ми!

Маргарита Владарська (12 років)
м. Запоріжжя

Зруйноване місто...
Квітне нове життя знов.
Мир і світло тут.

Учнівська творчість

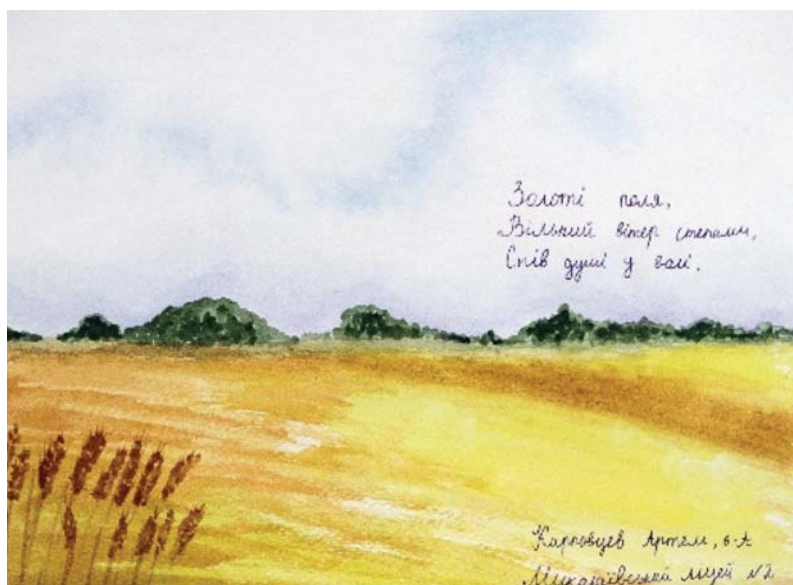
Софія Марусенко (14 років).
м. Запоріжжя

Сонце, пшениця.
Розквітає Україна.
Перемога, мир.

Назар Ананевич (13 років).
м. Миколаїв

Донецьк і Луганськ
Зараз окуповані.
Однак – наші.

Артем Карпавцов (11 років).
м. Миколаїв

Золоті поля,
Вільний вітер степом,
Спів душі у волі.

**Анастасія Корольова (12 років).
м. Миколаїв**

Заходить сонце...
Захисники на варті.
Завтра новий день.

**Ростислав Самолук (10 років).
с. Довга Пристань,
Первомайський район,
Миколаївська область**

Мир в наших руках.
Серця б'ються, як одне ціле.
Сонце ясно сяє, квітне Україна.

**Ярослава Нестеренко (11 років).
м. Запоріжжя**

Україна наша
Сильна й непереможна!
Та й ми незламні.

Учнівська творчість

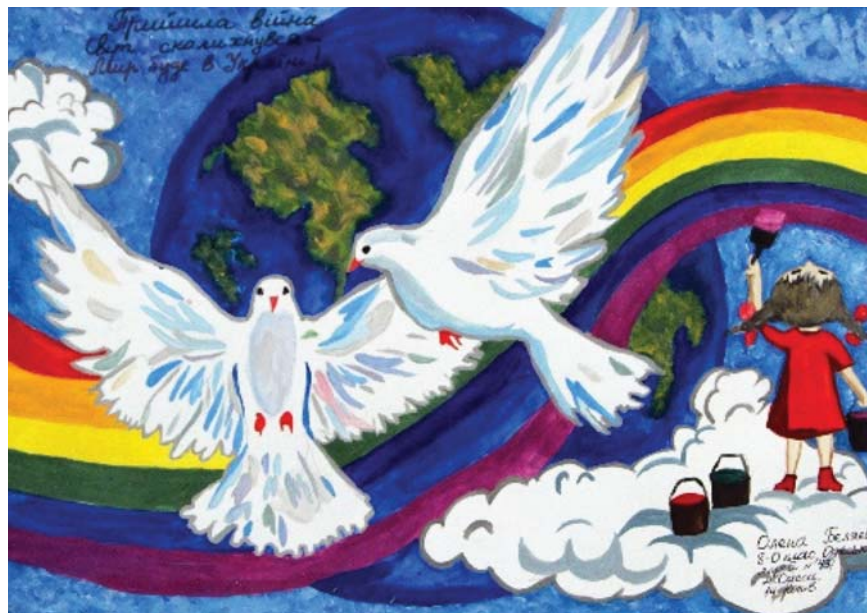
Аркадій Стручков (12 років).
м. Миколаїв

Небо синє знову,
Після бурі засяє сонце.
Перемога наша.

Анастасія Омельченко (11 років).
м. Запоріжжя

Білий голуб сів.
Дзвонить дзвін у тиші дня –
Мир настає.

Олена Біляєва (14 років).
м. Одеса

Прийшла війна.
Світ сколихнувся.
Мир буде в Україні!

Для потенційних авторів журналу «Літературна освіта: теорія, методика, практика»

Шановні науковці, вчителі, аспіранти, студенти і всі, хто зацікавлений у розвитку літературної освіти в Україні! Ми відкриті до співпраці й із радістю розглянемо ваші пропозиції.

З метою уніфікації публікацій та полегшення видавничого процесу просимо вас дотримуватися певних правил подання матеріалів до друку:

1. На початку тексту необхідно подати інформацію про автора за зразком: ПІБ, науковий ступінь (за наявності), посада, місце роботи.
2. Ваше фото (портрет) для публікації в журналі (обов'язково) та інші фото, що відображають вашу педагогічну діяльність (за бажанням), надсилати окремими файлами як додатки до статті.
3. Ви можете також передати (за бажанням) для оприлюднення ваші дидактичні матеріали, презентації, аудіо- або відеофайли тощо. Вони будуть розміщені на гугл-диску або ютуб-каналі журналу для загального користування.
4. Матеріали до друку мають бути належно оформлені (див. нижче).

Вимоги до оформлення наукової статті

1. Актуальність. 2. Мета та завдання. 3. Зміст/основний текст статті. 4. Висновки. 5. Перспективи. 6. Список використаних джерел.

Покликання на джерело за таким варіантом: (Кондратюк О. М., 2023, с. 82) або: (Мисник О. Л., 2021).

Вимоги до оформлення конспектів уроків/занять

1. Образна назва до уроку/заняття.
2. Назва за тематичним плануванням із зазначенням модельної / навчальної програми.
3. Мета і завдання уроку/заняття.
4. Ціннісно-етичні орієнтири/норми (сформулювати одним або/і двома словами, наприклад: працьовитість, патріотизм, Україна, любов і ненависть; правда і кривда; покаяння; віра...).
5. Перебіг уроку / заняття або модель заняття/уроку складається з низки освітніх ситуацій, наприклад: первинне читання вірша; підготовка до сприйняття; словникова робота; інтерпретація монологу... Подавати назву освітньої ситуації та набір запитань, завдань (за бажанням — із можливими варіантами відповідей).
6. Список використаних джерел (до 7 джерел).

Вимоги до інших матеріалів

1. Актуальність матеріалу.
2. Зміст/основний текст матеріалу: модель позакласного заходу, дидактичний матеріал, компетентнісні літературні вправи, тексти підсумкових робіт та ін.
3. Висновки.
4. Перспективи.
5. Список використаних джерел (до 5—7 джерел).

УВАГА: подані матеріали до друку мають бути вичитані, відповідати критеріям/вимогам, список літератури — в алфавітному порядку відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання».

Загальні вимоги до оформлення текстових файлів

Формат сторінки: А 4, книжкова.

Поля: ліве — 3 см, верхнє, нижнє, праве — 2 см.

Абзацний відступ — 10 мм.

Шрифт — Times New Roman.

Кегль — 14.

Міжрядковий інтервал — 1,5.

Обсяг — від 7 до 25 сторінок.

Мова: українська.

Таблиці та інші нетекстові об'єкти мають бути пронумеровані й розміщені в середині тексту, в центрі — під рисунками (наприклад, Рис. 1...); над таблицею (наприклад, Таблиця 1...).

Редакція залишає за собою право скорочувати, редагувати статті, а також уносити зміни в назву. Рукописи, малюнки, фотографії та інші матеріали, надіслані до редакції, не повертаються. Передрук із журналу здійснюється за згодою редакції журналу. Покликання на журнал обов'язкове. Автор статті відповідає за правильність і достовірність викладеного матеріалу, належність матеріалу йому особисто, правильне цитування джерел та покликання на них, використану термінологію та інші відомості.

Думка редакції не завжди збігається з думкою авторів.

Міжнародна виставка «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року» за участі митців та науковців України та Японії

Учасники виставки з Японії та з різних куточків України.
Полтавський художній музей (Галерея мистецтв)
імені Миколи Ярошенка, 23 квітня 2025 р.

Студенти на міжнародній виставці «Український екслібрис після 24 лютого 2022 року». Полтавський художній музей (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка, 23 квітня 2025 р.

Ведуча міжнародної виставки — професорка Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка Ольга Ніколенко. Полтавський художній музей (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка, 23 квітня 2025 р.

Директорка бібліотеки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка Валентина Орехова (праворуч). Полтавський художній музей (Галерея мистецтв) імені Миколи Ярошенка, 23 квітня 2025 р.